

Lelkipásztor

Evangélikus Lelkészi Szakfolyóirat

A TARTALOMBÓL:

**Jézus személye és tanítása
– a zsidóság tükrében**

**Az ökumenikus mozgalom
legutóbbi fél évszázada
Magyarországon**

Mit ér az ember, ha lelkesz?

Sztehló Gábor – emlékévé

**Kétnyelvű szolgálatok
gyülekezeteinkben**

Gyermekbibliköri témák

69

1994/3

TARTALOMJEGYZÉK

Vigyázzatok magatokra és az egész nyájra...

- Igazi Kincstünk – legfőbb Értékünk
– *Hafenscher Károly* – 81

Tanuljunkegyütt

- Fabiny Tamás*: Elvesztett és megtaláltatott – Jézus személye
és tanítása – a zsidóság tükrében – 82
Weltler Sándor: János evangéliuma 85

Evangélikusok a nagyvilágban

- Az ökumenikus mozgalom legutóbbi fél évszázada Magyarországon
– Jubileumi kötet a Magyarországi Egyházak Ökumenikus
Tanácsa kezdeteiről – *D. dr. Nagy Gyula* – 89

Kitekintés az ökumené világába

- Egyházi Világhíradó – *D. Dr. Nagy Gyula* – 93
EURÓPA – és Európa 96

Lelkész – szemmel

- Mit ér az ember, ha lelkész?
– *Káposzta Lajos* – 97

Tanít az egyháztörténet

- Sztehló Gábor–emlékév
– *D. Koren Emil* – 99
Ph. Dr. Viera Bilasova: Gregus Mihály és a kor
filozófiai reflexiója 101

A teológia szomszédságában

- Bach kantátái a Magyar Rádióban – Interjú
Papp Mártával, a sorozat szerkesztőjével 103
Iskola, vallás, ideológia – *Gömöry József* – 104

Fórum

- Kezdetől fogva nem így volt...
– *Bonnyai Sándor ny. lelkész* – 105

Az igehirdető műhelye

- Nagycsütörtök – *Ittész János* – 108
Nagy péntek – *Zügn Tamás* – 109
Nagyszombat 110
Húsvét ünnepe – *Zügn Tamás* – 111
Húsvét második ünnepe – *Molnár Jenő* – 112
Húsvét utáni első vasárnap – *Molnár Jenő* – 113
Áldjad én lelkem az Urat! – *Tóth Sándor ny. lelkész* – 113

Gyülekezeti szolgálat – lelkési közélet

- Kétnyelvű szolgálatok gyülekezeteinkben
– *Simon János* – 116

PÁLYÁM EMLÉKEZETE

- Visszatekintés életem 45 esztendejére
– *Szabó István* – 118

- In memoriam Pethő István – *Dr. Fabiny Tibor* – 119

- Bóhus Imre* – *Havasi Kálmán*: Gyermekbiblikörri témák
1993/94. évre (6.) ..... Borító III-IV.

Tisztelettel kérjük olvasóinkat, előfizetőinket, hogy címváltozást, megrendelést, előfizetési ügyeket, cikkírói honorárium kérdéseket, sajtóhiba észrevételeiket *ne* a szerkesztőhöz küldjék (Bp. Deák tér 4.), hanem a Kiadóhoz: az Evangélikus Sajtóosztályra (Bp. Puskin u. 12.). Ezzel megkönnyítik az adminisztrációt. Köszönjük.

LELKIPÁSZTOR

Evangélikus Lelkési Szakfolyóirat

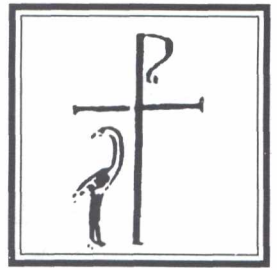
Megjelenik: havonta
Felelős szerkesztő: dr. Hafenscher Károly, 1052 Budapest, Deák tér 4.
Tel.: 137-8966

A szerkesztés munkájában a szerkesztő bizottság vesz részt.
Kiadja: a Magyar Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, 1447 Budapest, Pf.: 500.

Felelős kiadó: Tóth-Szöllős Mihály
Készült a DOMONKOS DTP STUDIO® gondozásával. 94-3.
Előfizetési díj: havi 140,- Ft, fél évre: 840,- Ft, egy évre: 1680,- Ft.

Nyugati terjesztésben: számonként 7 DM.

ISSN 0133-2821

Igazi Kincsünk — legfőbb Értékünk

Mt 13,44-46

A szegény Jézus ott a tóparton — mesés gazdaságról, páratlan kincsről beszél. Csónakba ült, hogy messze hangozzék szava, hogy sokan hallgathassák. Ma, 1994 januárjában a szegény Názareti közöttünk is kincsről szól. Így is mondhatnám, ilyen messzire hangzik szava. 20 évszázad távolságából is hallható, de ennél többet hiszek: közöttünk szólal meg a mindennél drágább értékről, a páratlan kincsről, ami összehasonlíthatatlanul többet ér, mint bármilyen más. Maradandó, elvehetetlen kincs. A recesszió világában már az is érdekes, ha valaki mer gazdagságról szólni a mai Európában. A kis és nagy lopások, rablások korában maradandó, elvehetetlen kincsről, értékről szólni: szintén figyelmünket felkelthető beszéd.

Jó, hogy nem a hallgatóságban fellelhető különbségekről kell szólnom ma, de nem is az egykori kegyes emberekkel kell szembe beszélnem csupán, emberekkel, akik a Tórárt tartották a legnagyobb értéknek, vagy a jeruzsálemi templomot, az akkori világ egyik csodáját, amire oly büszkék voltak, vagy a szombat megünnepelését, mely ha egyszer sikerül maradéktalanul, az egész népek elérkezhet a Messiás uralkodásának ideje. Nagyobb van itt ezekenél! — hirdette Jézus önmagáról, s ez megbotránkoztató, provokáló üzenet volt kegyes zsidó fülekben, istenkáromlás-számba ment. Hát nem ezek a vallás legnagyobb értékei? Ha Jézusnak hisznek, felborul egész addigi értékrendjük... És Jézus — szinte minden igehirdetésében — ilyen igénnyel lép fel. Ez a mai kettős példázat is önbemutató. Csak a felületes bibliaolvasók gondolhatják, hogy Jézus példázataival illusztrál. Egyáltalán nem! Jézus kora szokása szerint a „másfél” műfaját választja: rejtély, rejtély, amit mond. Ezt a rejtélyt meg kell fejteni. Fejtőről! Felnevelteknek való, felnőttekhez méltó, elgondolkoztató rejtély. *Javaslatom: fejtünk ma együtt rejtélyt!* Itt mindenki nyertes lehet: igehallgató és igehirdető egyaránt.

Értékeink ma is vannak. Szüntelenül teremtünk és szüntelenül pusztítunk értékeket. Féltnéz örökné néhányat és felelőtlenül elherdálunk másokat... Éppen tíz éve jelent meg *Kereszturi Dezső* Híres Magyar Könyvtárak című könyve. Benne szép fényképeket és tömör, sokatmondó magyarázatokat találunk az Országos Széchényi Könyvtárról, a zirci, a keszthelyi, a pannonhalmi, a sárospataki, a debreceni és a Magyar Tudományos Akadémia könyvtáráról. Keresztury veretes bevezető szavaiban írja: „Könyvkészítés és könyvpusztítás folyik állandóan egyidejűleg” — Azt gondolom, ez általánosabb érvényű, s a könyvek birodalmán túl is igaz, így bánunk mi fizikai, természeti, szellemi kincseinkkel is. Értékkeremtő és értékpusztító világban élünk egyidejűleg. A 20. században is: értékmegőrzésért sok mindent megteszünk — s ugyanakkor pazarló módon pusztítunk értékeket. Gondoljunk csak a mai balkáni háborúra közelünkben! Ebben a világban hirdeti meg ma Jézus a legnagyobb, a maradandó értéket, az igazi kincset...

Ithon kevesen tudják, hogy az UNESCO *Memoria Mundi* programot hirdetett meg az elmúlt őszi nagygyűlésén a következő tíz évre. Mentsük meg, ami világörökség, s amit pusztulás veszélye fenyeget, s ami könnyen kieshet a világ emlékezetéből — a magyar Corvináktól a kelet-ázsiai csodálatos épületekig. Nekem tetszik ez a program.

Azt már többen tudják, sőt többek szerint az unalomig hajtogatják ma, hogy meg kell menteni a keresztény eszmeiséget, a keresztény értékrendet, a polgári keresztény morális rendet, hiszen nemcsak természeti, fizikai és szellemi értékek vannak, hanem erkölcsi értékek is, s ezek ma veszélybe kerültek. Magam néha féltetem a felületességtől, ezt a sokat hangoztatott véleményt szlogen-szerűnek érzem, s néha választási programnak hallok, félek, nincs komoly tartalom és elszánt felvállalás benne. *Mit mond a legilletékesebb? 1994-ben a kereszténység indítója és ma is Ura Jézus Krisztus? Szava kétségtelenül aktuális és számunkra példát ad.*

Ma kettős példázatában Isten országáról beszél, mint legfőbb értékről, amiért mindent érdemes odaadni. De ez a kincs nem is valami, ez *Valaki. Ez Ő.* A kulcs a rejtélyhez az Ő személye. Amint János evangéliumában a szakrális Én vagyok... mondás bemutatkozásaként, az a szinoptikusoknál a példázat. Önmagáról beszél Jézus. A szántóföldbe rejtett kincs, és a drága gyöngy Ő maga. A kincs szó a magyarban is jelenthet élőlényt — Kincsem nevű kutyát ismerek, sőt! Kedvesének mondja, hitvestársát szólíthatja így: Kincsem. A farkasréti temető egy gyermekparcellájában olvasom sírkövön, név helyett: Kincsenk...

E kincs kétféleképpen szerezhető meg. Véletlenül, és hosszas keresés után. A véletlen szó ne zavarjon senkit. Evangélikusok így mondjuk „ingyen”. Nem dolgoztunk meg érte, egyszer csak rátaláltunk. Megvan, villanásszerűen ráismerünk: ez az! Ő az! Magyarázhatatlan, Jézus így mondja: a földműves nagy örömmel fedezi fel... Hosszas keresés után... Így is lehet. Egyetértek azokkal, akik keresőnek tartják híveink zömét. Ifjúsági bibliáorán figyelmeztettek másfél évtizede: becstelenebb volna Híveink helyett Kereső testvéreinkként megszólítani hallgatóinkat. Lelki vákuumban élő, vagy vásári bővlik között kutatók: rá lehet találni az igazi Kincse-re... Milyen szép a latin fordítás, az első példázatban theasurus áll, a másodikban *una preciosa margarita*.

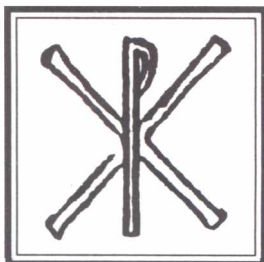
Ez a kincs alakítja aztán a helyes értékrendet, az Érték, az értékeket. Nem söpri le a többi — inkább helyére állítja. Nem vitatom, sok érték van ma is életünkben: egészség, tudás, ismeret, szépség, jószág, közösség, jog, sőt anyagiak is. De, mint római katolikus testvéreink szívesen beszélnek az igazságok hierarchiájáról, úgy az értékek hierarchiájáról is szólhatnak és akkor e piramidális rendszer tetején Ő áll. Nélküle fej nélküli az értékek piramisa. Mi protestánsok szívesebben beszélünk koncentrikus körökről és így krisztocentricitásról. Így is jó. Ő áll a közepén — így kerül helyére minden. Egyszóban kell kimondani az ÉRTEK szót, hogy legitím módon kimondhassuk a többszámot is: értékek. Magunk életét gondoljuk végig: ki áll a csúcson? Ki áll a közepén? Én nem felelhetek senki helyett.

Jézus nem tolvaj, nem foszt ki senkit, nem rabol: gazdagítani akar. Azt akarja, hogy bővülő életünk legyen. Fialtal rk. teológussal beszéltem... Jómódú család gyermeke, beleszomlott a pénzhajhászásba, s most a „pauperizmust” tartja egyedüli járható útnak. Tisztelem őt, de nézetét nem osztom. Tudom, a gazdagság-szegénység közti olló tágul, a szakadék mélyül, s a kérdés egyáltalán nem elméleti, vállalom, hogy félreérthető leszek. Áprily: A csavargó a halálra gondolt című versére gondolok, s hívom sorait segítségül. A templomba tévedt csavargó így vall: „Uram, a tél bevert a templomomba... utálni nem tudom világod, de indulhatok, amikor kívánod, igéd szerint egészen meztelen”. Karácsonyra megkaptam családomtól a *Világ Száz Csodája* című gyönyörű könyvet. Örömmel fedeztem fel, hogy legalább negyedét ismerem. A világ száz csodája között szívesen járok és „én sem tudom gyűlölni világod”, de a csodák fölött ismerem az EGYET. Tudom, minden kincs fölött ott az Igazi.

Kettős karakterű a mi világunk: integrálódás és atomizálódás egyaránt jellemzi. Értékkörszűkítés és értékvesztés, de hogy igazán konstruktív lehessünk, először rá kell és rá lehet találni az igazira! Memoria Mundi? Erre szavazunk, de előbb az una preciosa margarita kell!

A part közelében csónakban prédikált egykor — ma az egyház hajójában, ugyanarra tanít Mesterünk. Már tudom szívvel lélekkel énekelni: Oh, Jézus Kincsem — Vigaszom...

Hafenschner Károly

Tanuljunk együtt!

FABINY TAMÁS:

ELVESZETT ÉS MEGTALÁLTATOTT?

Jézus személye és tanítása — a zsidóság tükrében

(A tékozló fiú példázata) egy sokkal későbbi értelmet is nyert, amely természetesen már egészen független Jézus szándékától. Ő maga, e példázat elmondója lett, persze teljességgel akarata ellenére. „Izrael elveszett fia”. Közél kétezer éven át idegenben volt, miközben az idősebb testvér, a zsidó nép az Atya szigorú fegyelme alatt maradt. Most azonban úgy tűnik, mintha megkezdődött volna az a folyamat, amely Jézust hazavezeti a zsidó nép körébe. Ő visszatér az atyai házhoz, s ott az idősebb testvérnek örülnie kell, mivel ez a testvérünk, Jézus halott volt és feltámadt, elveszett és megtaláltatott.

Schalom Ben-Chorin: Bruder Jesus¹

A karácsonyi könyvpiac egyik sikerkiadványa *Joseph Klausner* egykori jeruzsálemi professzor Jézus című munkája volt.² Legtöbb vásárló — és reménység szerint olvasó — számára valószínűleg igazi újdonságnak számít ez a könyv, különösen is az a tény, hogy egy zsidó kutató, a Héber Egyetem tanára ír ennyire értő szavakkal Jézusról.

A keresztyén—zsidó párbeszéd jegyében a legutóbbi időben számos jelentős konferencia zajlott³, és komoly munka jelent meg. Az utóbbiak közül talán elég, ha két olyan ugyancsak sikerkönyvre utalunk, mint *Reinhard Neudecker* Az egy Isten sok arca⁴ vagy *Frisch Ármin* Szemelvények a Biblia utáni zsidó irodalomból⁵, ez utóbbi reprint kiadás. De említhetjük a katolikus *Giczy György* ugyancsak 1993-ban kiadott munkáját, korábbi disszertációját, amelynek címe: Törvényisztelet és messianizmus a Talmudban és a középkori zsidó—keresztyén disputákon⁶.

E három hozzáférhető munka közös jellemzője az is, hogy nemcsak az Ószövetséget tartja nagy becsben, mint közös gyökeret, hanem igen részletesen támaszkodik a Talmudra, a zsidóságnak erre a jelentős gyűjteményére is. Ahogy a Jézust megismerni akaró zsidók számára nélkülözhetetlen az Újszövetség ismerete, úgy kell a keresz-

tyéneknek is a zsidóság megismerése és megértése érdekében tájékozottnak lenni a Talmudról. (Mintegy öt évvel ezelőtt *A Talmud könyvei*⁷ címmel megjelent — ugyancsak reprint kiadásban — egy válogatás, amelyet minden teológus és lelkész haszonnal forgathat.)

Tanulmányunk első felében az érem két oldalát kívánjuk megvizsgálni, válaszolva arra a két kérdésre, hogy mit tart a zsidóság — a múltban és a jelenben — Jézusról és a keresztyénségről, illetve hogyan látta és látja a keresztyenség az Ószövetség és a Talmud ismeretében a zsidóságot. Munkánk harmadik részében pedig legalább vázlatosan, a teljesség igénye nélkül be kívánjuk mutatni azon zsidó kutatók könyveit, akik Jézus megismerését és megismertetését tűzték ki célul. *Klausner* könyve ebbe a sorba illeszkedik: nem áll ugyanis előzmény nélkül, és főként nem maradt visszhangtalan zsidó körökben. A motorként választott *Schalom Ben-Chorin-idézet* (századunk e kitűnő zsidó gondolkodójának könyvéről külön is fogunk szólni), az *elveszett fiú* példázatának ilyen talán meghökkentő alkalmazása pontosan kifejezi azt a törekvést, amely a mai zsidóság mind több képviselőjét jellemzi: Jézus (újra-)felfedezését és az ő hazavezetését a választott nép körébe.

I.

Zsidók Jézusról és a keresztyénségről

Tragikus egybeesés, hogy amikor a keresztyenség mindinkább kezdett elterjedni a Földközi-tenger környékén, a zsidóság a maga amúgyis tragédiákkal teli történetének egyik, talán legnagyobb megrázkódtatását élte át. A négy éven át tartó zsidó háború Kr.u. 70-es befejezése, Jeruzsálem és benne a templom elpusztulása a választott nép létét fenyegette. Jóérzésű keresztyének aligha fogadták örömmel a város pusztulását, még ha abban Isten büntetését látták is. Tény, hogy a harcokban — ismereteink szerint — nem vettek részt a jeruzsálemi ke-

resztyének, hanem a várost még időben elhagyták. Ha az Újszövetség vonatkozó helyeit (pl. Mk 13,14: „akik Júdeában vannak meneküljenek a hegyekbe”) nem *vaticinia ex eventu*-nak, hanem Jézus autentikus szavának tekintjük, akkor azt is mondhatjuk, hogy ezzel a Mester parancsának engedelmeskedtek. Azt azonban el lehet képzelni, hogy tartózkodásukkal, semlegességükkel nem nyerték meg a zsidó szabadságharcosok rokonszenvét. Klausner megjegyzi, hogy amíg az amúgy elzárkózó életet élő esszénusok részt vettek a Róma elleni harcokban, a keresztyének Jeruzsálemből a transzjordániai Pellába menekültek.⁸ A pusztulással járó kataklizmát a zsidóság végül is úgy tudta — megalázottságában is — átvészelni, hogy a farizeusok, Rabbi Johanan ben Zakkai vezetésével, a felperzselt Jeruzsálem helyett Jamniába helyezték át a szellemi központot. A templom elpusztulásával az áldozat, a kultusz lehetetlenné vált — de ennek helyébe lépett az íráskor fokozott tanulmányozása, s az írott Tóra mellett kialakult az úgynevezett Szóbeli Tóra, vagyis a Talmud, annak két ismert csoportjával, a *halákával* (vallásjogi előírás) és az *aggádával* (elbeszélés). Ezek sokáig csak szóban — bár nagyon megbízhatóan — hagyományozódtak, amit ez a rendelkezés is jelez: „Aki a halákát leírja, olyan, mintha a Tórát elégetné” (Temurá 14b).

Több kutató úgy értékeli, hogy az *aggádisták* és a *halákisták* között feszült viszony, sőt ellenségeskedés állt fenn. Ebben a feltételezett harci helyzetben az evangéliumok szerzői teljesen az előbbieket oldalán állnának, lévén ők igazi *aggádisták*. A kiváló magyarországi zsidó professzor, *Heller Bernát* éppen száz éve megjelent nagyszerrű könyvében (Az evangéliumi parabola viszonya az *aggáda*hoz) azonban hangsúlyozza, hogy csupán két különböző műfajról van szó, amelyek valahogy úgy viszonyulnak egymáshoz, mint a tudomány és a művészet. „A halácha ápolói költőibb percekiket maguk is *aggádai* üdülésre és üdítésre fordítják”, jegyzi meg szemléletesen.⁹ Egy rabbinista példázat éppen a haláka és az *aggáda* viszonyát mutatja be. Ebből kiderül, hogy a két iskola képviselője között mutatkoztak ugyan feszültségek, ám az igazán tekintélyes tanítók mindketőt művelték.

*Rabbi Ami és Rabbi Asi Rabbi Izsák
Nappaha előtt ültek. az egyik ezt kérte tőle:
Adjon elő az én uram egy halákát! A másik
pedig ezt kérte: Adjon elő az én uram egy
aggádát! Amikor az a halákába kezdett, az
egyik nem figyelt, amikor az aggáda
kezdett, a másik nem figyelt. Erre mondta
nekik: Elmondok nektek egy példázatot!
Mihézt lehet ezt hasonlítani? Egy emberhez,
akinek két felesége van, egy fiatal és egy idős.
A fiatal kitépdési a fekete hajszálait. A végén
sem ősz, sem fekete haja nem marad.
(bBQ 60b)*

A Talmud két nemzedékét különböztetjük meg, a Krisztus utáni első két században élt *tannaitákat* és a következő két és fél évszázadban élt *amórákat*. Az első csoport olyan jól ismert képviselői, mint például Rabbi

Sammaj és Hillél Jézus kortársai voltak, de a talán leghíresebb mártír-rabbi, Akiba sem sokkal későbbi. Idővel aztán szükségszerűnek mutatkozott a Talmud írásba foglalása, amely az úgynevezett rabbinikus zsidóság legnagyobb alkotása volt. Az említett rabbik ezzel a zsidóság megmentőinek tekinthetők. Miközben tehát a keresztyének szent iratai fogalmazódtak, kialakult a zsidóság újabb szakrális gyűjteménye is. Számunkra most a legizgalmasabb kérdés, hogy e két iratcsoport, az evangéliumok és a Talmud gyűjteménye hogyan viszonyul egymáshoz, valamint hogy találunk-e Jézusra és a keresztyénekre vonatkozó utalást a tannaitáknál és az amóráknál. A Talmud és az evangélium viszonyát ellentmondásosnak kell tekintenünk. Egyrészt kétségtelen a műfaji rokonság és a közös vallási-történelmi örökség (ami összehasonlító elemzésekre is alkalmat ad), másrészt érződik a közöttük lévő feszültség is. Megmutatkozik ez egyfelől az evangéliumok és farizeus-ellenességében, amellyel kapcsolatban számos zsidó kutató megjegyzi, hogy aligha tükrözi Jézus álláspontját. Ő ugyanis sokkal inkább a szaduceusokkal állt összeütkezésben, neveltetése, tanítási módszere egyáltalán nem volt távol a farizeusoktól. Az evangéliumok azonban a későbbi szembenállást vetítik vissza Jézus korára. Másfelől szembevető a talmudisták elhatárolódása az evangéliumtól, amelyet „bűnös tekercs”-nek neveztek. Az „evangelion” szót Rabbi Meir önkényesen „aven gillajon”-nak fordította, ami „veszedelmes írás”-t, „hamis irat”-ot jelent. Rabbi Jochanan átírásában — akinek oroszlánrésze volt a Talmud szerkesztésében — pedig „avón gillajon”-t olvashatunk (Sabbat 110a), ami vétkes írást jelent. Mind ebből legalábbis közvetett bizonyítékot nyerünk arról, hogy a talmudista rabbik ismerték az evangéliumot!¹⁰ A talmudi iratokról Klausner ezt a figyelemreméltó megjegyzést teszi: „A legrégebbi elbeszélések olyan időből származnak, amikor a mostani evangéliumok még nem voltak teljesen rendezve és kánonizálva. Az olvasónak mégis az az érzése, hogy a talmudi elbeszélések egyetlen célja: az evangélium történeteinek cáfolata. A talmudi elbeszélésekben az evangéliumok történeteivel is találkozunk, de eltorzítva.”¹¹ Ezek alapján nemcsak sajnálkoznunk kell zsidók és keresztyének korai szembenállása miatt (mert sajnálkoznunk kell), hanem örülhetünk is a lehetőségnek, hogy az időbeli egybeesés miatt legitim módon hasonlíthatjuk össze e két iratcsoportot. Ezek természetes kapcsolatáról Heller Bernát ezt írja: E két irodalom „nem könyvtár helyiségben, verítékkal összehordott jegyzetektől és kínokkal megújított reminiscenciákból, hanem lelki szükségből, „a szív túlradadásából” (Mt 12,34), gyakran a pillanat készítő és teremtő követelésére fakadt.”¹² Könyve más helyén még szellemesebben fogalmaz, amikor „két, nem íróasztal mellett és nem olóval készült irodalom”-ról szól.¹³ Az ún. történet-kritikai módszer túlhajtói megszívlelhetnék e bölcs rabbi mondatát, aki aztán igazán otthon volt a bibliai hermeneutikában! Ugyanő nagyfokú tudományos korrektséggel így összegzi kutatásai eredményét: „Az evangélium nem vett

át egyes parabolákat, hanem a műfajnak kezelését tanulta el az aggától, és a kezelésben túl is tett mesterén.”¹⁴

Ha keresztyének a Talmudot olvassák, akkor még a műfaji rokonságnál is fontosabbként vetődik fel az a kérdés, hogy szerepel-e ezekben a forrásokban Jézus, s ha igen, milyen színben. A Názáreti talmudi felbukkanása nem egészen egyértelmű. Tény, hogy személyéről ellenségesen, tanításáról eltorzítva nyilatkozik a Talmud, bár a kutatók nem tartják valamennyi felbukkanást hitelesnek. Szanhedrin 107b szövege beszél Jézusról, aki Messterével (!), Józsuá ben Perachjával Egyiptomba menekült. Később titkos üzenetet kaptak, hogy hazatérhetnek. Útközben azonban összekülönböztek, s Jézust kiátkozza a mestere. A folytatás így szól:

„Jézus ismétellen ki akart vele békülni, de Józsuá ben Perachja hajthatatlan maradt. Egy nap, amikor Józsuá ben Perachja a Sema Juszáélt mondta, és mivel imáját nem akarta félbeszakítani, intett neki a kezével, hogy várjon. Jézus azonban félreértette a mozdulatot, azt hitte, hogy a rabbi eltaszította, és elkeseredésében megtagadta zsidó vallását.”¹⁵

Klausner idéz még egy erre vonatkozó „gyanús hitelességű” *baraitát* (utólagos hozzáfűzést): „Ha balkezdeddel el is taszítasz valakit, jobbkezdeddel vond magadhoz. Ne tégy úgy, ahogy Elisa tett, aki Géházit két kézzel eltaszította és úgy se tégy, mint r. Józsuá ben Perachja, aki Jézust ugyancsak mindkét kezével eltaszította.”¹⁶ Filológiai és történeti bizonytalanságai ellenére (nem Heródes, hanem a korábban élt Jannáj király korába teszi az eseményt) igen érdekes szakasz! A *barajta* megjegyzése kifejezett szomorúságot tükröz, amiért a zsidóság Jézust elveszítette. Más talmudi helyek viszont rendkívül élesen támadják Jézust, olyan kifejezésekkel illetve őt, mint „egyiptomi álpróféta”, vagy „házasságtörő asszony (parázna) gyermeke, fattyú”¹⁷. Ha pedig a bizonytalan jelentésű Ben Stada és Ben Pandera neveket is Jézusra vonatkoztatjuk (amiben a kutatók nem bizonyosak), akkor különösen is élesnek és bántónak találjuk azt a csúfolódást, amelyet a Talmud megenged magának, e személy törvénytelen származásával kapcsolatban. (Édesanyja egy katona szeretője volt, ő pedig „testének bemetszésében egyiptomi varázslatot viselt”¹⁸) Van, aki azt sem tartja kizártnak, hogy a Talmudban szereplő Bileám és Peloni nevek is Jézust takarják. Ezeket a vulgáris kifejezéseket tovább fokozta az a későbbi korból és ismeretlen szerzőtől származó gyűjtemény, amely a *Toledoth Jesu* nevet viseli¹⁹. Ez a kevés hitelt érdemlő és kifejezetten keresztyénellenes irat az állítólagos eseményeket ugyancsak Jannáj király korába helyezve a következőket írja:

„Nyilvánosan fellépett egy korhely, egy semmiféle érdemekkel nem bíró férfiú, akit Joseph Panderának hívtak. Háza a júdeai Betlehemben volt, és szomszédságában lakott egy özvegyasszony, akinek gyermekét Mirjannak hívták, és ez a Mirjam női fodrász volt...”²⁰

Ismétellen hangsúlyoznunk kell, hogy ezeknek a helyeknek a hitelessége rendkívül kérdéses, belőlük később

bi korok gyűlölködésének levegője árad. Klausner nagyobb történeti értéket tulajdonít Szanhedrin 43a feljegyzésének:

„*Peszách előestéjén végezték ki Jézust. 40 napig kiáltott így előtte a kikiáltó: Jézust, a názáretit megkövezésre ítélték, mert varázslást művelt, Izráelt elcsábította, és hűtlenné tette Istenhez. Aki azonban mentő körülményt tud a számára, jöjjön, mondja el. — De nem találtak mentő körülményt, és 40 napi várakozás után Peszách előestéjén kivégezték.*”²¹

Rendkívül érdekes még a Talmudnak az az értesülése, amely szerint Jézusnak 5 tanítványa volt, név szerint Mátáj, Nákai, Nezer, Buni és Thodá. Az anekdotikus elbeszélés szerint bíróság elé állítják őket, s a tárgyalás során neveikkel kapcsolatban kétszeres szójáték hangzik el, egyrészt az ellenük felhozott vádakban, másrészt az ő védekezéseikben. (A nevek héber jelentése: „mikor”, „ártatlan”, „ivadék”, „én fiam”, „hálaadás”). Klausner nem tartja kizártnak, hogy ezek itt valóságos tanítványok, s az ő etimológiája szerint Máté, Lukács, András, János és Taddeus bíróság elé állításáról lenne itt szó. Hihetőbbnek tűnik Giczgy György egyébként meglepő értelmezése, aki szerint valamennyi név Jézust jelöli, hiszen az említett „ártatlan”, „ivadék”, „fiam”, „hálaadás” szavak éppen övele hozhatók összefüggésbe.²²

Mi lehet az oka a Talmud ilyen ellenséges Krisztus- és keresztyén-ábrázolásoknak? A jeruzsálemi tanítványok a zsidó háborúban tanúsított passzivitása mellett meg kell említenünk a Bar Kochba-féle lázadás időszakát is, amikor az egyébként kitűnő Rabbi Akiba Messiásnak nevezte Bar Kochbát, ám ezt — érthető módon — nem fogadták el az ott élő keresztyének, hiszen ők csak Jézust tarthatták Messiásnak. Klausner szerint e tagadás miatt a felkelés győzelmes időszakában sok keresztyént meg is büntettek.²³ Elképzelhető, hogy a talmudista hagyomány nem felejtette el, hogy ebben az esetben sem számíthatott a zsidókeresztyének politikai támogatására. A Talmud idézett helyeinek ellenséges hangját végül két lélektani okkal is magyarázhatjuk. Egyrészt a zsidóknak is el kellett szenvedniük általánosító jellegű megjegyzéseket, támadásokat a keresztyének részéről, másrészt nyilván bosszúsán nézték, hogy az általuk elutasított názáreti rabbi tanítása milyen hihetetlen gyorsasággal terjed el a hellenista világban, zsidók és pogányok körében egyaránt.

Nagyon sok körülménynek meg kellett változnia a zsidóság és a keresztyénség viszonyában, hogy Jézus „hazavezetésének” a tanulmányunk elején említett gondolata egyáltalán felmerülhessen. A katolikus *Rahner* szerint ma mind több zsidó kezd „bátortalan szeretettel így fogalmazni: Azért ő is a miénk volt”²⁴. A mottóban idézett Schalom Ben-Chorin parafrázisról — annak megindító szépségét elismerve — azért meg kell kérdeznünk: Valóban Jézus volt-e az elveszett, a tékozló fiú, s nem a zsidóság tett-e kitérőket, vargabetűket? Azt nem mernénk állítani, hogy mindezek következtében elhagyták az atyai házat, de azt bizonyosan mondhatjuk, hogy testvéreiktől

eltávolodtak. (Mint ahogy az ifjabb testvér, a keresztyén-ség is eltávolodott őrőlük.) Dolgozatunk következő részében az érem másik oldalát vizsgáljuk meg, hogy különböző korokban a keresztyénység hogyan ítélte meg a zsidóságot, és annak monumentális iratgyűjteményét, a Talmudot.

(Következő számunkban folytatjuk)

JEGYZETEK

- 1 Schalom Ben-Chorin: Bruder Jesus. Der Nazarener in jüdischer Sicht. Paul List Verlag, München 1967
- 2 Joseph Klausner: JÉZUS élete, tanítása és korának viszonyai a zsidó, görög és római források alapján: Logos Kiadó, Budapest, 1993
- 3 Nemzetközileg a németországi Martin-Buber-Hausban működő ICCJ (International Council of Christian and Jews) fejt ki már évtizedek óta jelentős tevékenységet, idehaza néhány éve kitűnő konferenciákat szervez és kiadványokat jelentet meg a Magyar Keresztény – Zsidó Tanács.
- 4 Reinhard Neudecker: Az egy Isten sok arca. Magyar Keresztény – Zsidó Tanács, Mérleg Budapest, 1992

- 5 Dr. Frisch Ármin: Szemelvények a Biblia utáni zsidó irodalomból. Budapest, 1906 (reprint: 1993)
- 6 Giczy György: Törvénytisztelet és messianizmus a Talmudban és a középkori zsidó—keresztény disputákon. Szent István Társulat, Budapest, 1993
- 7 A Talmud könyvei. Budapest, 1921—1923 (reprint: 1989)
- 8 Klausner, P. 160.
- 9 Heller Bernát: Az evangéliumi parabola viszonya az aggadához (Bölcsészdoktori értekezés). Budapest, 1894. p. 7.
- 10 Giczy, p. 45.
- 11 Klausner, p. 11.
- 12 Heller, p. 6.
- 13 i.m. p. 34.
- 14 i.m. p. 7.
- 15 Klausner, p. 13.
- 16 i.m. p. 12.
- 17 Giczy, p. 48.
- 18 u.o.
- 19 i.m. p. 50. (A cím magyar jelentése: Jézus cselekedetei)
- 20 i.m. p. 50—51.
- 21 Klausner, p. 14—15.
- 22 Giczy, p. 55.
- 23 Klausner, p. 17.
- 24 K. Rahner - H. Vorgrimler: Teológiai Kiszótár. Szent István Társulat, Budapest, 1980. p. 798.

WELTLER SÁNDOR:

JÁNOS EVANGÉLIUMA

I. BEVEZETÉS

János evangéliuma 21 fejezetből, 878 versből álló könyv. A Szentírásban mindössze 33 oldal. Néhány óra alatt elolvasható. A Biblia legvitatottabb könyveinek egyike. Témája: Jézus követése. Az evangélium azzal ér véget, amivel kezdődik. Jézus az első fejezetben megszólítja Fülöpöt, majd a könyv végén Pétert, utóbbit kétszer is: Kövess engem!

János evangéliuma rövid magyarázatához útjelző póznákat állítottam föl, hogy megjelöljek nekünk JÉZUS ÚTJÁT. Ezek segítenek a tájékozódásban. Tisztában vagyok vele, hogy ezeket a póznákat az út más pontjához is oda lehetne tenni. Az útjelző pózna esetében azonban nem az a fő kérdés, hogy az út melyik pontjára tették. Ha az utat mutatják, akkor bárhová letéve is jó helyen állnak. nem szabad azonban elfelejtenünk mondanivalónk pontokban összefoglalt taglalása közben, hogy tetszett az Istennek egyetlenegy póznát felállítani. Ez az az egy, amihez igazítanunk kell az összes többi: „...ahogyan Mózes fölemelte a kígyót, úgy kell az Emberfiának is fölemeltetnie.” Ahogyan a bálványimádástól irtózó választott népnek nagy megaláztatással kellett vinnie az érc kígyót az Igéret Földje felé, ugyanúgy kell Jézus mindenkori követőinek vállalni a keresztt útját. János evangéliuma Krisztus kereszttjének (az Emberfiának) követésére hív.

A legtöbb írásmagyarázó János evangéliumát két részben tárgyalja. Kinyilatkoztatás a világ számára 1—12 fejezetek. Kinyilatkoztatás a gyülekeket számára 13—

21 fejezetek. Így tárgyalja Rudolf Bultmann is, aki a legjelentősebb kommentárt írta erről a könyvről. Ez az egyik felosztási lehetőség. Nem kell azonban különösebb teológiai szakképzettség ahhoz, hogy fölfedezzük János evangéliumában a hármast felépítettséget.

Az első három póznát a 6., 13. és 21. fejezet végére tesszük. Ez a három fejezet feltűnő hasonlóságot mutat. Mindhárom fejezet Jézus életének sorsdöntő pillanatát tárgyalja. A 6-ban elhagyják, csak a 12 marad mellette. A 13-ban a tanítványai is elhagyják. A 21-ben a nagy viszázat után Jézus újra elhívja tanítványait. Mindhárom fejezet lezár egy szakaszt, utána új következik. Mindhárom fejezetben döntő szerep jut Péternek: vallást tesz (6.), fogadkozik (13.), megbízást kap (21.). Mindhárom fejezetben evésről van szó: Jézus kenyeret ad. Mindhárom fejezetben előkerül az áruló személyének kérdése is.

Jézus közismert életét három pontban lehet röviden összefoglalni. Az erre a tényre felépített hármast szerkesztési elv az evangélium rövidebb szakaszaiban is megfigyelhető. Vegyük szemügyre a 2—6 fejezetek szerkezeti felépítését. Világos és nyomon követhető a hármast tagozódás.

1. Galilea	Kánai mennyegző	Első jel	2,1-12
2. Jeruzsálem	Imádság háza?	Templomtisztítás	2,13-24
3. Kereszt	Emberfia póznán?	Nikodémus	3,1-36
4. Galilea ill. Samária	Kapernaumi százados	Második jel	4,1-54
5. Jeruzsálem	Irgalmasság háza?	Gyógyítás	5,1-47
6. Kereszt	Emberfia teste...	Kenyércsoda	6,1-71

Rudolf Bultmann a tartalmi összefüggések értelmezése miatt több helyen változtat az evangélium jelenlegi sorrendjén. Pontos elemző munkája bizonyítja, hogy János evangéliuma jelenlegi formájában szerkesztett mű. Véleményem szerint a szerző ill. a szerkesztő a szóban forgó hármass felépítés elvét követte.

Izgalmas téma a történeti hitelesség és a teológiai igazság összefüggéseinek vizsgálata. Világhírű regényét így vezeti be a nagy amerikai író: „csak annyi biztos, hogy ha nem így történt, akkor is igaz.” A teológiai igazság történeti hitelesség nélkül is igaz. Esetünkben mindez azt jelenti, hogy ha Jézus nem járt ingajáratban Galilea és Jeruzsálem között, mint azt János evangéliuma első 6 fejeztében nyomon követhetjük, ha az itt található sorrend történetileg nem hiteles is, mert nem felel meg a tényleges Jézus életrajznak, mindez egy jottányit sem változtat azon a tényen, hogy János bizonyágtétele igaz (19,35).

II. JÁNOS EVANGÉLIUMÁNAK FELOSZTÁSA

A. A SZERETETT VILÁG (1-6. fejezet)

1. KRISZTUS — Telve kegyelemmel és igazsággal	1, 1-18
2. ISTEN FIA — Szentlélekkel kereszstel	1,19-34
3. EMBERFIA — Megnyílik az ég	1,35-52
4. ELSŐ JEL — Híttek benne tanítványai	2, 1-12
5. IMÁDSÁG HÁZA — Három nap alatt felépítem	2,13-25
6. EMBERFIA PÓZNÁN — Szükséges	3, 1-36
7. MÁSODIK JEL — Sokan hittek benne	4, 1-54
8. IRGALMASSÁG HÁZA — Én is munkálkodom	5, 1-47
9. EMBERFIA TESTE ÉS VÉRE a. KENYÉRCSODA6,	1-15
b. AZ ÉLET KENYERE	6,16-51
c. PÉTER VALLÁSTÉTELE	6,52-71

B. A MEGÍTÉLT VILÁG (7—13. fejezet)

1. GALILEA — Hol van Ő?	7, 1-13
2. JERUZSÁLEM — Honnan való a tanítása és a hatalma?	7,14-30
3. KERESZT — Hova akar menni?	7,31-53
4. GYILKOSOK — Meghaltok bűneitekben	8, 1-59
5. VAKOK — Megmarad a bűnötök	9, 1-41
6. BÉRESEK — Mind tolvaj és rabló	10, 1-42
7. AZ EMBERFIA ÍTÉLETE — Halottak hallják hangját	11, 1-57
8. AZ EMBERFIA HALÁLA — Búzaszem esik a földbe	12, 1-50
9. AZ EMBERFIA MEGDICSŐÜLT a. A LÁBMOSÁS	13, 1-20
b. A FALAT	13,21-30
c. PÉTER FOGADKOZÁSA 13,31-38	

C. A LEGYŐZÖTT VILÁG (14—21. fejezet)

1. ATYA — Én vagyok az ÚT	14, 1-31
2. FIÚ — Én vagyok a SZŐLŐTŐ	15, 1-27
3. SZENTLÉLEK — Én elmegyek az ATYÁHOZ	16, 1-33
4. FŐPAPI IMA — Szenteld meg őket igazsággal	17, 1-26
5. FŐPAPI KIHALLGATÁS — Mi az igazság?	18, 1-40
6. FŐPAPI ÍTÉLET — Meg kell halnia	19, 1-42
7. ÜRES SÍR — Láttuk az Ő dicsőségét	20, 1-18

8. TAMÁS — Vegyetek Szentlelket!

20,19-31

9. KÖVESS ENGEM!

a. A NAGY HALFOGÁS	21, 1-14
b. JÉZUS KÉRDÉSE	21,15-19
c. PÉTER KÉRDÉSE	21,20-25

Ez a felosztás első látásra kissé mesterkéltnek tűnik, mert gyanúsán tökéletes. Ha azonban az összefüggéseket kezdjük vizsgálni, kellően alátámasztható feltételezésünk. A három kiemelt fejezet (6., 13., 21.) jelenlegi helye és szerepe tudatos szerkesztői munka eredménye. Nem lehetetlen, hogy ebben a formában egy eredetibb János evangéliuma átdolgozásával jött létre, amelyben a szerző teológiai felfogása szerint rendezte át az evangélium egyes fejezeteinek és szakaszainak a sorrendjét.

A sokat vitatott 21. fejezet nélkül az evangélium csak részben alkotna egységet az első fejezetben mondottakkal. Az 1. és a 20—21. fejezetek (melyek egyébként terjedelmükben is azonosak) egyértelmű összefüggésről tanúskodnak. Jelenlegi formájában a 21. fejezet nélkül csonka volna az evangélium.

LÁTTUK AZ Ő DICSŐSÉGÉT (1, 14)
SZENTLÉLEKKEL KERESZTEL (1, 33)
KÖVESS ENGEM! (1, 43)
LÁTTAM AZ URAT (20, 18)
VEGYETEK SZENTLELKET! (20, 22)
TE KÖVESS ENGEM! (21, 22)

III. A SZERETETT VILÁG

János evangéliuma Jézust többféleképpen nevezi meg. E nevek közül három kiemelt szerephez jut az evangéliumban. Az evangélista már az első fejezetben elénk teszi Jézus névjegyét. KRISZTUS (1, 17), ISTEN FIA (1, 34) és EMBERFIA (1, 51). Ez tartalmilag tökéletesen meg egyezik a legősőbb hitvallással: JÉZUS KRISZTUS ISTEN FIA MEGVÁLTÓ. Jézus a Krisztus (Messiás), aki teljes kegyelemmel és igazsággal. Jézus az Isten Fia, aki Szentlélekkel kereszstel. Jézus az Emberfia, a megnyílt ég, aki út az Atyához. Nincs most szükség e három név jelentésének és tartalmának teológiai kifejtésére. Aki többet akar tudni róluk, vegye kezébe a magyarul is megjelent OSCAR CULLMANN könyvet: Az Újszövetség krisztológiája című munkát.

Az evangélium szerzőjének ill. szerkesztőjének nyilvánvaló szándéka, hogy Jézust követni akarókat egészen a keresztségig vezesse. Ezért elengedhetetlen, hogy Krisztus, Isten Fia nevek mellé ne kerüljön oda a harmadik: az Emberfia. A Jézus mellett vallást tevők közismert formuláját örökítették meg az evangéliumok így: TE VAGY A KRISZTUS AZ ELŐ ISTEN FIA. Ez János evangéliumában is többször elhangzik. Figyelemreméltó azonban, hogy ezzel a megállapítással sem az evangélium szerzője, sem Jézus nem elégszik meg. Az Emberfia kifejezés háttérben tehát Jézus életének azon fejezetei találhatók, amelyeket követői csak nehezen akartak elfogadni és megvallani. Ez nem lehet más, mint a keresztség. Az Emberfiának szenvednie kell...

Az 1. fejezetben Jézus korrigálja Nátánél hitvallását:

Mester, te vagy az Isten Fia, te vagy Izrael királya. (1, 49) Ennél nagyobb dolgokat fogsz látni — mondja neki Jézus. A kenyércsoda után elhangzó hitvallás Péter szájából szintén nem nyert visszaigazolást. Jézus válasza ugyanis így hangzik: Egy közöleték mégis ördög. ...Ez megbotránkoztat titeket? Hát ha majd meglátjátok az Emberfiát felmenni oda, ahol előzőleg volt? (6,61-62 és 6,70) Márta hitvallását Jézus nem kommentálja, de odamegy Lázár sírjához és előszólítja, s ezzel a nagytanács határozata véglegessé válik: Jézust meg kell ölni. (11,27) Az evangélium végén, 20,31-et sokan befejezésnek tekintik. „Ezek pedig azért irattak meg, hogy higgyetek: Jézus a Krisztus, az Isten Fia, és e hitben életetek legyen az ő nevében.” Szép befejezés. De mit kezdünk a 21. fejezettel, amely jelenlegi formájában mégiscsak az evangéliumhoz kapcsolható. Ha nehéz szívvel tudjuk is megtenni, mégis ki kell mondanunk: Jézus, te vagy a Krisztus, az élő Isten Fia, aki Emberfia. A Jézus után menőknek a kereszt követését kell vállalniuk.

Az egyik Jézus életét feldolgozó filmben a Mester fizikai fájdalmat okozva gyógyítja meg a vakot. Amikor az meggyógyul, megkérdezi tőle: „Te hiszel az Emberfiában?” Csak ezzel a fájdalommal érthetjük meg és követhetjük a Názareti Jézust igazán. A keresztet nem szabad megszipitenünk és kikerülnünk. Az evangélista magát Krisztus keresztje alatt állónak ábrázolja, nem a történeti hitelesség, hanem a teológiai igazság szerint, mivel másokat is ehhez a kereszthez akar elvezetni. János evangéliuma szerint az út a kereszthez vezet ill. csak a kereszthez vezet út. A többi kitérő, vargabetű, zsákutca. A filmben meggyógyított vak, aki elkísérte ugyan Jézust Jeruzsálembe, de az ott történetek miatt csalódott Jézusban, mert amikor Jézus keresztjével a Golgota felé megy, a tömeggel együtt már Jézus ellen kiabál. De eközben a szeméhez kap, vagyis újra megvakul. Jézust csak az látja, aki a keresztjével együtt látja. A többi megvakul, vagy vak. Olyan vakság ez, amely csak a kereszttel gyógyítható meg.

Úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta, hogy aki hisz őbenne, el ne vesszen, hanem örök élete legyen. Ebben az igeversben jól összefoglalható az első hat fejezet lényege. Isten szereti a világot. Szereti, hogy higgyünk és el ne vesszünk. Ahol Isten szeretetéről beszélünk, ott rögtön fölvetődik a hit kérdése. Senki nem születik hívőnek, ugyanakkor a hitre mégis születniük kell. A hit csoda. Sokan vannak, akik szerint ez lehetetlen. Savóból kell tudnia bort erjeszteni annak, aki az emberi szívben akar hitet teremteni.

A KÁNAI MENNYEGZŐ, az első jel erről a csodáról szól. A víz borrá létele arról a hatalomról tesz bizonyosságot, amely a hit megteremtésére is képes. „Hittek benne a tanítványai” — olvassuk az igében. A csodának tehát bennünk kell végbemennie. A vendégek egy része nem tudta, hogy valójában mi is történt a bor körül. A szolgák, akik a vizet merítették, tudták. A násznagy még meg is kóstolta. De csak a tanítványok hisznek. A legnagyobb csoda sem segít rajtunk, ha csak szemléltői és nem részesei akarunk lenni. Láss, ne csak nézz!

A JERUZSÁLEMI TEMPLOMBAN, AZ IMÁDSÁG HÁZÁBAN féltő szeretet vezérli Jézust. Nem elle-
ne, érte haragszik. Meglepő cselekedete a tanítványoknak

az Írásokat juttatják eszükbe. „Hittek az Írásoknak” — olvassuk a szövegben. Ez nagyon fontos kijelentés az evangélium elején. Tanúsítja, hogy Jézus szava, cselekedete és a hozzájuk kapcsolódó hit egységben van az Írásokkal. Az Írásokba való hit tehát nem zárja ki a Jézus kijelentéseiben és cselekedeteiben való hitet. Ellenkezőleg: feltételei egymásnak és következnek egymásból. De nem mind arany, ami fénylik. Nem minden hit, ami hitnek látszik. A templom megtisztítása után sokan hittek Jézusban, Jézus azonban mégsem bízta magát rájuk. (Talán a hit életünknek az a területe, ahol a legtöbb hamisítvány van forgalomban. Mi mindent neveztek már hitnek és mi mindent követtek el a világban a hit nevében!) Az aranyat próbával igazolják. A hittel is így vagyunk. Csak a kipróbált hitről mondhatjuk: ez valóban az, aminek látszik.

A jeruzsálemiek hite nem állta ki a próbát.

NIKODÉMUS hittanóráján először is azt tanulhatjuk meg, hogy a hit Isten ajándéka, tehát felülről való. Hasonlatos a szélhez. Arra fúj, amerre akar. Nem tudjuk, honnan jön és hová megy, csak a zúgását halljuk. Ahogy a szél több, mint a hallható zúgása, ugyanúgy az Isten is több és nagyobb annál, mint ami róla megíratott. Az Írások csak a zúgása, vagyis csupán annyi, mint amennyi azokból meghallható. Mivel így van, a hit nemcsak csoda és ajándék, hanem titok is. Megmagyarázhatatlan és megfoghatatlan. Akkor sem rendelkezhetünk vele, ha már megkaptuk. Nem tulajdonunk és nincs a birtokunkban sem. A hit nem provokálható, nem produkálható és nem garantálható. Csak az engedelmes szívekben talál magának utat. Ez volt Mózes ércékgyójának az értelme. Elfogyott a nép türelme és nem akart többé engedelmeskedni Mózesnek. A fölállított pózna az ószövetségi értelemben vett engedelmesség kezdete. Krisztus keresztje szintén az engedelmesség példája: engedelmes volt haláláig. A Golgota az új engedelmesség kiinduló pontja. Nem tudjuk, hogy végül is Nikodémus elindult-e az engedelmességnek a keresztútján. Tiszteletre méltónak tartom azonban, hogy társaival ellentétben ő legalább megpróbálta.

JÁKÓB KÚTJA — BUZGÓ FORRÁS. A 4. fejezetben kiszélesedik a Jézusban hívők köre. Már nemcsak a tanítványok hisznek benne, hanem a samáriai asszonnal együtt a sikárbeliek, a kapernaumi századossal együtt egész házanépe is. Új mozzanat, hogy a hit nem Jézus csodájához, cselekedetéhez, nem is az Írásokhoz, hanem Jézus beszédéhez kapcsolódik. A samáriai asszony hisz Jézus szavában. Aztán a városból kijövőket is meggyőzi ez a beszéd. A kapernaumi századosról ezt olvassuk: „hitt a szónak, amelyet Jézus mondott”. További új vonás, hogy nemcsak Jézus szavának, hanem a Jézus szavát továbbadók szavának is hitet ébresztő ereje van. Sikárbán már az asszony szavának hisznek. A kapernaumi százados története így ér véget: „hitt ő, valamint házanépe”. Jézus beszéde, mint bővizű forrás, mint élő víz buzog és árad szerteszét. Szomjúságot olt. Pedig még kötele sincsen...

BETESDA, AZ IRGALMASSÁG HÁZA. Jézus útja a Betesda tavához vezetett. Találó név egy gyógyfürdőre, hiszen a betegek gyógyítása a könyörület egyik legszébb megnyilvánulása. Ahogy azonban az imádság

háza a latrok barlangjává lett, ugyanúgy az irgalmasság háza körül sincs minden rendben. Van ott egy beteg, aki 38 éve vár arra, hogy a gyógyulás reményében valaki bevigye a tóba. De nincs embere! Az irgalmasság háza a versengés, tolakodás, lökdösődés és könyökölés helye lett. Jézus ide is elhozza az Isten szeretetét és a beteget azonnal meggyógyítja. „Én is munkálkodom” — mondja. Ez a gyógyítás azonban szombaton történt. Emiatt kezdték üldözni Jézust. Ime, a Jeruzsálemben lévők hitének első próbatétele. Az elszíneződés máris megkezdődött. Jézus véleménye: Kutatják az Írásokat, de rosszul. Isten ígéje nincs meg bennük maradandóan. Isten irgalmasságot akar és nem áldozatot, ezért az irgalmasság cselekedete a szombat igazi megtartása. Az örök élet nem a törvény betűjében, hanem annak betöltésében van. Jézus itt még nem mond ítéletet fölöttük. Mózes, akiben reménykednek, az lesz vádlójuk: „Mert ha hinnétek Mózesnek, hinnétek nekem, mert én rólam írt ő. Ha pedig az Írásoknak nem hisztek, akkor az én beszédeimnek hogyan hinnétek?” (5,46—47)

KENYÉRCSONDA — Jézus életének első fordulópontjához értünk. Fontos: Jézus nem csodakenyeret ad, hanem a kenyérral művel csodát. Oszlja és az megszaporodik. Mi, az örökös gyűjtők, gyűjtést szervezők, önmagunkat és egymást gyűjtésekkel fársztók még nem tanultuk meg a csodát: az osztás sokasít! Mit jelent a kenyércsonda? Hogyan történt? Tudok rá egy valószínűnek látszó és elfogadható, az összefüggésekbe jól beilleszthető és érthető magyarázatot, de nem mondom el. Művelni kell a csodát, nem magyarázni! — Jézus beszédét életkenyerének mondja, amely a mennyből szállt alá. „Ez a kenyér az én testem, amelyet oda fogok adni a világ életéért!” Isten Jézus Krisztusnak odaadásával tehát a legnagyobb szeretet elvét alkalmazza a világra. Nincs senkiben nagyobb szeretet, mintha valaki életét adja a világért. A kenyércsonda ennek a szeretetnek csupán egyik jele, amelynél nem szabad megállni. Jézus nem az ötezer megelégitésével akarja megajándékozni a világot, hanem ama másik kenyér, vagyis önmaga odaadásával. Az őt követni szándékozókat erre figyelmezteti is: „Ne azért az eledeleért munkálkodjatok, amely elvész, hanem azért, amely megmarad örök életre, amelyet az Emberfia ad majd nektek...” (6, 27) A „Mit tegyünk, hogy az Isten munkáját elvégezzük?” kérdésre egyértelmű és félreérthetetlen Jézus felelete: Higgycetek abban, akit Isten küldött! Fogadjátok el beszédét, amely lélek és élet. Az ötezer azonban ezt másképp látja. Kemény beszédnek minősíti Jézus szavait, és ettől kezdve hátat fordít neki. Már a keresztről szóló beszéd is megbotránkozta őket, pedig az Emberfia szenvedése és halála még nem következett be. Aki a keresztről szóló beszéd elriaszt, mit fognak tenni akkor, ha magával a kereszttel kell majd szembenézniük? „Hátha meglátjátok az Emberfiát felmenni oda, ahol először volt? (6,62) Ettől kezdve csak a 12 Főveti Jézust. Péter csodálatos vallástétele mintha elmenne Jézus füle mellett. (6,70—71) Ez megegyezik a szinoptikusok hagyományával, mely szerint Jézus közvetlen Péter vallástétele után jelenti be, hogy Jeruzsálembé kell mennie...

Befejezésül foglaljuk össze szeretetének megnyilvánulásait. A kánai násznépnek jó bort, tanítványainak hitet, a jeruzsálemi templomnak tisztaságot, az Istent kereső

Nikodémusnak póznát, a férffaló, mindig szomjas samáriai asszonynak az élet vizét, a karpernaumi királyi tisztségviselő gyermekének gyógyulást, a betesdai betegnek a kimozdulás ajándékát, szabadság után vágyódó népének pedig mennyei kenyeret adott. Lehet-e még kérdés ezek után az ő szeretete? Mit kellett volna még tennie, amit nem cselekedett meg ezért a világért, az Úr gyönyörűséges szőlőskertjéért?

(Folytatjuk)

Pastoralkolleg Neuendettelsau Themen und Termine 1994

Sind Sie Pfarrerin oder Pfarrer im gemeindlichen oder in einem Sonderdienst? Dann ist dieses Programm eine Einladung für Sie ins Pastoralkolleg.

Jeder Kurs hat auch etwas von einer retraite und einem Training. Melden Sie sich darum bitte nur an, wenn Sie sicher kommen und ganz teilnehmen können.

13. 4. — 27. 4. 1994 (361. Kurs)

Leitung: Schlumberger

Vom Vater geliebt, im Zwist mit den Brüdern

Konflikte im Juhannesevangelium mit Prof. Dr. Christian Dietzfelbinger, Tübingen

27. 4. — 11. 5. 1994 (362. Kurs)

Leitung: Dietzfelbinger

Lob. Verkündigung in Symbol

Ansprechende Gottesdienste gestalten mit Pfarrer Gottfried Stoll, Neuendettelsau

6. 6. — 15. 6. 1994 (363. Kurs)

Leitung: Dietzfelbinger

Gott suchen und finden in allen Dingen

Ignatianische Einzelexerzitien für Pfarrer, Pfarrfrauen, Pfarrfrauen mit Pater Andreas Falkner SJ, Frankfurt, und Schwester Stephania Rohde, Wetzlar

15. 6. — 29. 6. 1994 (364. Kurs)

Leitung: Schlumberger

Bei Gott zu Hause Grundübungen der Meditation mit Priorin Edith Therese Krug CCR, Schwanberg

29. 6. — 13. 7. 1994 (365. Kurs)

Leitung: Dietzfelbinger

Das Wort ward Fleisch — nicht bloß Gedanke Leibhaft-sinnliches Wahrnehmen biblischer Texte mit Prof. Dr. Dieter Nestle, Karlsruhe/Freiburg

13. 7. — 17. 7. 1994 (Kurzkurs)

Leitung: G. Stoll

Heidelnde Worte — segnende Hände Healing ministry bei uns? mit Provost John Pretty, Coventry, und H. Schüller, Nürnberg

14. 9. — 28. 9. 1994 (366. Kurs)

Leitung: Schlumberger

„Eure Rede sei ja ja, nein nein“

Klar im Konflikt, geduld im Streit, gelöst im Fest mit Prof. Dr. Joachim Track, Neuendettelsau

5. 10. — 19. 10. 1994 (367. Kurs)

Leitung: Schlumberger

Das Fremde und das Eigene

Vom Recht auf Authentizität und ihrer Genze mit Prof. Dr. Fulbert Steffensky, Hamburg

19. 10. — 2. 11. 1994 (368. Kurs)

Leitung: Dietzfelbinger

Mit Freude schreiben — Werkstatt für eigene Texte

Ein Seminar für alle, die an der Sprache arbeiten und mit ihr auf eigene Weise gestalten wollen mit dem Dichter und Schriftsteller Heinz Kattner, Lüneburg

2. 11. — 11. 11. 1994 (469. Kurs)

Leitung: Schlumberger und Pfarrer Erich Spanner, Pullach

Lehrer sein — für die Seele sorgen

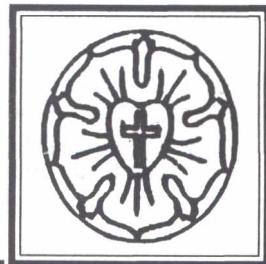
Kurs für hauptamtliche Lehrkräfte im Religionsunterricht an höheren Schulen mit Pfarrer Hartmut Stoll, München

14. 11. — 26. 11. 1994 (370. Kurs)

Leitung: Dietzfelbinger

Lebenskreise: hineinwachsen — herauswachsen

Ein Meditationskurs für Pfarrerschepaare mit Frau Ingrid Heinrich-Rohrbach, München

AZ ÖKOMENIKUS MOZGALOM LEGUTÓBBI FÉL ÉVSZÁZADA MAGYARORSZÁGON

– Jubileumi kötet a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa kezdeteiről: 1943-1993 –

1. ELŐJÁRÓBAN

Lassan végére érő századunk legjelentősebb *világtörténelmi* eseményei kétségtelenül a két világháború, a hitleri és sztálini diktatúrák megjelenése és bukása, továbbá egy nemzetközi világszervezet (Népszövetség, majd az Egyesült Nemzetek Szövetsége) fokozatos kialakulása voltak. Századunk ugyanakkor az atomenergia és a globális kommunikáció felfedezésének korszaka.

Volt-e ilyen korszakalkotó esemény a XX. század *egyház történetében* is? Három világméretű egyházi folyamatot sorolhatunk ide! Az első és meggyőződésem szerint a legfontosabb: a másfél évezredes intervallumban egyre tovább osztódó, szétszakadó világkeresztyénység újraegyesülési folyamatának megerősödése századunkban, tehát az ökumenikus világmozgalom. A második: a keresztyénység találkozása a szervezett, modern egyházüzöldözéssel, elsősorban Európa keleti felében. Végül a harmadik: az újkori misszióból született „ifjú egyházak” fokozódó szerepe századunk egyházainak életében.

Az ökumenikus világmozgalom az újkor legfontosabb egyháztörténelmi folyamata

Hogy az egyháztörténet nem Isten Országának a fokozatos megvalósulása a földi világban, annak nyilvánvaló jele a már az apostoli gyülekezetekben megindult és egyre szélesedő *szakadások* megjelenése a földi egyházban. Először az első századok során, főleg a keleti keresztyénységben (Chalcedon, 451 — Konstantinápoly, 1054 köztük a legjelentősebbek). A második évezred során pedig a nyugati keresztyénység területén is (a reformáció folyamata, a „szabadegyházak” megjelenése).

De hogy a földi egyházakban — sokszor elrejtve, de sokszor megnyilvánulóan is — jelen van és él Isten Ország, annak a megújulási mozgalmak és a világmisszió folyamata mellett a legerősebb jele éppen a mi véres, tragikus XX. századunkban megerősödött ökumenikus világmozgalom. Ez kétségtelenül nem a XX. század „vívmánya”. Hiszen ahol élő hit és Krisztus akarata iránti engedelmesség volt az egyházban, ott mindig jelen volt

tak a dinamikus folyamatok az Una Sancta élésére (Ut omnes unum sint. V. ö. Jn 17,21). Ebben az összetartó, sokévszázados folyamatban fontos szerepe volt a két reformátor, Luther és Kálvin, elszánt küzdelme mellett az egység megőrzésére az újkori humanizmusnak (Erasmus és Georg Calixt), a peitizmusnak (Zinzendorf), a felvilágosodás egységesítő törekvéseinek (Leibniz) is. De nem feledkezhetünk meg a XIX. század keresztyén egységre irányuló mozgalmairól sem (Evangeliumi Alliansz, 1846, és a keresztyén ifjúsági világszövetségek megalakulása — YMCA, YWCA, WSCF).

Csak ebben a széles történelmi összefüggésben — a szakadások és az egyre megújuló egységtörekvések állandó, dinamikus feszültségében — szabad és kell értékelnünk azt a „csodát”, amely éppen ebben a mi „véres évszázadunkban” vezetett döntő áttörésre a keresztyénységben.

Az Egyházak Világtanácsa kialakulásának érdekfeszítő története

Bár az ökumenikus mozgalom története nem azonos egyszerűen az Egyházak Világtanácsa történetével, *a legizgalmasabb fejezet a XX. század egyháztörténetében mégis arról szól: hogyan bontakoztatta ki Isten Szentlelke éppen a történelem két legvéresebb háborújának és két modern egyházüzöldözésének tüzes kemencéiben a világ keresztyén egyházainak nagy találkozását és összefogását. Emlékezzünk csak a mai ökumenikus mozgalom négy nagy „forrásvidékére”:* (1) a *világmisszió* nagy összefogására az 1910-es edinburghi első nagy ökumenikus konferencián (John Mott); (2) az *Élet és Munka gyakorlati egységmozgalmára* (1925, Stockholm, N. Söderblom); (3) a *Hit és Egyházszervezet teológiai egységkeresésére* (1927, Lausanne, Ch. Brent); és végül *e három „folyam egyesülésére”* az amszterdami világkonferencián (Egyházak Világtanácsa, 1948); (4) a római katolikus egyházban a hatvanas években meglepően áttörő, *nagy ökumenikus fordulatra a II. vatikáni zsinaton* (1962 kk).

Aki közelebről ismeri, de még inkább, aki maga is

átélhette részleteiben ezt az egyedülálló, világot átfogó ökumenikus folyamatot, az áhítattal érzi meg benne Isten elrejtett világ- és egyházkormányzását a történelem egyik legküzdelmesebb korszakában!

Csak ebben a tágabb kontextusban érthető meg, hogyan törhetett utat magának már a húszas-harmincas években, majd egyre fokozódó erővel a negyvenes évek során közép-európai térségünk reformációi egyházai-ban az ökumenikus világmozgalom. *Mi, az akkor induló fiatal lelkész-nemzedék, a keresztyén ifjúsági és evangélizációs mozgalmakban (MEKISZ, Tahí), az igei-reformatori teológiában és az ökumenikus elkötelezettségben találtuk meg az egyház megújulásának útját a II. világháború romjain, a két diktatúra szorításában.*

Isten külön kegyelme volt, hogy a kereszt alatt élő egyházban, a nehéz évtizedekben, sokunkban ez a harmas láng lobogott: a lelki megújulás tüze, az igei-újreformatori teológia nagyszerű igazságai és a világ-ökumené összetartozásának tudata. Aki ezt nem élhette át a történelem nagy próbatételei, szenvedései között, aligha tudja megérteni egyházaink megállását — minden gyarlóságunk ellenére is — azokban az évtizedekben! Számomra ezt is felülhaladó kegyelmi ajándék volt, amikor a hetvenes évek során a genfi ökumenikus világcentrumban, Európa 120 egyházában, majd az öt kontinens egyházaiban — Kanadától Eitópiáig, Argentínától Japánig és a Pápuaföldig — ígét hirdetve és előadásokat, konferenciákat tartva, közvetlen közlelről élhettem át az élő, fejlődő világ-ökumené csodáját.

Ezért tudom tanúsítani igazán, milyen nagy hiányt pótol hazai egyházaink közelmúltjának megismerésében ez az új ökumenikus kiadvány. Mert jórészt közvetlen szemtanúk — halottak és még élők — írásain át ad közvetlen bepillantást az ökumenikus világmozgalom világ-méretű és hazai kibontakozásába, századunk negyvenes éveiben. Ezért is ajánlom nemcsak egyszerű átolvasásra, hanem folyamatos stúdiumra is ezt a könyvet, elsősorban a fiatalabb nemzedékeknek, teológusoknak, lelkészeknek és világi híveinknek.

2. A JUBILEUMI KÖTET ISMERTETÉSE ÉS ÉRTÉKELÉSE

A magya ökumenikus mozgalom nevezetes évfordulója adott alkalmat ennek a gazdag tartalmú könyvnek a megjelentetésére: az első hazai ökumenikus szervezet, az Egyetemes Egyháztanács Magyarországi Bizottsága, 1943-ban történt megalakulásának 50 éves évfordulója. Kiadója a ma már 8 hazai tagedyházat és a Magyar Katolikus Egyházat is beleértve, 10 megfigyelői státusszal rendelkező egyházat és egyházi, illetve ökumenikus szervezetet magában foglaló Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa (MEÖT).

Tartalom

A 250 oldalas kötet első szakasza részletes „Bevezetés” a jubileumi kiadvány szerkesztésével megbízott Hafenschér Károly tollából: „Illúziók nélkül — élő reménységgel” (7—18. lpk). Szól a kiadvány keletkezéséről, felépítéséről, a magyar ökumenikus mozgalom jellegzetes vonásairól és mai helyzetéről. Személyes emlékek teszik színessé ezt a tág horizontú bevezetést.

Az első fejezet a Magyar Ökumenikus Tanács jubileumi tünnepségének (1993. június 26.) teljes anyagát közli, valamennyi ott elhangzott felszólalással és gazdag képanyaggal (19—58. lpk). Hegedüs Lóránt református püspök megnyitó igehirdetése (ApCsel 17,31) után Harmati Béla püspök, a MEÖT elnöke, előadásában a Tanács félévszázados történetére tekint vissza, emlékeztetve az ökumenikus elkötelezettség és a saját egyházi identitás szétszakíthatatlanságára mai helyzetünkben is. Bóna Zoltán főtitkár, református lelkész, részletesebb történelmi elemzése és értékelése után Györi Kornél, a Baptista Egyház lelkész-főtitkára, mai ökumenikus kihívásainkat vázolja föl. A négy megemlékezést külföldi és hazai köszöntések követik.

A második, rövidebb fejezet (59—74. lpk) négy kiválasztott interjú-alany megszólaltatása az ökumenikus mozgalom kezdeteiről, tíz kérdés alapján (Benczúr László ny. evangélikus lelkész, Berki Feriz magyar ortodox esperes-adminisztrátor, Czeglédy Sándor ny. református teológiai professzor és Szabó Imréné Szabó Éva református lelkész).

A jublieumi kötet „szíve” az „Amszterdami jelentés” (75—168. lpk), amely 1949 júniusára elkészült ugyan, de kiadását már nem engedélyezték. Így csak most — negyvennégy év után — láthatott napvilágot. Bevezető tanulmánya (Nagy Gyula) arról szól, hogyan jutott el a világkeresztyénség az edinburghi missziói világkonferenciától (1910) az egyházak „világzsinata” összehívásáig, az I. és II. világháború véres eseményei után (78—89. lpk). Az 1948 augusztus 2. és szeptember 4. közt tartott amszterdami nagy világkonferencia lefolyásáról, szervezetéről és napi eseményeiről Pákozdy László Márton református teológiai tanár ad részletes, személyes beszámolót (90—102. lpk). A világkonferencia egyháztörténelmi jelentőségét Ravasz László református püspök méltatja (103—111. lpk). Ezt követően Victor János professzor, Ravasz László püspök és Nagy Barna professzor — mindhárman a világyűlésre még kituzhatott református egyházi delegáció tagjai — ismertetik a világyűlés I—III. szekcióiban folyt munkát (Az egyház — Az egyház bizonyágtétele — Az egyház és a társadalom. 112—145. plk). Négy bizottság és három albizottság foglalkozott a megalakult Egyházak Világtanácsa leendő szervezetével és legfontosabb feladataival — erről Papp László református teológiai professzor írt beszámolót (146—154. lpk). Az ifjúság amszterdami szerepével Szabó Éva (Szabó Imréné) református lelkész, az Amszterdam utáni egyetemes és hazai egyházi föladatakkal Dezséry László, akkor budapesti evangélikus egyetemi lelkész foglalkozott (155—168. lpk). Az Evangélikus Egyház vezetői ellen már 1948 augusztusában megindult a rágalmozó hadjárat és a rendőri intézkedések sora. Hazai evangélikus delegáció ezért már nem utazhatott ki a világkonferenciára.

A kötet harmadik, jelentős fejezete a szerény „Függetlenség” címet viseli, bár inkább „Az amszterdami világkonferencia hazai és külföldi visszhangja” címet érdemelne (169—230. lpk). Ebben a fejezetben ugyanis részben még ma is élő „tanúk vallomásai”, emlékezései és reflexiói szólnak meg. Olyan ritka történelmi dokumentumok, mint Ordass Lajos evangélikus püspök üzenete a vi-

lággyűléshez, Vajta Vilmos evangélikus lelkész, külföldi ösztöndíjas igehirdetése Amszterdamban, Ordass Lajos, Ravasz László, Papp László naplójegyzetei és Pósfay György evangélikus lelkész (akkor ugyancsak külföldi ösztöndíjas) visszaemlékezései. Két nagyobb tanulmány számol be egyfelől a világkonferencia nemzetközi visszahangjáról és fő teológiai tartalmáról (Nagy Gyula, Lelkipásztor 1948, 429—436. lpk), másfelől Amszterdam praeludiumáról és az odáig vezető útról [Benczúr László, a Lelkipásztor 1993/1. 3. és 4. számában]. Minden valószínűség szerint Nagy Barna református professzor a szerzője annak a kéziratnak, amely beszámol az Egyházak Világtanácsa szervezeti megalakulásáról és a fő munkaágak első éveiben végzett eredményeiről. Ezt követően a II. János Pál pápa magyarországi látogatásán elhangzott két ökumenikus vonatkozású beszéd-részletet, néhány régi és mai nevezetes ökumenikus imádságot, egy mai magyar ökumenikus címjegyzéket és egy (hiányos) szerzői névjegyzéket közöl függelék-ként ez a fejezet.

Külön kell szólnunk még a tartalmas és eszméltető *Zárószó* c. befejezéséről: „A magyar ökumené a harmadik millennium küszöbén” (Pásztor János református teológiai tanár tollából, 231—241. lpk). A múlt, a kezdetek után ez a zárófejezet a jelen és a jövő ökumenikus feladataira tekint. Ehhez rövid, de rendkívül informatív összehasonlítást végez a fél évszázaddal ezelőtti és a mai világhelyzet, az akkori és a mai világ-ökumené fő problémái között. De főként arra utal, ami azóta sem változott: a jövőre irányuló reménységünk egyedüli alapja azóta is, ma is az Ige, Jézus Krisztus evangéliuma. A jubileumi kiadvány végén a külföldnek szóló, angol és német nyelvű összefoglalás található.

Értékelés

Amikor még annyira kevés az elmúlt ötven év hazai egyháztörténetének alapos, objektív, jóra-rosszra egyformán figyelő, elfogulatlan feldolgozása, akkor rendkívüli értéket jelent ez a kiadvány. Igazi, hézagpótló *forrásmunka*, amelyet sokszor fognak idézni, de még többen tanulni belőle legújabb egyháztörténetünkről.

Legnagyobb értékének azt tartom, hogy jórészt *eredeti, egykorú dokumentumokat* közöl, nemcsak kiragadott mondatokban, hanem teljes szövegükkel. Ma már jórészt elfelejtett vagy ismeretlen írásokat, amelyek már meg sem jelenthettek a negyvenes évek végén. A század közepének neves teológusai és egyházi vezetői szólnak meg benne, mint Ordass Lajos, Ravasz László, Victor János, Nagy Barna, Pap László stb.). Ritka dokumentumokkal ismerkedhetünk meg, mint Ordas püspök üzenete a börtön kapujából Amszterdamba, Vajta Vilmos ott elmondott igehirdetése, vagy Pap László emlékezései. Sok új vonását világítják meg annak az időnek Benczúr László, Czeglédy Sándor, Hafenschér Károly, Szabó Imréné és mások egykorú vagy mai írásai. Külön értéke a kötetnek, hogy tartalmazza azoknak a külföldön tovább szolgáló magyar teológusoknak az írásait is (Vajta Vilmos, Pap László, Pósfay György), akiknek jelentős szerepe volt a magyar ökumenizmus fejlődésében.

A jubileumi ünnepi kiadványnak — mint említettük — *három hangsúlyos fejezete* van: a jubileumi ünne-

ség, az amszterdami világkonferencia sokoldalú bemutatása és értékelése, és ezen belül a részletes magyar beszámoló a világgyűlésről, amely kéziratban, elkészült ugyan, 1949 nyarára, de kiadásra már nem kerülhetett. Kár, hogy a *gazdag képanyag* szinte csak a jubileumi ünnepséggel és az amszterdami ülés megnyitásával foglalkozik. Jó lett volna néhány kép-dokumentum közlése a század-közép hazai ökumenikus vezetőiről és itthoni eseményeiről is.

Megemlítem még két további hiányérzetemet is, a sokirányú értékeléssel együtt. Amszterdam itthoni alapos előkészítésére emlékezve, alig hallunk valamit, azt is csak mellékesen (17. lp), arról a *másik ökumenikus kiadványról, amely, mint a magyar egyházi előkészület igazi dokumentuma, egy 460 oldalas kötetben egyedülálló, hű képet ad a negyvenes évek közepének teológusairól, egyházi-teológiai helyzetéről, és 1948 nyarára még megjelenhetett: „Az egyház a világban — A Magyarországi Ökumenikus Egyházak biztonyságtétele az amszterdami világzsínat alkalmából”*, Budapest, 1948. Ezt az akkori, hű „teológiai körképet” — az amszterdami négy szekció témáiról — azok írták, akik nagyrészt már nem juthattak ki Amszterdamba, de akiknek igazi „szívügyük” volt az ökumenizmus ügye (a sok közül csak néhány szerző nevét említem: Karner Károly, Makkai Sándor, Scholz László, Fónyad Dezső, Kiss Jenő, Farkas József, Zulauf Henrik, Nagy Gyula, Török István, Makkai László, Flachbart Ernő stb.). Ki ismeri ma ezt az értékes ökumenikus kiadványt a magyar ökumenizmus „hőskorából”? Közeledik Amszterdam félévszázados évfordulója (1998). Nem lenne-e méltó megünneplése majd ennek az évfordulónak többek között ennek az első nagy ökumenikus, hazai munkának a reprint-kiadása, vagy legalábbis egy részletesebb válogatás megjelentetése a következő négy évben?

Ha ez a könyv nem is az elmúlt fél évszázad hazai ökumenikus története, talán röviden mégis utalni lehetett volna *hazai egyházaink Amszterdam utáni, folytatódó részvételére az Egyházak Világtanácsa életében*, például egy olyan jelentős, hazai egyháztörténetünkben felejthetetlen eseményre, mint az Egyházak Világtanácsa Központi Bizottságának ülésére Galyatetőn, 1956 nyarán.

Végül, öröndetes, hogy a hazai ökumenikus kiadványból nem maradt ki a *római katolikus ökumenizmus* kezdeteire való utalás („aranyhíd” Debrecen és Pannónia között). De ez a számunkra olyan jelentős része az ökumenikus folyamatnak igen töredékesen szerepel. Jó lett volna legalább röviden szólni a II. vatikáni zsinat döntő ökumenikus fordulatáról, az ökumenizmus-dekrétumról, és II. János Pál pápa mellett XXIII. Jánost is megszólaltatni, a mai helyzetben mindezek jelentőségét kiemelni hazai egyházaink életében!

Sajnálatos, hogy ennek a külföldön is bizonyosan figyelmet keltő ökumenikus kötetnek az angol és német nyelvű *összefoglaló fejezete* az egykorú teológiai tanulmányok szerzői közül csak a református szerzőket említi meg.

Elismeréssel kell szólnunk a jubileumi kötetnek tartalmához méltó, *szép külső kiállításáról*, ami az Egyetemi Nyomda megszokott jó munkáját dicséri.

3. KITEKINTÉS A MÁRA ÉS AZ ÖKUMENIKUS JÖVŐRE

A jublieumi kötet kéziratai még a nyomdában voltak, amikor az Egyházak Világtanácsa Hit és Szervezetvilágkonferenciája, harminc év után, Santiago de Compostelában (Spanyolország) *számot vetett az ökumenikus világmozgalom mai helyzetével és előre tekintett a közvetlen és a távolabbi jövő feladataira*. Kapcsolódva a kiadvány ilyen témájú, értékes zárófejezetéhez (Pásztor János: A magyar ökumené a III. millennium küszöbén), befejezésül ennek az ökumenikus világeseménynek a legfontosabb eredményeivel foglalkozunk.

(1) Valamennyi jelenlévő egyház — a megjelent ortodox és római katolikus egyházi vezető személyiségeket is beleértve — kinyilvánította: *a már megtett útról „nincs visszatérés”, és már sokat eltértünk ezen az ökumenikus úton*.

(2) *Egyházainknak komolyan szembe kell nézniük a jelenlegi ökumenikus stagnálás okaival, így az elért teológiai megegyezések gyakorlatba való átültetésének kudarcáival is!*

(3) *Sürgős tennivalónk, hogy végre komolyan vegyük a világ egyházainak olyannyira különböző kulturális és vallási kontextusait; Közép- és Kelet-Európában például az egyház és a nacionalizmus, a kisebbségek és a prozelitizmus problémáit!*

(4) *Legfontosabb mai feladataink az egység növekedése érdekében: ismerjék el végre egymást az egyházak — őszintén és kölcsönösen — Jézus Krisztus egyetemes anyaszentegyháza egyenlő tagjainak, ennek az elfogadásnak minden konzekvenciájával együtt, mind liturgiájukban és teológiájukban, mind etikai cselekvésükben, elsősorban a keresztség közös alapján, a megnyitott úrvacsorai közösségben egymással!*

(5) *A legutóbbi évtizedek bilaterális és multilaterális teológiai dialógusai azt mutatják: az egyházak és keresztyének egysége felé vezető út „új modellje” a bibliai KOINONIA: az alapvető egység elismerése és élése a keresztyének között; a világméretű történelmi fejlődés különböző értékeinek kölcsönös elismerésével és egymást-gazdagításával („sokféleség a kiengesztelődött egységben”).*

Ez a „koinonia” a történelemben *küzdelmes, dinamikus folyamat*. Egyszerre *jelenti mindenekelőtt közösségünket Istennel Jézus Krisztusban a Szentlélek által (1); jelenti a közösséget a hívő keresztyének és az egyházak között (2); végül ez a „koinonia” a hívők és egyházak felelős etikai közössége is egymással, minden emberrel és Isten teremtett világával (3).*

(6) *A keresztyénség területén ma is létezik egy „olcsó egység”: kitérés a vitás kérdések és még meglevő ellentétek elől, a vélt „békeség” érdekében. Ez téves út! De van egy másfajta, „drága egység” is. Ez „csak a keresztség útján járva valósul meg”, és „olyan egység, amely Isten kegyelme által válaszfalakat rombol le, hogy Istennel és egymással kiengeszteltesünk” (A világkonferencia záródokumentumából: A drága egység. 7.6.).*

Nem kétséges, hogy hazai egyházainknak — kivétel nélkül — „a harmadik millenium” küszöbén melyik úton kell tovább haladniuk!

D. dr. Nagy Gyula

KÖNYVISMERTETÉS

Szeressétek egymást!

Útravaló jegyepárokknak, fiatal házásoknak Fébé Diakonissza Egyesület kiadása.

Madocsai Miklós esketési igehirdetéseiből és Turmezei Erzsébet verseiből válogatás ez a hasznos kis könyv. Híterősítő, útbaigazító. A borítón található jelkép: *hármaskötél a Prédikátor kv 4,12* igeversre utal: *A hármaskötél nem szakad el könnyen*. Erre hívja fel az előszóban is egy kedves idős nagyapa, Benczur László, fiatalok figyelmét, hogy Jézus társaságában éljék életüket.

Madocsai gyökeres szavai, veretes stílusa, bibliai egyszerűsége jótétemény ma, bonyolult korunkban, összekuszált életű családok házasulandó nemzedékének. Harminc igehirdetés. Valamennyi egy-egy bibliaversen alapul. Az Ószövetség és az Újszövetség egyaránt helyet kap. Minden feldolgozás csak egy gondolatot ad útravalónak, de azt alaposan. Mintha csupa lelkipásztori jókívánságot olvasnánk, mégis több, mint gratuláció: igehirdetés. Nyoma sincs vallásos szónoklatnak, papi zsargonnak, nagy szavaknak. Nem süteményt, nyaláncságot — *mindennapi kenyeret* ad és összekapcsolja a bűnbocsánat evangéliumával, mint a Miatyánkban Jézus. 19 szép vers és fordítás egészíti ki, teszi fényessé a kis kötetet. Minden esküvőn átadhatnánk a fiatal párnak!

HK.

ÖKUMENIKUS TANULMÁNYI FÜZETEK

AZ ÖKUMENIKUS TANULMÁNYI KÖZPONT EDDIG MEGJELENT FÜZETEI

II. János Pál pápa magyarországi látogatása (1991. június, elfogyott)

Protestánsok, kis egyházak, szekták (1991. december, magyarul, németül kapható)

Az egyházak és a nacionalizmus (1992. június, magyarul kapható)

„Senki titeket meg ne tévesszen...” Szektajelenség Magyarországon napjainkban (1992. december, elfogyott)

Zsinagóga és egyház; Van-e antiszemitizmus a Bibliában? (1993. június, magyarul, németül kapható, angol elfogyott)

Vallás és egyház a rendszerváltozás után Magyarországon (1993. december, német nyelven is kapható)

ELŐKÉSZÜLETBEN LÉVŐ, ILLETVE TERVEZETT TOVÁBBI TANULMÁNYI FÜZETEK TÉMÁI:

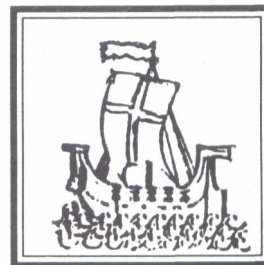
Szektákról és kultuszokról (Krishna, Scientology, Moonista Egyesítő Egyház stb.)

Az ortodox egyházak és mai problémáik

A piaczgazdaság etikai kihívásai

További tájékoztatást szívesen nyújt a Központ (Budapest 1114, Bocskai út 15. Telefon és telefax: 166-4790) OTP csekkzámlaszám: 45609-4 (XI. ker., Gellér tér 3.)

KITEKINTÉS AZ ÖKUMENÉ VILÁGÁBA

EGYHÁZAK VILÁGTANÁCSA

A nemzetközi egyházi sajtó és a tömegkommunikáció is sokat foglalkozott az év fordulóján a világ-szervezet új vezetésének, *Konrad Raiser* német főtitkárnak és munkatársainak egyéves működése értékelésével. Megállapították: az elmúlt év legjelentősebb eseménye a *Hit és Egyházszervezet világkonferenciája* volt a keresztyén egységről az elmúlt augusztusban, Santiago de Compostelában (vö. Lelkipásztor 1993/10 350 k). Áttörést ugyan nem ért el, de harminc év után újra felmérte az ökumenikus mozgalom eredményeit és kudarcait, számot vetett a jövő legfontosabb feladataival. Első alkalommal vett részt egyenjogú, jelentős delegációval ilyen tanácskozáson a Vatikán hivatalos küldöttségé. *A legtöbbet emlegetett fogalom ezen a világkonferencián a bibliai „KOINONIA” volt, az egyházak egységének új, biblikus „modellje”.* Teológiaiilag a legjelentősebb volt a bibliai alapú teológiai munka és a határozott etikai-szociális keresztyén elkötelezettség (igazságosság, béke és a teremtett világ megőrzése) új megerősítése. A legjelentősebb indítvány pedig *Raiser* főtitkár ott elhangzott javaslata volt arról, hogy a világ egyházai az ökumenikus mozgalom közeledő félévszázados jubileumán (1998) kölcsönösen vonják vissza az egyháztörténelem során

EGYHÁZI VILÁGHÍRADÓ

1994 január

A világ egyházaiból, az új év első hónapjáról érkezett legújabb hírek részben a nemzetközi egyházi szervezetek összefoglaló értékeléseit közlik az 1993. esztendő-ről, részben az egyházak közötti újabb ökumenikus fejlődésről és a világ, a népek sorsáért érzett keresztyén felelősségről tudósítanak.

Világhíradónk élén Genfből, az egyházi világszervezetekből, és a Vatikánból érkezett legújabb jelentések állnak. Az Egyházak Világtanácsa megvonja az új vezetés egyéves mérlegét. A Lutheránus Világszövetség közölte a világ evangélikus egyházairól szóló, hagyományos évi jelentését, statisztikai adatokat. A Vatikán új, korszerű nevelési irányelveket tett közzé a római katolikus egyházban. Az Európai Egyházak Konferenciája pedig, a legnagyobb regionális ökumenikus szervezet (123 európai tagegyházzal és több mint 250 millió hívővel), két jubileumára emlékezik majd ebben az esztendőben.

Az európai egyházakból érkezett legújabb hírek beszámolnak a Taizé-mozgalom nagy ifjúsági nemzetközi találkozójáról az elmúlt év végén Münchenben, az egyházak állásfoglalásáról a német választási „szuper-évben”, a finn egyházi reformról és a francia evangélikusok és reformátusok szorosabb összefogásáról a jövőben.

A tengerentúli egyházi hírek közül kiemelkednek a legújabb hírek a dél-afrikai történelmi fordulatról és az egyházaknak ebben végzett nagy szerepéről.

Isten kegyelme őrizze és vezesse a világ egyházait az új esztendőben is a hitben és a szeretet aktivitásában, az egymásért és teremtett világunkért való felelősségben!

(A híranyag lezárása: 1994. január 31.)

egymás ellen kimondott kárhóztató ítéleteiket és ezzel ünnepelejk meg e nagy évfordulót.

epd — ev inf

LUTHERÁNUS VILÁGSZÖVETSÉG

Mint minden év elején, az Evangélikus Világszövetség (LVSZ) ezidén is közzétette *hivatalos statisztikáját* a világ evangélikus egyházairól. Eszerint az evangélikusok száma a világon a múlt év végén 58

és fél millió volt (1992-ben 58,3 millió). Közülük 54,7 millió hívő tartozott a Lutheránus (Evangélikus) Világszövetséghez (1992: 54,4 millió).

A legtöbb evangélikus Németországban, a lutheri reformáció hazájában él ma is, különálló tartományi egyházszervezetekben. A német evangélikus tartományi egyházak lélekszáma összesen 14,6 millió.

A legnagyobb lélekszámú önálló evangélikus egyház a Svéd Evangélikus

Egyház, 7,6 millió hívővel. Ezt követi az Amerikai Evangélikus-Lutheránus Egyház (ELCA), 5,2 millió hívővel, és a Finn Evangélikus Egyház (4,6 millió). A legjelentősebb változások közé tartozik, hogy a Brazil Evangélikus Egyház lélekszáma a múlt évben 150 ezer új egyházztaggal, átlépte a milliós határt (1,13 millió hívő).

A kontinensek közül továbbra is Európa áll messze az élen 37,6 millió evangélikussal. Észak-Amerikában 8,6 millió, Afrikában több mint 6 millió, Ázsiában 4 és fél millió, Latin-Amerikában 1,2 millió, Ausztráliában és Océániában mintegy 800 ezer az evangélikusok lélekszáma (ebből egyedül Pápua-Ujguineában 650 ezer. A Közép- és Kelet-Európában alakult új államok evangélikusainak lélekszáma a legújabb statisztikák szerint: Szlovák Evangélikus Egyház 329 ezer, Csehország 48 ezer, Kis-Jugoszlávia 50 ezer, Szlovénia 19 ezer, Horvátország 7500, Észtország 70 ezer, Lettország 250 ezer, Litvánia 29 ezer, FÁK államai, német anyanyelvű evangélikusok 50 ezer.

lwi de

EURÓPAI EGYHÁZAK KONFERENCIÁJA

Az európai 123 tagegyház több mint 250 millió lélekszámú ökumenikus-regionális szervezete *kettős jubileumot* ünnepel ebben az esztendőben. *Harmincöt évvel* ezelőtt a dániai Nyborgban tartott első nagygyűlésen, 40 egyház

közös elhatározásával alakult meg az Európai Egyházak Konferenciája (1959). És huszonöt évvel ezelőtt (1969) jött létre Genfben az EEK európai központja, Glen G. Williams walesi baptista főtitkár vezetésével. Az EEK eredetileg főképpen azzal a céllal alakult meg, hogy a keleti és nyugati tagegyházak révén hidakat építsen a hidegháború által kettészakított kontinensünkön. Ennek a nehéz földatnak az EEK nagyon eredményesen, sokféle formában tett eleget: jelentős együttműködést hozott létre az európai protestáns és ortodox egyházak között, Nyugaton és Keleten egyformán rendezett konferenciáin, az állandó, közös teológiai munka megszervezésével és a gyengébb, szegény tagegyházak anyagi segítségével a gazdagabb, nagyobb nyugat- és észak-európai tag-egyházak által. Az első években volt olyan európai egyházi nagygyűlés, amelyet vízumproblémák miatt csak egy tengeri hajón, nemzetközi vizeken lehetett megtartani (a híres IV. nagygyűlés a dán „Bornholm” fedélzetén 1964-ben, három évtizeddel ezelőtt). Az elmúlt 35 év alatt az Európai Egyházak Konferenciájának ökumenikus szolgálata jelentősen megnövekedett. Sokoldalú, szoros együttműködést alakított ki Európa egyházai között. Jelentős teológiai munkát végzett az európai protestáns és ortodox egyházak közeledésében. Sokoldalú kapcsolatokat alakított ki a római katolikus Európai Püspöki Konferenciák Tanácsával és közösen megrendezett találkozójain keresztül (CEE és EEK „csúcstalálkozó”) Európa római katolikus egyházaival. És nagyon sok anyagi segítséget szervezett meg az anyagi gondokkal küzdő, kisebbségi, főleg kelet-európai egyházak javára.

Azóta az EEK szervezte és ökumenikus szolgálata jelentősen kibővült: gen-

fi központjában ma 17 nemzetközi, egyházi munkatárs végzi az egyházak teológiai és gyakorlati együttműködésének szervezését, Jan Fischer svájci református főtitkár vezetésével. Ez a legnagyobb regionális ökumenikus szervezet a világon és az egyetlen ökumenikus szervezet, amelyben az ortodox tag-egyházak lélekszáma a legnagyobb.

Hogy a kettős jubileum megünneplésére sor kerül-e és milyen formában, ez még nem dőlt el. Az Európai Egyházak Konferenciája jelenleg két területen is súlyos feladatokkal küzd. Egyfelől közvetíteni próbál Európa egyházainak és a helyi egyházaknak a segítségével a jugoszláviai polgárháborúban, segélyakciókat szervezve Európa egyházaiból. Másfelől közvetítő szolgálatokat végez azokban a súlyos feszültségekben is, amelyeket a görögkatolikus egyházak kiválása és egyes protestáns missziói szervezetek „prozelitizmusa” okoz ma Kelet-Európa ortodox egyházaiban.

epd - ev inf

VATIKÁN

Januárban a Vatikán új irányvonalakat adott ki a római katolikus nevelési intézmények, elsősorban a papnevelő teológiai szemináriumok számára. A 40 oldalas vatikáni dokumentum a „dinamikus, aktív és az élet realitásaival számoló pedagógiára” helyezi a hangsúlyt a mai pluralista társadalomban. A római katolikus nevelési irányelveket „az evangéliumi értékek és az egyház útmutatásai” határozzák meg. A tömegkommunikáció uralmának mai korszakában főleg a személyes és közösségi dialógus módszerét kell tovább fejleszteni az egyházban. A nevelőknek tekintettel kell lenniük „a hitgázások jogosult inkulturációjára” (tehát a világ-szerzte eltérő, „okszíni” kultúrák kontextusaira) és a mai nyelvi adottságokra is.

A fontos új dokumentum a mai szociális és kulturális adottságok mellett külön kiemeli a papnőtlenység „jelentőségét és nehézségeit”.

epd - ev inf

NÉMETORSZÁG

Szilveszter éjszakáján éjfélű áhítattal és ezreknek a világ békéjéért mondott közös imádságával ért véget Münchenben a Taizéi Ökumenikus Közösség 16. európai ifjúsági találkozója. A 17 országból érkezett 80 ezer fiatal résztvevő — közülük mintegy 50 ezren Közép- és Kelet-Európából — a müncheni körzeti 300 protestáns és római katolikus templomában találkozott egymással, december 28. és január 1. között. Megnyitójában Roger Schutz prior, az ökumenikus rend svájci származású, református vezetője, arról szólt: hitünk olyan emberekké tesz minket, akik keresik mások szenvedései enyhítésének útjait. A záróünnepen elhangzott az is, hogy ez a találkozó „a remény-ség jele volt Németország és Európa számára”, mert azt bizonyította, hogy a végső szót nem a nacionalizmus, az erőszak és az idegengyűlölet mondja ki kontinensünkön!

epd - ev inf

Egy évvel ezelőtt egyházi fegyelmi eljárás indult a Württembergi Evangélikus Tartományi Egyházban Jutta Voss, feminista lelkésznő ellen, „a Bibliával és a hitvallásokkal ellentétes kijelentései” miatt. A fegyelmi eljárás most azzal ért véget, hogy a lelkésznő-pszichoterapeuta lemondott lelkészi ordinációjáról és kilépett egyháza szolgálatából.

LM 94/1

A Luther-konferenciáiról régebben jól ismert Sondershausen városkából (Thüringia) három 17 éves fiatal állt a Mühlhausen-i körzet bírósága előtt. A vád ellenük egy 15 éves fiatal társuk kegyetlen meggyilkolása a múlt év tavaszán. A három tettes egy sondershauseni „Sátán-szekta” tagja volt, amely rendszeresen tartotta a helyi temetőben a fiatal Sandro Beyert valószínűleg azért gyilkolták meg, mivel szakított a csoportal.

epd - ev inf

*

Az Evangelische Kirche in Deutschland (EKD) Tanácsának vezető püspöke, Klaus Engelhardt, újévi üzenetében arra szólította föl hazája polgárait, hogy aktív módon vegyenek részt az 1994-es „választási szuper-év” szavazásában. A szavazás lehetősége értékes polgári jog a keresztyének számára is. Részt nem vételük a radikális irányzatoknak kevez, és ezzel törékennyé teheti hazájuk külső és belső békéjét. Hasonló felhívásokat tettek közzé az evangélikus és az uniált tartományi egyházak más püspökei is a 17 különböző, helyi és országos választást hozó, rendkívüli év kezdetén. Karl Lehmann római katolikus érsek, a Német Püspöki Konferencia elnöke, ugyanilyen értelmű felhívás közzétételét jelentette be a választásokon való részvétel erkölcsi kötelezettségéről.

epd - ev inf

*

Johannes Hanselmann bajor evangélikus püspök, a Lutheránus Világszövetség volt elnöke, egyházunk tiszteletbeli doktora, még az elmúlt év végén bejelentette, hogy csaknem 19 évi püspöki szolgálat után, ez év márciusának végén nyugalomba vonul. Az egyházi választási bizottságnak eddig 11 jelöltet indítványoztak. A bajor tartományi evangélikus zsinat áprilisban választja meg a közszeretben álló püspök utódját.

Egy másik személyi hír: Wolfgang Ratzmann lipcsei gyakorlati-teológiai professzort bizta meg az

Egyesült Német Evangélikus Egyház (VELKD) vezetősége a lipcsei egyetemen az újonnan létesített Liturgiatudományi Intézet irányítására.

epd - ev - inf - LMJ 94/1.

FINNORSZÁG

Az évszázad legfontosabb egyházi jogi reformja lépett életbe az év kezdetén a Finn Evangélikus Egyházban — írja a finn egyházi sajtó. Az egyház törvénykönyve eddig három részre különült el: a tulajdonképpeni egyházi jogra, amely az alapvető kérdésekkel foglalkozott; az egyházi élet belső rendjét tartalmazó törvényekre; végül az egyházon belüli választási jogra. Eddig mindhárom az állam felügyelete és a parlament jóváhagyása alá tartozott.

Az év kezdetétől a tulajdonképpeni egyházi jogi rendezés, így az államhoz való viszony, a püspökök végső kinevezési joga, az egyházkerületek határainak kijelölése, az állam anyagi támogatása, az egyházi adó ügye, stb. továbbra is a parlament, illetve az államfő jóváhagyását igényli, a zsinat döntései esetében is. Az egyházi törvények említett, második és harmadik része — tehát az egyház belső rendje és választási joga — kikerül az állam és parlament illetékessége alól. Ez a szétválasztás jelentősen növeli az egyház függetlenségét.

lwi de

*

Csatlakozva a Finn Evangélikus Egyház Hivatala (Helsinki) adatbankjához, januárban valamilyen finn egyház és nagyobb egyházi szervezet közös elektronikus adatbankja kezdte meg szolgáltatását. Az adatbankból az egyházak életére vonatkozó adatok és legújabb egyházi híradások is lehívhatók. Az adatbank elsősorban a média részére készült, de bárki igénybe veheti. A finn nyelv mellett a legfontosabb adatok és közelmények svéd, illetve

angol nyelven is elérhető. Az egyes egyházak maguk felelősek az adatok és a hírek közléséért és rendszeres felújításáért.

lwi de

SVÉDORSZÁG

Több mint tíz évig tartó tárgyalások után a Svéd Evangélikus Egyház és a Metodista egyház kölcsönösen elismerték egymás igehirdetését, szentségkiszolgáltatását és egyházi hivatalát (Amt, ministry). Ez az ökumenikus megegyezés lehetővé teszi az evangélikus és a metodista lelkészek (lelkésznők) kölcsönös istentiszteleti szolgálatát (igehirdetését és szentségkiszolgáltatását) a két egyházban.

lwi de

FRANCIAORSZÁG

Erősödik a négy francia evangélikus és református egyház közötti együttműködés és közösség — adja hírül a francia protestáns egyházi sajtó. Elzász-Lotharingia evangélikus és református egyházai, valamint Franciaország (országos) evangélikus és református egyházai az elmúlt ősszel Dôle-ban tartott küldött-gyűléseiken elhatározták a Leuenbergi Konkordia alapján (1973) kimondott „egyházközösségük” erősítését, kiváltképpen hét területen: a helyi és regionális gyülekezeti kapcsolatokban, istentiszteleti rendjükben, az egyházi szervezeti formákban, az egyházi nevelés egész területén, főleg a katechetikai és felnőtt-nevelésben, végül a kölcsönös információcserében, mindenesetre különbségeik kölcsönös tiszteletben tartásával.

lwi d

SZLOVÁKIA

November végén, Ádvent első vasárnapján, a Szlovák Evangélikus Egyház ünnepélyes keretek között vette használatba új, mai szlovák nyelven készült egyházi énekeskönyvét. A pozsonyi nagytomp-

lomban egész Szlovákiából összegyűltek az egyházkerületek képviselői. Az ünnepi istentisztelet igehirdetését Karlheinz Schmale berlini egyházfőtanácsos, az Egyesült Német Evangélikus Egyház főtitkára, tartotta. Az új szlovák énekeskönyv 150 ezer példányban való kiadását a német evangélikus tartományi egyházak anyagi segítsége tette lehetővé.

lwi d

ÉSZTORSZÁG

Észtország és Finnország evangélikus egyházai, valamint az Észak-Elbai Német Evangélikus Tartományi Egyház delegátusai december elején Tallinban szerződést írtak alá a három egyház partneri együttműködéséről Észtországban, a diakónia egész területén. A finn egyház elsősorban a diakóniai képzésben, az északnémet tartományi egyház pedig a diakóniai struktúrák kiépítésében nyújt segítséget a kis baltikumi testvér-egyháznak.

lwi d

AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK

Az USA második legnagyobb, önálló evangélikus egyháza, a konzervatív-fundamentalista irányú Lutheran Church — Missouri Synod, 2,6 millió hívővel, a következő három évben 100 millió dollárt kíván összegyűjteni egy hatalmas „evangelizációs hadjáratra”. Egyik célja az, hogy hívei számát egymillióval növelje. A másik célkitűzése a nagyméretű missziói tevékenység a volt szocialista országok területén és a Kínai Népköztársaságban. A tömegkommunikáció felhasználásával egyúttal százezer önkéntes segítőtársat kívánnak megnyerni erre a célra. A hírek szerint eddig 15 millió dollár összegű adomány érkezett a két célkitűzés támogatására.

lwi de

SZENTFÖLD

Egy Jerikó melletti sziklabarlangban, archeológiai ásatások közben, 12 irattercset fedeztek föl, melyek Kr.u. a 133-135-ben a római uralom ellen vívott Bar-Kochba lázadás idejéből származnak. Az irattercsek a város jogi vonatkozású feljegyzéseit tartalmazzák. Jerikó lakói bizonyosan menekülésük közben rejtették el őket a rómaiak elől. Ezek a feljegyzések új fényt vetnek a 2 ezer évvel ezelőtti városok életére a Jordán völgyében.

LM 94/1

DÉLAFRIKA

December végén a Délafrikai Köztársaság parlamentje a szükséges kétharmados többséggel elfogadta az ország új alkotmányát. Az új alaptörvény 350 évi fehér uralom után megszünteti a faji diszkriminációt Délafrikában. Az első szabad, a fehérek és feketék egyenlő választójogát biztosító demokratikus választásokat ez év április 27-ére tűzték ki. Az ultrakonzervatív fehér „fajvédők” és a feketék radikális Inkatha-pártja ugyan elutasítja az új alkotmányt, a lakosság döntő nagy része, a kormánypárt és a fekete Afrikai Nemzeti Párt, azonban támogatja a történelmi változást a fekete többségű országban.

Az Egyházak Világtanácsa, amely több mint 30 éve küzd a faji megkülönböztetés ellen Délafrikában („Rasszizmus Elleni Program”), örömmel üdvözölte az egyházak által is indított és segített történelmi fordulatot. Az EVT 150 tagú irányító testülete, a Központi Bizottság, ebből az alkalomból január 20—28. között Délafrikában, Johannesburg közelében tartotta ülését. Az egyháztörténelmi jelentőségű ülés részletesebb ismertetésére a legközelebb visszatérünk.

epd - ev inf

Fontos új dokumentumgyűjtemény jelent meg Németországban a misszió mai feladatairól, a misszióra vonatkozó fontos egyházi nyilatkozatok és állásfoglalások szövegével. A kötet kiadója az Evangélikus Missziói Társulat

Hamburgban (Missionserklärt — Ökumenische Dokumente von 1972 bis 1992. — A misszió értelmezése — Ökumenikus dokumentumok, 1972—1992. Ev. Verlagsanstalt, Leipzig, 1993).

*
A Svéd Evangélikus Egyház — mint már hírül adtuk — jubileumi éve al-

kalmából hárommillió svéd családnak küldte meg „A keresztyén hit zsebkönyve” címet viselő, népszerű kiadványát. Ugyancsak a múlt év közepén jelent meg az ezt kiegészítő nagyobb teológiai kiadvány, ezen a címen: „Megváltás — A keresztyén hit kompendiuma. A 400 oldalas, 180 képpel illusz-

rált kötet irodalmi idézeteket, költeményeket és teológiai írásokat tartalmaz a keresztyén hitben történő megváltás — megszabadítás tartalmának, jelentésének megértéséhez. Az első kiadás Karácsonyra jelent meg 95 ezer példányban és már elfogyott. Az új kiadás rövidesen megjelenik.

D. dr. Nagy Gyula

EURÓPA — és Európa

Európa közepén vonal húzódik végig. Ettől nyugatra a latin szertartású kereszténység terjedt el. A vonaltól keletre a görög szertartású ortodoxia uralkodik.

E kettősség eredete az, hogy a Római Birodalom nyugati fele, a Földközi tenger medencéje és vidéke hellenizálódott.

Amikor Diocletianus a Fekete tenger közelébe tette át székhelyét, majd Nagy Constantinus Bizáncba, a Római Birodalom nyugati fele megszabadult a császári önkény hatalmától, habár Bizánc mindvégig erősíteni akarta a nyugati birodalmi részek fölött is hatalmát.

A romanizált terület lakosaira mindvégig hatott, még a legsötétebb császárok idején is, a szabad római köztársaság, a Res Publica Romana Libera szabadságeszméje. Ez a szabadságeszme tulajdonképpen abban áll, hogy az állampolgárok jogai és az államhatalom joghatósága kölcsönösen tiszteletben áll. az államhatalom birtokosai csak a törvények által megszabott módon gyakorolhatják hatalmukat. Az állampolgárokat is kötelezi a jogrend. A régi Rómában a köztársaság idején a legfőbb államhatalmat ellenőrizte a szenátus és a népgyűlés, s a szenátust is vétőjoggal korlátozhatta a néptribun.

A hellenisztikus államfelfogás Nagy Sándor hódításai nyomán a központilag irányított államformát valószínűsítette meg. Ennek kialakulására nagy hatással volt a Nagy Sándor által meghódított egyiptomi és mezopotámiai egyeduralom teokratikus hierarchiája.

A római püspök megszabadult a politikai hatalom urától, a császártól, a romanizált területek keresztény, sége latin nyelvű lett, és a politikai hatalom erőszakosságától többé-kevésbé szabadon fejlődhetett.

Amit európai fejlődésnek és kultúrának nevezünk, az a latin szertartású kereszténység-kereszténység területén alakult ki. A bizánci fejlődés valamilyen a hetedik-nyolcadik század idején megrekedt. Jellemző például, hogy Aristoteles a hispániai arab hódítás következtében arab közvetítéssel hatott a romanizált Európa középkori fejlődésére.

Megrajzolhatjuk a romanizált Európa kialakulását és változásait több szempontból és több területen is. Például a feudális kötöttségektől függetlenedő városok polgárságának története. Vagy a matematika, zene, egyetemek fejlődése. Legszemléletesebb azonban, ha az épületeket vesszük szemügyre.

A romanizált Európában egymást váltják a román stílus, a gótika (korai, érett és kései formáiban), reneszánsz, barokk, klasszicista, rokokó, romantika, szecesszió, eklektika és betonskatulya.

A Kárpát-medence része az európai fejlődésnek! Épületeinek stílusa pontosan követi a latin szertartású Európa változásait. Például az erdélyi evangélikus szász templomok gótikája. Vagy a Szepeességi, Sáros megyei reneszánsz. Mégis elg a pesti Főplébánia templomát megnézni az Erzsébet híd mellett!

Római erődítmény alapjain román stílusban épült, amint a déli torony falán láthatjuk. A gótikus maradványok a XV. sz. izlését hozták elének. Maradt török emlék is. A Duna felőli rész két tornyos épülete egyszerű pallér-barokk. Ebben a templomban benne foglaltatik az egész magyar történelem európaisága, tragédiája és élni akarása. Soha nem szakadtunk mi el Európától! Amint ezt bizonyítja a templomban Antal István szobrászművész oltára és Molnár C. Pál oltárképe.

Gondoljuk hozzá a Mátyás király

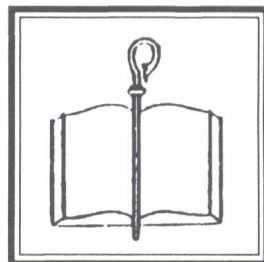
halála utáni küzdelmeket a jogokért, amelyek a Res Publica Romana Libera jogrendjében és gondolkodásában kezdődtek.

A téma kimeríthetetlen. Aki akarja, folytathatja.

Amikor ezer évvel ezelőtt őseink választási kényszer elé kerültek, két lehetőség között lehetett választani: Keleten pogányság és Bizánc, Nyugaton császárság és pápaság. Taksony választott, Géza szervezte, Vajk-István véghezvitte: a magyarok Európa latin feléhez csatlakoztak. Nem a németekhez, nem a görögökhöz, nem a szlávokhoz. Hanem a Res Publica Romana Libera hagyományait őrző latinokhoz: a római püspökhöz. Az eurániai sztyeppe-tajga-tundra népei nek génjeivel Európa latinságához csatlakoztunk. Oda tartoztunk mindig.

Ezer évvel ezelőtt Európa nagy szárazföldi és vízi útjai mentén ekkor már megkezdődött Nyugat-Európa meghatározó fejlődése a feudális kötöttségektől többé-kevésbé függetlenedő iparos-kereskedő-tőkét használó polgárság kialakulása. A görög szertartású Európában ez a fejlődés nem történt meg. S az ezzel járó jogfejlődési-vallási fejlődés sem. Nekünk magyaroknak Moszkvához tartozni sokszorosan és sokféle okból elviselhetetlen volt. Ha meg akarjuk érteni népünk és hazánk dolgait, ezt tudnunk kell. Minden összefüggésében. Például a Luther és Melancthon által elindított általános népoktatás megvalósítása csak a latin szertartású Európában történt meg. A görög, cári görög szertartású Európában csak a legújabb időkben kezdődött az általános iskoláztatás igénye.

Nagyon nagy a zűrzavar a fehér emberek világában. Tegyük rendet legalább magunkban a latin szertartású Európa hagyományainak és jelenkorunk adottságainak megfelelően.

Mit ér az ember, ha lelkész?

— Részletek a Bács-Kiskun Egyházmegyei LMK-n 1994. január 12-én elhangzott esperesi jelentésből —

A lelkész személye a mi oldalunkról

Csak akkor hiteles a megközelítés, ha mindig szemem előtt lebeg a lelkészi esküben elhangzott mondat: „evangélikus lelkészi hivatásomnak teljes erőmmel és minden tehetséggemmel megfelelni igyekezem!” Mindezt végzem a Magyarországi Evangélikus Egyházban, amely történelmi egyház. Fontos ezt most újra kiemelni, mert olyan korszakba kerültünk, amelyben megszámlálhatatlan a „történelmi” jelző használatának igénye olyan közösségek esetében is, amelyek neve előtt ez csupán „árúvédjegy”-et jelent. A németek ehelyett „*theologisch-fundierte Kirche*”, teológiailag megalapozott egyházzal tudnak. Lehet, hogy jó lenne újra — ágostai hitvallású evangélikusnak lenni.

Ennek a névnek a felvillantása nem a régit sírja, siratja vissza, hisz nem akarok örök tegnapi lenni, aki csak egy igeidőt ismer, a múlt időt, mindig csak múlt időben beszél, azt ismeri, azt szereti, azt akarja visszaállítani. Ez az igény most színvonalat jelent biblicitásban, hitvallásosságban, problémalátásban, megoldásban, hittanórán és homiliában.

A mai szabadságban is egy célom van: megőrizni az egyháziasságot. De hogyan őrizhetem meg egyháziak nélkül, azaz egyházas egyháziak nélkül? Olyanok kellene, akik nemcsak kereszteltetnek, hanem továbbra is hallgatják Jézus szavát Istenről, akik felülemelkednek az alkalmi keresztyénségen, az alkalmi istentiszteletre járáson.

Több lelkészre van szükség! Ez igaz, de *jómagam* így adom meg e mondat másik oldalát: *több rendszeres gyülekezeti tagra van szükség!* Több figyelő emberre. Aki odafigyel a vasárnapra, a Bibliára, az egyházra, a gyülekezetre. Aki tudja, hogy milyen értéket őriz a gyülekezet, az egyházközség s Uram bocsá', mekkora értéke az egyháznak, hogy van lelkészi szolgálat, a gyülekezetnek pedig lelkésze van!

Tévhit az, ha egy középiskola azt hiszi, hogy az egyetemem, a főiskolát az különbözteti meg a közép-

iskolától, hogy nem kell minden nap órára menni. Ugyanez a mentalitás érezhető abban az egyházi gyakorlatban is, hogy a gyerekek csak a konfirmációig kell, illetve fontos templomba járni. „Inkább gyakorold magad a kegyességben” — mondja Pál apostol (1Tim 4,7).

Itt lép hozzánk közel Jézus úgy, ahogyan Keresztelő János esetében is *tette*, amikor azzal kéri szolgálatát, hogy ez „*így illik hozzánk!*” Ez nem hagyomány, ez nem megszokás, hanem ennél sokkal több, az ember szolgálatát kéri Jézus, amire megnyílik az ég. Nem a föld! Az ég nyílik meg. Minden vasárnap minden esetben, ahol az Ő szavát tisztán és igazán hirdetik, ahol az Ő szavát nemcsak hallgatják, hanem meg is tartják: megnyílik az ég.

Történelmi kihívás

A szekták! Így lakonikus rövideggel. Elképesztő a kórházi hadjáratuk, ahogy és amennyien járnak a kórházi ágyak közötti labirintusokat. Nem tudom elképzelni azt, hogy evangélikusaink így számon tartásuk egymást, meg a betegeket. Hogy így imádkozzanak betegek ágya mellett, amilyen intenzitással ők gyakorolják. Pedig ez életbevágóan fontos. Mire gondolok most? Nem csupán arra és addig, amíg a beteg bekéri unokája fényképét, hogy odaállítsa az éjjeli szekrényére, s mutogassa azt szomszédjának, hanem arra, amikor már észre sem veszi, hogy egy mozdulattal lesodorta onnan a képet, és más dimenzióba került. Amikor már nem az a gondja, hogy „hány úrhajó kering a világmindenségben, hanem az, hogy mi lesz velem?” (Selye János.) Ide kell a segítség, erre kell nevelnünk, s erre is oda kell figyelnünk.

Történelmi ellentmondás

Elérkezett az az idő, amikor államunk megfogalmazta, *nem kívánja ideológiai szempontok szerint*

kirekeszteni a teológiát a tudományok közül! Ez is valami. Ez nagy dolog. Mégis azt kell mondanom — tapasztalatom —, hogy nem történt változás, ma is gyakorlat az egyház és az állam közötti tudatos távolságtartás! Pontosítok: hiába tartok az iskolában hittant, nem tartozom a meghívottak közé. Nemcsak az ág ugyanaz, a veréb is ugyanott ül. A gyülekezetben azok, akik „fű alatt” esküdtek, vagy „orozva” kereszteltek, akik ezt akkor megmagyarázták, most ha mondjuk nekik azt, hogy vallásszabadság van, nem értik, hogy miről van szó. Tudatos távolságtartás ennek a neve.

Az utóbbi 40 évben megkereszteltek, tanítványaim, nem tudnak mit kezdeni ezzel a fogalommal: *lelkész*. Nem barát, nem rokon, nem üzlettárs, nem versenytárs, nem függünk egymástól. Vagyunk! Engem Soltvadkerten „befogadtak”, illetve szó szerint idézve „befogadtunk”. A mai Közép-Európai helyzetben érezve magam, azt jutott eszembe, „nem vagyunk mi menekültek?” Egy gyülekezetben élve otthon, de mégis idegenként, állandóan, de vendégként, gyermekeink iskolások, de papgyerekként, a lelkészfeleség jó szakember, de papnéként. Nem egyszerű! Ki fogad be és ki fogad el? Nem sokan! Mert nem tanítottak meg, vagy nem tanultak meg valami egészen lényegeset. Azt, hogy a vizitet viszonozni kell. Annak, aki új tisztbe kerül. Ez elmaradt. Megyei szinten erre figyelnek, helyin nem. Ma ez azért nehéz, mert nem szabályozza törvény. Nem védi a törvény sem a polgármestert, sem az iskolaigazgatót, sem senki mást. Felelősséget meg nem vállal, rizikót meg pláne. Nem adja a nevét ehhez! Az egyházat használják, de az egyháznak nem használnak. Látszat és valóság. A valóság = távolság.

Gyakorlati gond

A „kéttemplomos esküvő”. Mint igény — teológiátlan, mint feladat — embertelen. Egyrészt a megsétáltatott családnak, másrészt a másodiknak besorolt egyháznak megalázó, amelyik rendszerint az evangélikus. „De nem akarjuk elveszíteni a gyereket!” Ez számomra ugyanúgy a tehetetlenség, a csőd megfogalmazása, ahogy a pedagógus esetében az a mondat, hogy „figyeljete már ide!” Hittanórán is ezt jelenti.

Nem akarom túllihegni ezt a kérdést, vatikáni rendelkezésre áttolni a felelősséget. De ez megoldásra váró gyakorlati kérdés és teológiai feladat! Erre várnak gyülekezeteink és tagjaink. Szeretném ezt a kérdést Egyházmegyei Presbiteri Napon elővenni.

Másik gondom, a lelkészek, egyházak „ökumenikus” szerepeltetése politikai rendezvényeken. Mintegy reprezentálva az egységet, a barátságot, az együttműködést, meg ki tudja felsorolni, mi min-

Nem vagyunk feleslegesek

Sem lelkészként, sem gyülekezetként. Elsősorban egymásnak. Ha nem lenne LMK, nem lenne egyházmegyei presbiterium, nem lenne elnöktársam, akkor kibírhatalan lenne a 24 órába nem férő megterhelés. Ne legyen soha életidegen az egyháztagnak az egyháztag, a lelkésznek a lelkésztárs. Meg kell őriznünk azt, ami a mienk. Az ökumené is csak így, s csak ezen a szinten gyakorolható számomra.

Fontos megállapítás, hogy *ifjúsági munka* mindig volt egyházunkban. A nyugatról érkezők tévhite abban tapasztalható, hogy itt mindent a „padlóról” kell kezdeni. Ifjúságunk nem rosszabb és nem jobb korábbi korszakok hasonló korosztályánál, csak ma eltérnek a lehetőségek. A ma ifjúsága magányos, ezért sodortatnak, nincs kedvük, de erejük sem. Mit tesz ebben a helyzetben az egyház? Kényelmes, lassú, tájékozatlan. Jobban kell támaszkodnunk *munkatársakra*, az ifjúsághoz közel álló korosztályra. Jó segítség a MÉVISZ, KIE, vagy a cserkészlet. Nem általánosítható, hogy ahol nincs meg mindegyik, ott nem is lehet ifjúsági munka. Mindezt előzze meg egy központi irányítás, tervezés, felmérés, irodalommal való ellátás.

Záró szakasz

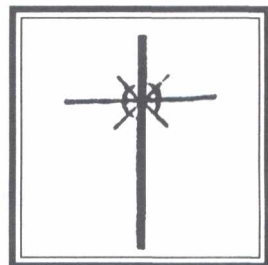
LMK-témánkhoz tartozik még több minden. Voltunk Brassóban, elmentünk Paksra, tornáztunk Hartán, csendesnapot tartottunk Soltvadkerten, jól éreztük magunkat egy éve — ugyancsak itt — Dunaegyházán, majd Apostagon, Kiskörösön, Kisapostagon, Kaskantyún és Kecskeméten. Élveztük a gyülekezetek szeretetét. Alapkövet helyeztünk el Dunaújvárosban, harangot avattunk Kecskeméten, Baján tetőt kapott a templom. Igaz, hogy dr. Rafael Józseftől úgy búcsúztunk el, hogy szinte meg sem érkezett. Nem is került közénk. Újra hallhattuk Nagybocksai Vilmos lelkészt, Dedinszky Tamást is tavaly láttuk először 60 évesen, de Szabó Istvánnal is csak most találkoztunk először nyugdíjasként. Dr. Malya Jánossal egyszer sem találkoztunk. Viszont, mindenki kap meghívót, tájékoztatót, hogy érezze közelségünket, s azt, hogy nem vagyunk feledékenyek.

Köszönöm minden jelenlévőnek, hogy megtisztelt megjelenésével. Dudla Imre felügyelő úrnak segítségét, Szabó István esperes helyettesnek, hogy mindent feljegyez és leír, Sándor Miklósné pénztáros asszonynak pontosságát, s azt, hogy nem rendült meg reménysége abban: ragadt ránk ebből valami.

Istennek legyen hála, hogy eredményről és elvégzett munkáról hangozhatott beszámoló. Köszönöm, hogy az Egyházmegye megtartott imádkozó szeretetében. Kérem jelentésem elfogadását.

Káposzta Lajos
esperes

Tanít az egyháztörténet

SZTEHLO GÁBOR-EMLÉKÉV

Ebben az évben több esemény folytán is emlékezünk Sztehlo Gáborra. Ha élne, 85 éves volna. Húsz éve halt meg. Halála napja megdöbbentően egybeesik lelkésszé szentelése napjával: 1934. május 28. — 1974. május 28. Pontosan 40 évig volt lelkész. Felszentelésének most van 60 éve. Halála után hamvait özvegye svájci lakásán tartotta, s amikor ő is meghalt, hozták haza mindkettőjük hamvait, s éppen tíz éve, 1984. április 11-én helyezték el a Farkasréti temetőben a Sztehlo-család közös sírjába.

A Holocaustnak is emlékéve van. Sztehlo Gábornak szeretetszolgálatára ehhez is szorosan kapcsolódik. Jobban, mint bárkinek az evangélikus lelkészek közül.

Nyomasztóan hatott rám, s hat ma is, hogy egyházunk életében nem értékelték igazán, hogy ki volt ő. Voltaképpen amíg élt, elfeledkeztek róla. Ez a feledés hosszú időn keresztül tudatos feledtetés volt. Gyermekmentő munkáját nem értékelték, a kitelepítettekért illegálisan végzett tetteiért nem mertek szólni, intézményes diakóniánkért munkálkodását tudomásul vették, de dicséretet érte nem kapott. Svájcban végzett tevékenységét éber szemmel figyelték, s igyekeztek nem szólni róla. (Mindez a megjegyzésem az akkori hivatalos egyházra vonatkozik.) Amikor izraeli kitüntetését Bernben megkapta, az erről írt tudósításon nem közölték. Halálakor két oldalas nekrológot írtam róla az akkori Lelkipásztorban. „Felülről” azt a nehezítést kaptam, hogy „lelkészekről csak egy oldalon szoktunk megemlékezni”.

Robbanásszerű reneszánsza akkor következett be, amikor végre előásták az OEL-ben elfeküdt naplóját a gyermekmentésről, s azt előbb a Diakonia két részletben leköszölte, majd könyv alakban is megjelent, s két kiadásban is elkapodták. Ezzel majdnem egyidőben készített a gyermekmentő munkáról, majd a Gaudiopolisról dokumentumfilmet, majd külön játékfilmet is a Televízió. Ezzel országos híré lett Gábor neve. Napilapok és folyóiratok emlékeztek meg róla, csodálva emberi és pedagógiai nagyságát, nem értve, hogy az evangélikus egyház miért hallgatott eddig róla. A tokaji parókián létesült pihenőotthont róla nevezték el (bár ezt nem tették közhírré), a budavári templomunk falán relief őrzi az emlékét, Nagytarcsán két emléktáblát is kapott, s utcát neveztek el róla. Aztán ismét évekig tartó hosszú csönd.

A könyv és főleg a dokumentumfilm annyira „meg-

fertőzte” a fiatal tanárnő Merényi Zsuzsannát, hogy kutatni kezdte Sztehlo Gábor pedagógiáját, s a Gaudiopolisban elért eredményeit. Munkájával 1986-ban lett készen, dokumentumaival együtt kerek 300 oldalon. Kizárólag Sztehlo Gábor pedagógiájával foglalkozott, amit a Gaudiopolis gyermekállamban valósított meg. Merényi Zsuzsa évekig dolgozott ebben a témakörben, s 1986-ra lett készen. Ennek a munkának törzsanyagát — tíz évvel a munka megkezdése után — 1993 végén jelentette meg az Alternatív Közgazdasági Gimnázium Alapítvány. Alapvető tudományos munka Sztehlo Gábor pedagógiai elgondolásairól és munkáságáról. A kérdés újra az asztalra került. Két fiatal egyetemi hallgató is témájául választotta, az ELTÉ-n és Sopronban.

Nyomasztóan hat rám nem csak az, hogy egyházunk életében nem értékelték igazán, de az is, hogy a későbbi értékelésekben elmulasztotta a teljes Sztehlot, az igazi Sztehlot becsülni és értékelni. Hiányzik az egyébként szép és igaz értékelésekből az, hogy ő elsősorban és minden egyéb gyümölcse gyökereként evangélikus lelkész volt. Lelkek hívő pásztorja, aki a rábizott nyáját terelgette akkor is, amikor üldözötteket mentett, amikor népfőiskolát alapított és vezetett, miközben ott is, és ugyanakkor a gyülekezetében is lelkeket pásztorolt, akkor is, amikor a kallódó lelkeknek hallatlan, korát megelőző pedagógiával gyermekállamot létesített, akkor is, amikor a kitelepítettek után ment minden hivatalos tilalom ellenére, akkor is, amikor megszervezte egyházunkban az intézményes diakóniát és vezette azt, akkor is, amikor Svájcban a tényleges igehirdető szolgálata mellett, amit már egy súlyos szívinfarktus után végzett, üdülteségi akciót szervezett mellőzött itthoni pályatársai javára. S e sok „akkor is” közül eleddig jobbára csak a gyermekmentést, s a pedagógiája korát megelőző voltát emlegették s értékelték. S ezekből — a különben nagyon megbecsülő értékelésekből — hiányzik annak az alapvető ténynek domináns elemzése, hogy mindez azért és abból eredően folytatható, mert lelkész volt mindenütt és mindenek előtt.

Egyháztörténeti értékeléseinkben egyébként ez nem egyedülálló jelenség. Büszkén emlegetjük, hogy Petényi Salamon országos híré zoológus és ornitológus volt, de megfeledkezünk annak nemcsak megemlézéséről, hanem

értékeléséről, hogy cinkotai evangélikus lelkész volt. Haan Lajos nagynevű historikus, etnográfus és régész, de hogy Békéscsaba egyik legnagyobb papja volt, azt jobbára csak per tangens szokás emlegetni. Vajon Sztello Gábor, a gyermekmentő, a pedagógus is erre a sorsra jutna?

Ezt a rendkívül gazdag életet csak szeleteiben ismerjük. S a szeletekben sem domborodik ki a gyökér, a lényeg. Ezért vállalkoztam arra — illetékesek biztatására — hogy megkísérlem megírni Sztello Gábor lehető teljes életrajzát. Fiatalkorunk óta ismertem őt. Közvetlen barátjának mondhatom magam. Együtt konferenciázunk Tahiban az Ugró-fennsíkban. Finnországban ő előbb volt, de együtt lehettünk akkor is, amikor én töltöttem Suomiban stipendiáns évetem. Akkor ő már feleségével járt kint.

Isten megajándékozott barátságával és bizalmával akkor is, amikor mellette szolgálhattam, káplánja lehettem a gyermekmentésben, s akkor is, amikor ő lehetett az én káplánom a kitelepítettek segítségének kockázatos idején. Igen, ebben a sorrendben, noha hét évvel volt idősebb nálam. Küzdelmei az egyház diakóniai intézményének megszervezéséért a szemem előtt folytak, s amikor kiment Svájcba, többször lehettünk hetekre vendégei feleségemmel együtt.

Feleségem, nagytarcsai tanítónőként korábban kötött életreszóló barátságot Sztello Gáborné, Csöppivel, semhogy én még ismertem volna őket.

Szívesen átengedem élettörténetük megírását annak, aki Gábort jobban ismerte, mint én, s több a személyes emléke munkájáról, mint nekem. De az legyen legalább olyan hiteles, mint az én szavam, s az én emlékeim. Mert nem az én szavam a fontos, és nem az én emlékeim, hanem Gábor alakjának, tetteinek igaz leírása.

Így kezdtem Sztello Gábor lehető teljes életrajzának megírásához. Eleinte az emlékeim sodortak a hiteles adatok kutatása felé, aztán az egyre bővülő adatok vittek az emlékek hitelességéhez. Két évig dolgoztam rajta egyre nagyobb kedvvel és lelkesedéssel. Egyre jobban éreztem annak hiányát, hogy még nincs teljes Sztello életrajz. Nem elég életének egy-egy szegletét bármily részletesen megírni. Be kell tudni helyezni az egész élet összefüggésébe. Arra törekedtem, hogy ez majd a rész-kutatók számára lehetséges legyen. Aztán, ha szükségesnek látják, majd bővítsék, vagy korrigálják.

A származás, gyermek- és ifjúkor leírásánál igen izgalmas volt annak feltárása, hogyan hatott az ifjú ember látás- és jellemformálódására a gyakori — érettségiig hatszori — iskolaváltás és tanulmányi ingadozás. Teológus éveiben az egyenes vonalú csúcsra jutás, a bethelbielefeldi, majd finnországi tanulmányai. Találkozása a finn ébredéssel, s a népfőiskolával.

Lelkészi munkája Hatvanban kezdődött a gyülekezet szervezésével, a templomépítésre gyűjtéssel, s az építés lebonyolításával. Második állomása Nagytarcsa volt, ahol a gyülekezet első önálló lelkészeként a hívek gondozásának magasiskoláját járta végig, parókiát épített és itt szervezte meg, alapította s kényeszerű megszüntetéséig vezette az első magyarországi népfőiskolát. Erről csak az egész életmű összefüggésében szólok, mert a Tessedik

Népfőiskoláról külön könyv jelent meg. Ellenben itt kezdek el külön szólni Sztello Lehel Ilonáról, akiről a családi krónika csak annyit közöl, hogy „diakonisszát tett feleségül”. Ami annyiban nem helytálló, hogy soha diakonissza nem volt, de mint korán árvaságra jutott leány, sokáig a Fében nevelkedett. Itt is igyekszem jellemezni őt, s a jellemzést folytatom, amikor Svájcban özvegyiségre jutott. Gáborral sokban ellentétes természetű volt, mégis jelentős mértékben segítője és kiegészítője férjének. Alakját eleddig senki sem kísérelte meg helyesen jellemezni és értékelni.

Élettörténetének köztudomás szerint — legjelentősebb szakasza a gyermekmentés, ami a „Jó Pásztor”-nál kezdődött, hosszú időn keresztül annak keretei között folyt, s miután attól elszakadt, indult meg a Gaudiopolis, a gyermekállam élete. Ezt az időszakot bőven feldolgozta ő maga naplójában, a 365 nap történetében. Ezt Svájcban állította össze, 17 évvel az események után, feleségével együtt, s kint élő két egykori mentettjével ellenőriztette a történetek hitelességét. Ennek kéziratát küldte be az OEL-be, ahol a kézirat évekig elfeküdt, míg végre — többek között Fabiny Tibor unszolására — a Diakoniában, majd önálló kiadványban két gyorsan elkapkodott kiadásban a Sajtóosztály megjelentette, „Isten kezében” címen. (A címet a sajtó alá endező Bozóky Éva adta.) Ennek széles publikáltsága miatt csak azt a részt említem bővebben, amit ebben a munkában vele töltöttem, a Fillér utcai irodájában, a Pasaréten, s a Völgy utcában. (Ezt a részt nemrégiben a „Holocaust” c. periodika 2. száma nyolc sűrű oldalon megjelentette „Emlékezés Sztello Gáborra” címen. Csekély kis része az egész életrajznak.)

A Gaudiopolis államosítása után annak vezetését Gábor tovább nem vállalta, s így hirtelen a levegőben maradt. Az egyház nem tudott számára megfelelő beosztást adni. Akkor kértem őt magam mellé, aki akkor már kőbányai parókus voltam. Megosztottuk a gyülekezetet, s a Simor utcai körzetet (Tisztviselő telep) teljesen önállóan gondozta s vezette. Itt nem csak gyülekezet-gondozó talentumait láttam meg közvetlenül, hanem a szeretetszolgálat azonnali készségét is. Éppen erre az időre sett a kitelepítettek szörnyűsége is. Gábor azonnal kész volt a lehető segítségre. Együtt cipeltük-mentettük kitelepített híveink bútorait a kőbányai parókiára, s egyéb egyházi helyiségekbe megőrzésre. Ő elég rugalmas volt ahhoz, hogy megszerezze a kitelepítettek addig ismeretlen címeit is, és azonnal megszervezte körzetének híveit sütésre-főzésre, s küldte-vitte a segélycsomagokat a szatmári, szabolcsi, békési címekre. Ezt az embertelen korszakot egyházunkban még nem dolgozták fel. Gábor életrajzában hat oldalon tárgyalom ezt az időszakot. (Január utolsó napjai egyikén a magyar tévében megrendítő részletet hallottunk Eszterházy Aliz szavaiban ezekről az eseményekről.) Kőbányáról maga indult előbb Bonyhádra, majd Budára az egyház intézményes diakóniájának megszervezésére. Épületeket mentett meg az államosítás elől, nyomorék gyerekek otthonait szervezte meg, öregotthonokat létesített, s „tette sínré” azok működését.

Közben családja Svájcba ment a gyermekek iskoláztatása végett. Ő egyedül itthon maradt. S amikor évek

múlva sikerült családja látogatására kimenni, Svájcban súlyos infarktust kapott.

Haza nem tudott már jönni. De leleményes szeretetszolgálatát a kint sem szünt meg. Itthon mellőzött lelkesek, lelkészözegek, diakonisszák részére üdültetést, pihenőhelyeket szervezett, s ehhez az anyagi fedezetet a finn papnék egyesülete révén teremtette meg. Nem szűnt meg egy életen át segíteni!

Közben gyülekezeti gondozást is vállalt, s vasárnapról vasárnapra prédikált. Németül. Halála után özvegye nekem küldte el igehirdetői feljegyzéseit. Pontosan feljegyvezve, mikor, hol mondotta el.

Hirtelen halálának híre mindnyájunkat megdöbbenített. Az interlakeni egyházi újság egy teljes számot szentelt emlékének. Urnája ott állt özvegye lakásán, megtiszteléssel övezve, amíg — kilenc évvel Gábor halála után — ő is követte férjét. Hamvaikat kívánságuk szerint hazahozattuk. Sógorának, Lehel Ferencnek emlékigehirdetését is közlöm.

Megírtam „utóéletét” is: a róla megfélekedést, s emlékének gyümölcsöző feléledését is. Életem legnagyobb emlékei közé tartozik, hogy feleségemmel együtt vendégeik lehettünk Svájcban is több alkalommal is egy-egy hétig, Gábor életében is, s az özvegyénél is. Mindvégig megmaradt életében és emlékében annak, aki volt: kortársai között az egyik legnagyobbnak, embernek az embertelenségben, pártatlannak a pártoskodásban, szeretetben a szeretetlenségben, mindig „Isten kezében”. Sajnálom, hogy Sajtóosztályunknak mindeddig nem volt érkezése megjelentetni teljes életrajzát. *Vajta Vilmos* szavaival búcsúzom tőle, amit Gábor halálakor írt: „Isten Jézus Krisztusban testet öltött szeretetének hirdetője és szolgálója volt, aki önmagát egészen a szenvedők, üldözöttek és kétségbeesettek szolgálatára szentelte. Istennek köszönjük meg szolgálatát.”

D. Koren Emil

PH. DR. VIERA BILASOVA

Eperjes

Gregus Mihály és a kor filozófiai reflexiója

Nehéz időkben, a reformáció és ellenreformáció megmozdulásai, vallási és politikai küzdelmek korában, a felvilágosodás kulturális fellendülése, de ugyanakkor a konzervatív körök elleni harc idején működött az eperjesi kollégiumban Gregus Mihály, a pedagógus és filozófus. Filozófián kívül történelmet, matematikát és fizikát adott elő. A korabeli szerény forrásokban olvashatunk pedagógiai népszerűségéről, szép előadásmódjáról, korszerű nézeteiről, és nemzeti érzelmeiről, de a konzervatívok általi üldözéséről, akik még ateizmussal is vádolták őt. Ennek oka a jogászok számára írt népszerű hittankönyve volt.

Gazdag irodalmi munkássága és tudományos sokoldalúságán kívül érdekes a kor és benne az ember feletti filozófiai reflexiója. A filozófiai tanulmányai és előadásai többnyire csak kéziratban maradtak fenn, könyvben csak a „Compendium aestheticae” jelent meg (Kassa 1826). Ennek magvát a Kanti-i kritikai racionalizmus képezte, F. Jacobi miszticizmusának elemeivel gazdagítva.

Előadásának pedagógiai — felvilágosodási célja az ember jólétét, autonómiáját és nemes transzcendentális küldetését a világban feltételező humanista eszmék megindoklására, magyarázatára és népszerűsítésére irányul. A német racionalizmus jelentős hatását filozófiailag is tükrözi az ember emancipációjának gondolata. A filozófia az autonómítás fenomeneként jelenik meg nemzeti szempontból is. Az ember individuális autonómiája, amelyért már a reformáció is harcolt, az ő nézeteiben a maximumra emelkedik, amely a saját tapasztalatok és tudományos ismeretek alapján lévő személyes vélemény követelményében rejlik. Számára, noetikuss és általánosan antropológiai szempontból az egyetlen és talán a legmagasabb tekintély — az értelem tekintélye. Az értelmességet az emberi dolgok felismerésének és elrendezésének kritériumaként fogja fel. Ez az ún. egészséges ész volt, amely már nem akar spekulálni és amely részt vesz az összemberiségi és az embereket összekötő természetességben.

Gregus vágya, hogy elkerülje a nemzeti és vallási civakodásokat, de azon nyomban jelentkező konfliktusai merész gondolatai miatt a konzervatív erőkkal végül is elvezették őt a magasan intellektuális filozófiai-elméleti reflexió formáihoz. Saját felvilágosodási önmegértése gondolatörvényében az új ember keresése volt a lényeg. Az volt a pedagógiai vágya, hogy megtanítsa diákjait más filozófiai szemmel látni a világot, a világ értelmezésének új módjához vezetett nyelvi szempontból is. A nemzeti öntudat érlelődése, a magyar nyelvű oktatás azon felvilágosodási meggyőződésének volt a megnyilvánulása, amely az összemberiségi értékek tiszteletben tartásából és egyúttal a korszerű haladó műveltség a nemzet nyelvén történő terjesztésének szükségletéből indul ki. Az intellektuális hozzáállás mélysége specifikus kifejezésre jutott az esztétikai értekezéseiben.

Kíséreljük meg érinteni azt a pontot, ahol találkozott az ő intellektuális törekvése a nemzeteink fejlődésével a 18., 19. század láthatárán, annak a századnak, amelyben az európai kontextusban a filozófia és a tudomány magára vállalta a kezdeményezést és ezzel együtt a felelősséget a világ gondjainak, a társadalom és az ember problémáinak megoldásáért.

A világ meglátásának prizmját Gregus M. Imanuel Kantnál (2) találta meg. Úgy véljük, hogy Gregus érdemét kora filozófiai reflexiója folyamatában nem ott kell keresni, mennyire kritikusan vagy kritikátlanul dolgozta fel Kant filozófiáját, hanem abban, hogyan volt képes ezt a filozófiát érvényesíteni nemzeteink specifikus feltételeinek reflektálásában. Néhány megjegyzés erejéig bátorkodom emlékeztetni arra, hogy Kant filozófiájának mely elméleti és metodológiai kiindulópontjait alkalmazta Gregus saját meglátásában.

Gregust inspirálta Kantnak azon — egészében véve — sikeres próbálkozása, hogy leküzdje a filozófia alapvető dilemmáját — a 18–19. század tudománya és vallása között, mely a szkepticizmus és dogmatizmus dilemmájaként ismert, és-

pedig nem úgy, hogy az egyik vagy másik oldal felé hajlott, hanem azzal, hogy e dilemmát saját kritikus vizsgálatának veti alá. Ez készítette Gregust is arra, hogy elgondolkozzon a fölött, ami opponensei számára egyszer és mindenkorra világos. A Kant által inspirált Gregus kereste a problémák kritikus megoldását észére és hitére támaszkodva, ami erőt adott neki leküzdeni a problémákat és akadályokat, melyek más kortársai és kollégái számára leküzdhetetlenek voltak.

I. Kant Gregus meglegedésére oldotta meg a kor további elvi kérdését, azaz az elméleti tudományok, természettudományok és a metafizika elrendezésének kérdését. Gregus mint matematikus, természettudós, filozófus és pedagógus valóban képes volt a pedagógiai gyakorlatban teljesíteni Kant filozófiai követelményét, mely szerint ezek magvát képezi a transzcendentális logika, amely esztétikával együtt transzcendentális elemi tudományt alkotnak.

A mi szemszögünkből ez a probléma kissé archaikusan hangozhat, de a kor reflexiója számára, amelyben Gregus élt, minden komoly tudós számára, aki súlypontját a tudomány pedagógiai, nevelési és felvilágosítási közvetítésében látta, ez a téma kulcsfontosságú volt.

A Gregus korreflexiójának második gondolatforrása F. Jacobi német filozófus filozófiája volt. Jacobi érzékfilozófiája, kétségtelen misztikuma, produktív irányban tompított Kant kritikizmusának élet és Gregus számára lehetővé tette, hogy a problémák megoldásába több emberi toleranciát és megértést vigyen, hogy ezt a megoldást a jóság és szépség, az összhang és harmónia egyesítő elvek felé irányítsa. A filozófia ezen dimenziója jelenti a racionalista filozófiája módszertani termelékenységével mellett a másik legéltetőbb forrását tanításának. A romantizmus és miszticizmus, melyek olyan gyakran jelentek a felvilágosodás irodalmában és művészetében hazánkban, ezek egyik forrása éppen a Gregus által népszerűsített Jacobi filozófiája, de az is, hogyan tudta Gregus alkalmazni ezeket a filozófiai elveket korának társadalmi problémái reflexiók folyamatában. Nem véletlen, hogy hasonlóképpen mint Kantnál és Jacobinál, Gregus nézetei is a „Compendium aestheticae”-ba torkolltak.

Amennyiben meg akarjuk érteni filozófiai nézeteit az esztétikára és művészetre, tudatosítanunk kell, miben különbözött az akkori helyzet a jelentől és eközben milyen fejlődés ment végbe. Nem lehet beszélni esztétikáról a művészet elmélete és filozófiája nélkül, anélkül, hogy megválaszoljuk a művészet értéke értelmének és ennek igazának kérdését. Mindennemű esztétika előtt válaszolnunk kell a művészet metafizikájának kérdésére és azon nyomban a művészet problematikussá válik.

Az Esztétika kézikönyvében már az előszóban hangsúlyozza szándékát, helyesen értelmezni filozófiai szabadság helyzetéből az esztétika problémáit: „Bármint is gondolnánk műveimről a szakértők, azt akarom, hogy az esztétikában megmaradjon a szépség eszméje, mely nélkül hiába sorolják a filozófia tudományágai közé.” (3,18.o.) Már maga a világhoz való esztétikai viszony különválasztásának — mint az emberi aktivitás önálló területének — nagy jelentősége van, mivel a Kantot megelőző filozófiában gyakran azonosították az esztétikai benyomást a tetszés vagy nemtetszés érzékelésével, kellemességgel vagy kellemetlenséggel. A szépség határos a kellemessel, jóval, tökéletessel, hasznossal és valósággal. Az igaztól abban különbözik, hogy nem a felismerés tárgya, hanem az örömeztet tárgy. Úgy tűnik, a szépség már pusztán elképzelésében is tetszik (tehát függetlenül a tárgyi meglététől), hogy az öröm és a szépség — kontemplatív örömeztet.

Kant „Az ítéloképesség bírálata” művének második momentumára, amely nyilvánvalóan hatással volt Gregusra, az a nézet, hogy az esztétikai megítélésekben azokat a saját érzelmeinket predikáljuk a tárgynak, amelyek ezek bennünk keltenek. Az esztétikai örömeztet, mely az „izlés” ítéletében van kifejezve, tehát objektív jellegű, noha a tárgynak nem tulajdonítható a szépség jelzője az emberi érzékelőre való tekintet nélkül. A szépség, ha úgy értelmezzük mint a tárgy tulajdonságát, a valóságban a tárgy és az érzéseink együtvé tartozását fejezi ki. Kant az esztétikát a filozófia egységébe sorolja, amikor a tetszés és nemtetszés közvetítő szerepet kap a felismerés és akarat között és ezen az érzésen alapuló izlés apriorisztikus elveire kérdez, miközben a szépséget, az örömeztet érdekeltégtelen tárgyát, az erkölcs szimbólumaként határozza meg. A tetszés, melyet ennek következtében érez az érzékelő alany, nem egyszerű kérdés, mint például az érzéki élvezet, hanem a világ „képlettességének” felelevenítése a megfontolással együtt, melyek beindítják a saját „szabad aktivitást”.

Gregus M. az esztétika mint tudomány kérdését bizonyos polemikus fenntartásokkal oldja meg a Kant-i esztétika értelmezésével — mint kritikával szemben. Az esztétika mint tudomány javára a következő fenntartásokat hozta fel: „A valóságban, amikor az intellektus tanulmányozza ezen érzés (élvezet - B.V.) okát, megbízhatóan feltárja a tárgy bizonyos kvalitásait, melyektől jogosan függ az esztétikai benyomás. Amennyiben ezeket a fenntartásokat indokoltaknak találjuk, ezzel nem cáfoljuk meg az esztétika mint tudomány empirikus jellegét. Végül is, miért ne lehetnének az izlés általános szabályai mindenki számára közösek úgy, mint az esztétikai szabályok.” (3,319. o.) A következő részben az elmékedését a következőképpen folytatja: „...igen valószínű, hogy az esztétika a közösen álló tudomány, amely ugyan a pszichológián alapul, de közeli rokona a filozófiának is, mivel az abszolút szépség eszméjét magyarázza.” (3,320. o.) Az egyetlen legmagasabb elv problémája felett, melyből le lehetne vezetni az általános szabályokat, mint a tudomány kritériumait, 1829-ben elmékedik. (8)

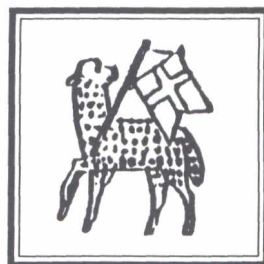
A szépség, tökéletesség, összhang és harmónia eszményében óhajta megtalálni az emberek, nemzetek, kultúrák és civilizációk harmóniájának és egységének eszményét. Amikor törleszteni szeretnénk vitathatatlan adósságunkat Gregus Mihálynak mint főiskolai pedagógusnak, filozófusnak, tudósnak és humanistának, akkor amellet, hogy gondolkodását, cselekvését és munkásságát objektív tudományos elemzésnek vetnék alá, látnunk kell üzenetét is, mint olyan emberét és egyéniségét, aki az emberi, nemzeti de univerzális problémák megoldását nem ezek kielezésében, hanem harmonizálásában és az univerzális egység keresésében látta.

UTALÁSOK ÉS IRODALOM

1. Filozófiai kéziratok: Logika, Metafizika, Gyakorlati filozófia, Filozófiai enciklopédia, A történelem filozófiája
2. Kant filozófiája csaknem dominál az eperjesi kollégiumban a 19. században. In: 4,126. o.
3. Gregus Mihály, Compendium aestheticae, In: Antológia a cseh és szlovák filozófiai gondolkodás történelméről, Prága 1981.
4. Az eperjesi szlovák ev.gimnázium tanárai munkáinak gyűjteménye Eperjes, 1940.
5. Az eperjesi kollégium a szlovák történelemben, Kassa 1967.
6. Munz Theodor, A szlovák felvilágosodás filozófiája, Pozsony, 1966
7. Kvačala Ján, A reformáció történelme Szlovákiában, Liptó szent Miklós, 1935.
8. Lehetséges-e egységesen? egy legfelsőbb Principium a Tudományokban. J.J. Profesor Gregus Mihály úr értekezése a F.M. Országai Union ötödik évfolyamából, 1829.

A teológia szomszédságában

Bach kantátái a Magyar Rádióban

— Interjú Papp Mártával, a sorozat szerkesztőjével —

Lelkipásztor: *Hogyan jött létre és mikor indult a Bach kantátái sorozat?*

Papp Márta: Ha jól emlékszem, 1991 nyarán kereste fel Klembala Géza a rádióban Szirányi Jánost, a Zenei Főosztály akkori vezetőjét azzal a kéréssel, hogy a Belvárosi Főplébániatemplomban induló Bach kantáta előadásokat támogassa a Magyar Rádió — nem anyagilag, hiszen a Rádió már akkor sem állt jól ezen a téren, hanem szellemileg, tehát az előadások helyszíni rögzítésével, esetleg élő közvetítéseivel és az egyes kantátákat bevezető ismeretterjesztő műsorokkal. Klembala Géza nem volt ismeretlen előttünk: tudtuk róla, hogy kitűnő egyházzenesész, énektanár és karvezető, a Cantus Corvinus kórus alapítója, emellett a rádióban két nagyszerű sorozatot is készített, a Kódexek zenéjét és az Ünnepek zenéjét (mindkét sorozat rádiós szerkesztője Vass M. Katalin kolléganőm volt). A *Bach kantátái* eredetileg nem rádiós sorozatnak indult, hanem élő *koncertsorozatnak*, amely Johann Sebastian Bach összes egyházi kantátájának magyarországi bemutatását tűzte ki céljául, méghozzá minden egyes kantátát azon az ünnepen, amely vasárnapra a mű eredetileg íródott. Hatalmas, szinte az egész világon példa nélküli kezdeményezés volt ez. A Rádió vállalta a minden vasárnap fél 6-kor kezdődő kantáta előadások élő közvetítését, s azt is, hogy a koncert előtt félórás műsort sugároz az adott műről. Így kerültem én is bele ebbe a számomra nagyon vonzó munkába: mint a komolyzenei ismeretterjesztő műsorok szerkesztője. Kezdetől én szerveztem, szerkesztettem, rendeztem a kantátákról szóló beszélgetéseket. Szeretném hangsúlyozni, hogy a kezdeményezés érdeme és a munka oroszlánrésze Klembala Gézáé volt. Ő szervezte a Belvárosi katolikus templombeli koncerteket, ő hozta a szövegeket és együtteseket, ő gyűjtötte össze — egyre nagyobb nehézségek árán — az előadásokhoz szükséges minimális pénzt, gyakran ő tanította be és vezényelte a kantátákat, ő fordította a német szövegeket magyarra, hogy a gyülekezet és a rádióhallgatók megértsék, s nem utolsósorban ő vezette — értő szakemberként — a kantátákról szóló beszélgetéseket. Nemcsak kitalálója volt e hatalmas vállalkozásnak, hanem lelke és motorja. Azért beszélék múlt időben, mert sajnos az élő kantáta koncertek tavaly elakadtak, fokozatosan megszűntek, s attól kezdve a Rádió már csak lemezzel közvetítette a műveket.

Lp: *Térjünk vissza még a Belvárosi Főplébániatemplombeli hangversenyekre. Milyen együttesek muzsikáltak, milyen színvonalon, milyen sikerrel, és kikből verbuválódott a hallgatóság?*

PM: A legjobb értelemben vett „profi” együttesektől alkalmi összeállítású zenekarokig és énekesekig sok mindenki vett részt az akcióban, természetesen változó színvonalon, de sok gyönyörű előadást is produkálva. Emlékezetes számomra a Szűts Péter vezette Concerto Armonico és a Cantus Corvinus kórus szinte mindegyik hangversenye, a Purcell Kórus és Orfeo Zenekar néhány fellépése Vashegyi György vezényletével, egy-két alkalommal játszott a legnevesebb hazai „régizenes” együttes, a Capella Savaria is, de szép kantáta-előadásokat hallottunk a Budapesti Tomkins Énekegyüttestől is Dobra János vezetésével, velük többnyire a Budapesti Vonósok, a Sonora Hungarica vagy az Erkel Ferenc Kamarazenekar lépett föl. A muzsikások, de a zene iránt érdeklődők is jól tudják, hogy a barokk zene előadásában egyre inkább teret hódít az úgynevezett *historikus irányzat*, amelynek nemcsak és nem is elsősorban az a lényege, hogy régi hangszerekkel játszanak, hanem az, hogy megpróbálja visszaadni a Bach-korabeli „karcsú hangzást”, ami egészen más, mint a 19. és 20. század zenekarainak hangzasképe. Nos, a Belvárosi templombeli hangversenyeken néha különleges módon keveredett historizmus és hagyományos előadás, ami — véleményem szerint — egyáltalán nem baj, sőt, néha külön szellemi és zenei érdekességet jelentett. Fáj a szívem, hogy vége ezeknek a koncerteknek, és titokban reménykedem, hátha újra elindulnak. Ami az élő koncertek hallgatóságát illeti: természetesen ott volt a templomban a 6 óras mise gyülekezete, de mellettük még sokan mások, olyan emberek is, akik csak a kantáta kedvéért jöttek el a templomba. A Belvárosi Főplébánia akkori papja, Osztie Zoltán mesélte, hogy a publikum több tagja még kisértőt is hozott magával, fülhallgatóval meghallgatták az 5-től fél 6-ig tartó rádióműsort, és azután élőben a koncertet. Azután, mint említettem, '93 tavaszán fokozatosan megszűntek ezek a hangversenyek. Úgy tudom, Klembala Géza azóta is próbálja feltámasztani, de egyelőre nem sikerült, és hát neki is, aki jelenleg egy nagy iskola, a Weiner Leó Zeneművészeti Szakközépiskola igazgatója, rengeteg egyéb dolga van. Mégis, biztos vagyok benne, ha akadna elég szponzor, Géza újra lázasan elkezdene szervezni a koncerteket.

Lp: *A koncertek tehát – sajnos – abbamaradtak, a rádióműsor folytatódott, s immár a kantáták harmadik évfolyama kerül sugárzásra a bevezető beszélgetéssel együtt. Milyen a hallgatottsága, milyen a visszhangja ennek a műsornak?*

PM: A műsor a Bartók rádióon megy vasárnap délutánonként, s a Bartók Rádió hallgatottsága oly alacsony, hogy a hagyományos módszerekkel nem tudják mérni, differenciál-

több módszerek alkalmazásához pedig nincsenek meg az anyagi feltételek. Így csak személyes tapasztalataimról tudok beszámolni, amelyeket szóban, telefonon, levelekből szerzek. Az a benyomásom, a sorozatot *egyrészt a Bach zenéje iránt intenzíven érdeklődő értelmiségi réteg hallgatja, másrészt nagyon sok, főleg idősebb ember, akik megnyugvást, bizakodást, hitet merítenek ezekből a csodálatos művekből.* Hadd idézzek egy miskolci hallgató leveléből: „A Bach kantáta műsor hozzátartozik a vasárnap megszenteléséhez, a vallásos érzés elmélyítéséhez, Bach életműve megismeréséhez...” Nemrég egy 90 éves nyugdíjas bácsi írt, hogy nagyon szeretné megkapni a Bach kantáták magyar fordításait. Klembala Gézával összeszedtük és elküldtük neki a szövegeket. Gyönyörű képeslap jött köszönetként: „Olvasás közben, Bach zenéjét hallgatva nagy boldogság és megnyugvás tölt el.”

Szeretnék azzal is eldicsekedni, hogy egyik kiváló zene-történész kollégám, a nemrég hirtelen elhunyt *Bárdos Kornél* sok szép szót mondott hajdani találkozásainkkor a sorozatról; különösen tetszett neki, hogy a műveket nem didaktikus előadás, hanem *beszélgetés* ismerteti meg a hallgatókkal, s a beszélgetésben a kantáta több oldalról is megvilágításba kerül: zenei, teológiai, előadóművészi aspektusból.

Lp: *Honnan jött az ötlet, hogy három ember, zenetörténész, teológus és előadóművész beszéljessen a kantátákról?*

(Klembala Géza tanár, karvezető, iskolaigazgató, Amerikát járt művész: a csemballó-műveken keresztül szeretett bele Bach zsenijébe, egy levelében így ír a sorozatról: „Bach az Isten zenei közvetítője”. A kantátákat megismerni, végigjátszani, megosztani másokkal gyönyörű cél... hálás vagyok a Belvárosi Főplébániatemplom plébánosának és akkori káplánjának, hogy az evangélikus Bach zenéje bekerülhetett a római katolikus templomba...

alapvetően a Mester gondolatai ma is az egyetemes kereszténységhez tartoznak... A mai ember számára is végtelen bölcsességet és kimeríthetetlen költői szépséget rejt a kantáták zenéje és szövege... Bach sokszor használja *Luther szövegeit* is, Luther pedig sokszor nyúl vissza a középkori egyházi írókhoz... így a kantáták lélekzetelállító hivat vernek a századok között... *Számomra, katolikus hívő számára a művek nemcsak a zenei és költői szépség*

Lp: *Köszönjük a beszélgetést.*

megnyilvánulásai, hanem az *igehirdetés közvetlen eszközei is.* Nincsenek, vagy ha vannak, azok csak gazdagító és meggondolkoztató teológiai különbségek korok és értelmezések között...”

(A levél többi részét is tanulságos volna közölni, de szétfeszíti mostani keretünket. Az interjú háttéranyagként mutattam be e sorokat, egyben jelezve, hogy milyen egyszerű társaságba kerültem a 2. stúdióban... Szerk.)

Iskola, vallás, ideológia

— Dr. Ferdinánd István, a filozófia professzorának emlékére —

A magyar szellemi életnek egy új legkértékonyabb jelensége (és következménye) a szakvak tartalom nélküli felelőtlen használata.

Beszélnék vallásról és ideológiáról még a szellemi életünkben jelentős, felelős tényezők is úgy, mintha a vallás és ideológia közé egyenlőségi jelet lehetne tenni.

Persze a vallásból is lehet ideológiát csinálni és az ideológiából is vallást, csak hogy ekkor már egyik sem az, ami.

A vallás mindig emberföltötti kinyilatkoztatáson alapul, s ennek a kinyilatkoztatásnak a szolgálata. Az ideológia emberi képződmény, tapasztalati és logikai alapokon és módszerekkel. A vallás mindig az emberi élet egészére kiterjed, egyéni és közösségi létre egyaránt. Az ideológia valamely eszmerendszer — vallás vagy filozófia alapján létrejött beszűkítés és leegyszerűsítés. Néha elég egy mondat is ahhoz, hogy világnézetről lehessen szó. A vallás is lecsúszhat, hogy néhány mondattal elintézhető legyen.

Mindkét fogalmat — jelenséget — sokféle módon határozhatjuk meg, aszerint, hogy milyen tudományág felől és milyen szempont szerint vizsgáljuk. Jelen összefüggésben nem érzem szükségét a meghatározásnak. De nem hagyhatjuk említés nélkül, hogy sokféle meghatározás lehetséges, ha a témát tudományosan akarjuk vizsgálni. Jelen összefüggésben az iskola és a nevelés szempontjából nem tartom szükségesnek a pontos tudományos meghatározást.

A magyarországi iskolákban a vallás tanítása a kereszténység-kereszténység tanítása. És nem ideológiai kérdés, hanem az európai történelem és

kultúra megismerésének és megértésének a kérdése. A vallás nélküli, a vallást elutasító ideológiák tanítása és az azokon épülő iskolai oktatás az európai múlttól való elszakadás és az európai kultúrától való elidegenedés.

Azon lehet vitatkozni, hogy mióta határozta meg az európai fejlődést Jézus Krisztus személye és tanítása. En a magam részéről Diocletianustól és Nagy Konstantinustól számítom. Nem mintha előttük nem lett volna hatása Jézus Krisztus követőinek. Hiszen már Caligula hoz intézkedéseket ellenük, s ezek az intézkedések már befolyásolják a római birodalom életét és sorsát. Mégis: egész Európára kiterjedő hatásról, s az élet minden területét befolyásoló eszmékről, a Kr. u. 300 év körüli évek óta beszélhetünk. Hozzátevé, hogy Európa akkor azonos a Római Birodalommal, az Imperium Romanum-mal.

Ha a nyílt és széleskörű keresztény-keresztény ellenességet a tizennyolcadik századtól számítjuk, akkor is valamivel több, mint kétszázötven évről lehet szó. S hatása megközelítően sem olyan széleskörű, mint az Evangéliumé! Másrészt a kereszténység-kereszténység igen jellemző vonása az állandó megújulás, anélkül, hogy lényegét feladná vagy megváltoztatná! Gondoljunk például a zsinatok eredményeire vagy a protestáns teológia irányaira. (Kitűnő áttekintést adja Karner Károly: Bevezetés a teológiába kötetében.) A reneszánsz közeledését Assisi szt. Ferenc működése előzi, s Luther meg Melancthon iskoláztatási programja és intézkedései után hamarosan a XVI. század végétől kezdve megalakulnak a római katolikus iskolákat fenntartó szerzetesrendek.

Lehetne írni az etikai vonatkozásokról is. Hi-

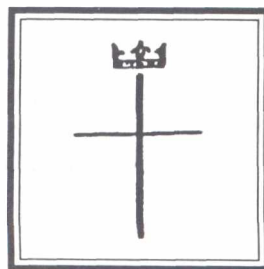
szén az „autonóm erkölcsiségek” megbuknak, mert nincs elég meggyőző erejük (auctoritas-uk) a reneszánsz humanizmus és a felvilágosult (mondhatnánk, polgári) humanizmus után a szocialista humanizmus sem bírta jó és helyes cselekvésre az embereket. De ne menjünk bele ezúttal ebbe a tárgykörbe.

Maradjunk az európai kultúra tárgyi adatainál. Megdöbbenő, hogy mi mindent lehet elfelejtetni egy társadalommal! Ha valóban Európához akarunk csatlakozni, meg kell ismertetni az iskolás gyermekekkel az európai kultúra ó- és újszövetségi eredetű részeit és adatait. Erre nem elég ugyan a vallásoktatás általánossá tétele az iskolákban, de éppen ezért nélkülözhetetlen.

Meg kell azonban jegyeznünk, hogy az 1945 után kiadott sajtótermékek megbízhatatlanok. Az elhallgatás, hamisítás, félretájékoztatás igen gyakori. Például Németh László életmű sorozatáról Püski Sándor derítette ki, hogy tele van átírással és kihagyással. Már a rendszerváltás idején jelent meg (1989–90.) az MTA Kislexikona két kötetben. Nemcsak a filozófiai és teológiai szócikkek vannak tele hibával, hanem a földrajziak is. Például a Bükk hegység leírása. Furcsa ideológia az, amely saját tételei érdekében hamisít, elhallgat, illetéketlenül betold, átír.

Az utolsó nyolc osztályos gimnáziumi osztály 1952-ben érettségizett. Jövő évben lesznek hatvanévesek. Már őket is elérte a negatív propaganda: mindentől elzárni, ami nem az uralkodó ideológia. Van kiket, és van mire megtanítani: igazi tények-re!

Gömör József

Kezdetről fogva nem így volt...

Mt 19,8 b

— mondja Jézus az Őt kísértő farizeusoknak. Megdöbbenett ez az íge, mert az a tapasztalatom, hogy nagyvonalúan kezeljük a kezdet dolgairól szóló kijelentést, a görög szöveg szerint *ktisas ap arches* (1) *arsenkaithelü* epoiiesen *autous* (2). Nem első emberpárt, őket, tehát minden embert! Ha elfogadható lenne a teológusok által az első emberpár megjelölés, akkor itt nem többes számnak kell lenni, hanem kettős számnak: *amfo*, illetve *amfoterói*.

Ismeri a bibliai szövegünk a házaspár kifejezést is (3), amikor Zakariásról és Erzsébetéről tudósít. De több helyen is megtalálható ez a kettős szám (4). Az ószövetségi LXX szövege is ismeri ezt a kettős számot, 70-nél is több helyen megtalálhatjuk (5).

Revízió alá kellene venni magyar teológusoknak is a LXX és mazoréta szövegének, sorrendjének, fontosságának, netán hitelesebb voltának kérdésését is. Egyik súlyos bizonyíték a mazoréta szöveg ellen: „*fiatal nő, prófétanő*” (6) fordítás. Vagy (7) a zsidó teológusok által adott magyar szöveg szerint: „Mivel-hogy gyermek született nekünk, fiú adott nekünk”. „Ez a héber szöveg szószórinti fordítása és az nem valami jövőendőbeli messiásra vonatkozó célzás”. Az idézett zsidó biblia I. k. 416 és 417. oldalán részletesen is tagadja, hogy a szövegből a kereszténységnek lenne igaza. Majd ezt olvashatjuk: „Hasonlóképpen És. VII.14-gyel: *a szűz foganni fog*”, a keresztyén tudósok is elismerik manapság, hogy a héber *almo* szót helytelenül fordítják ebben a versben a „szűz” szóval. A leány héberben „*bethula*”. Az „*almo*” szó felnőtt fiatal nőt jelez, akár férjnél van, akár nem (8). Sajnos az 1991-es új fordításunk átvette ezt a zsidó szöveget: „*Íme egy fiatal nő teherben van*”. (Drága teológusaink, hol volt a szívetek? Mária nem „teherbe esett”, hanem áldott állapotba került a Pneuma Hagion-tól.) Úgy látszik, protestáns tudósainknak jobban teszik a „krisztusellenes” mazoréta szöveg, mint a LXX szövege, jöllehet az Újtestamentum ezt idézi: *partheos* (9). Fel kell figyelni és ez nem szórszálhasogatás, hanem a kijelen-

tés nyelve, hogy a címben szereplő Mt 19,4. után következő 5. versben már nem az *arsenkaithelü* megjelölés, hanem a *güné* szó van. Valaminek történni kellett közben, hogy az *arsenkaithelü most már úgy szerepel* a szövegünkben, mint *anér kai güné*.

Tehát a teremtésben adott és a mostani állapot között valami „kis” különbség van. Kezdetben nem így volt! E mellett nem lehet kézlegyintéssel elmenni, hogy kicsire nem adunk. Az ember teremtésével kapcsolatban ezt olvashatjuk az LXX szövege értelemszerű fordításában: „*És úgy látta az Isten, hogy minden, az egész Mindenség, amit csak Ő teremtett, lásd meg / ember te is! / minden IGEN JÓ!*” hol van most ez az „igen jó” világ és az „igen jó ember”? Ha próbálnánk is mellébeszélni a „mindezeket megtartottam ifjúságomtól fogva” alapon Jézusnak más a véleménye: „*Ti lenről származtok én pedig fentről származom*” (10), majd később: „*Ti atyátoktól az ördögtől származtok*” (11). — Valami katasztrófának kellett történni, hogy ilyen nagy változás lett, hogy „*lent*”-re került és „*ördögfióka*” lett az eredetileg „*igenjónak*” teremtett ember. Meg vagyok győződve, hogy ez nem valami „jánosi vélemény”, nem az újjából szopta, hanem kijelentést kapott, amikor ezt írja: „*Ne szeressétek a világot*.” és „*Isten úgy szerette a világot*” (12) és nem *másképpen...* és később: „*...az egész világ gonoszságban vesztegel*” (13). — ha magamba nézek, igazat kell hogy adjak az Igének: megromlottam, haszontalanná lettem, képes vagyok megtenni a jót is, meg a gonoszt is, nem vagyok olyan, mint amilyennek az Isten teremtett. „*Hiszzen nem azt tesztem, amit akarok, a jót, hanem azt cselekszem, amit nem akarok, a rosszat*” (14). Hogyan tesz erről bizonyosságot egy ellenünk szóló kézírás? (15) A LXX-ből való értelemszerű fordítás szerint: „*És lett az Úr beszéde hozzám — és nem a próféta találta ki — embernek fia, kezdj gyászéneket*” Tirus királyáról — eredete (16) — ma is mindenki felismerheti magát, még ha divatosan „demokrata” ruhába bújjik is, — mond meg néki: így szól az Úr Isten: te -váltál az isteni képmásnak és hasonla-

tosságnak hű pecsétlenyomata /*apofragisma homioiseós*/ tökéletes szépségben Édenben, „*Isten kertjében*” ...rakva voltál drágakövekkel /mint egy főpap/ (17) ...attól a naptól fogva, melyen te megteremtettél. A kérubokkal együtt, az *Őrizők* társaságában, *a tüzzel telt kövek* közepette az *élő épületkövek* (18) között. Feddhetetlen voltál utaidban, míg a gonoszság (bűn) nem találtott benned. A sok ide-oda járkálásod miatt belső erőszakossággal telt meg és vétektél, bűnössé tetted magad, azért levettéted az Istennek hegyéről és kiűzött téged a kérub. Szíved felfuvalkodott szépséged miatt... Vétkeid sokaságával megfertőzted szentségedet, azért *a tüzet az élető tüzet kihoztam belsődből, ez emésztett meg téged és tettelek hamuvá a földön, /isa por és hamu vagmuk/. Mindnyáján, akik ismertek a népek között /angyalokk, mennyei seregek/, elborzadtak miattad, rémséggé lettél, s többé örökké nem vagy!* — *jaj lett volna nekünk, ha ez lett volna az utolsó szava az Istennek! De van egy csodálatos íge, ennek feloldása-képpen /értelemszerű fordításban/: „...az előtt az Isten előtt, aki megeleveníti a halottakat és nevíkön szólítja őket, előszólítja és meghívottakká teszi azokat, akik valóság szerint többé nincsenek, akik nem vannak, mint olyano-kat, akik ismét és mégis vannak /kalountas te mé onta, hoos onta/ (19).*

Letagadhatatlan tények bizonyítják, hogy a keresztyén vallás — ha egyáltalán vallásnak lehet nevezni — a megváltás vallása és az embernek, mint tökéletesnek, igaznak teremtett, de bűnbe esett és itt az anyagi világban megjelent, bukott lénynek a megváltására és megszentelésére van alapozva.

A Genezisben leírt bűnbeesés története nem fogadható el, mint itt a jelenlegi anyagi világban lejátszódó esemény, mint BETŰ szerinti történelem. A teológusaink számára két lehetőség van. Vagy feladják az egész bűnbeesés történetét, a következményekkel együtt — ami bizony azt a látszatot kelti, mintha már meg is történt volna amikor átveszik a világi kifejezéseket és legendákról beszélnek.

— A másik lehetőség a járhatóbb út,

ha elfogadják azt Igének és őszintén keresnek valami olyan út-módot, ami *egyedik az egész teljes Írással és harmóniába hozható* a modern tudomány megismert törvényeivel.

„...*Kezdetben nem így volt!*” — Jézusnak ez a kijelentése végigvonul az egész biblián. ha csak egy Igét veszünk is elő, értelemszerű fordításban: „Mert tudjuk, hogy az egész /hé ktizis: a világi szótár szerint: ktidzo lakhatóvá tenni, benépesíteni, betelepíteni, elhelyezni, felállítani, *kolonizálni*, átv. ért.: valakit meggyógyítani, létrehozni/. A görög irodalomban -teremtés értelemben nem fordul elő, a teremteni fogalmat a teológusok kezdték el használni. A bűneset utáni, irgalomból, könyörületből létrehozott kitelepített világ együtt nyög és együtt vajúdik napjainkig” (20).

— Nem hunyhatunk szemet a modern tudomány által megállapított és most már pozitív és negatív vonatkozásban is meg tapasztalt tény fölött, hogy egy gramm anyagban 25 millió kilowatt elektromos áramnak megfelelő energia van a hiába-valóság ..állapotában megkötözve. A LXX-ban a bara szó helyén poiein ige van, ami nem a legyen Igének a varázsszerű „csiribi-csiribá” jellegét akarja kifejezni, hanem a megcsinálni nehéz munkájára hívja fel figyelmünket. Isten nem vállalja, hogy Ő ezt a keserű levében forgó mulandó anyagi világot teremtette volna. Ez az anyagi világ a bűneset után „...legyen a föld átkozott miattad!” Igére állt elő (21).

Szembe kell nézni a ténnyel, hogy a teremtés igen jó volt, de a kitelepített, létrehozott anyagi világ, amit az Úr lakásul adott a megváltásra kiválasztott és elhívott embereknek (22) már nem azonos a teremtett világgal és teremtett emberrel. Nem kis különbség az, hogy a teremtett világ *örökkévaló*, a kitelepített világ *mulandó*. /A poiein, plassein, oikodomein egymásutániságát és kijelentését nem lehet feloldani a „jahvista elohista és papi irat” teológusi okoskodásaival.

El kellene ismerni és beismerni, hogy a bűneset — helyesebb lenne „bűnbukás” szót használni — tehát a bűnbukás utáni ember természete más lett, mint a bűnbukás előtti emberé volt. — Mi lett veled teológia?! — kérdezhetné az Úr, mikor a bukott embert, engem, téged, őt... — az Úr, megszólít, hogy „Ádám hol vagy?!” — Isten nem valami bűjös-ka játékot akar az emberrel, hanem szomorúan kérdezi: ember mi lett veled, hová jutottál, hová züllöttél le?! — Az 1991-es bibliafordításunk szerint: „...meghallották az Úristen hangját, amint szellős alkonyatkor járt-kelt a kertben” /még jó, hogy nem úgy fordították, hogy még egy kis divatos kocogást is végzett/. Az 1993-as fordítás már emberibb hangot üt meg, amikor ezt olvashatjuk: „meghallották az Úristen hangját, amint a napi széljárás idején a kertben járt-kelt” (24). /Nyilván a világvallásokat egybefogott szimpózium (???) után, melyen megtárgyalták a világ éhezői megsegítésére irányuló erőfeszítéseket, a

záró bankett befejezésével kellett egy kicsit sétálni és kiszellőztetni ami a fejekbe, vagy máshová szorult./

Nem séta, és nem szellőztetés, hanem itt az Ige azt szeretné kijelenteni, hogy valami szörnyű katasztrófa történt, valaki kihült, valakinek beakonyult, valaki besötétedett, valaki a halál halálába zuhant.

Persze nem ezzel kezdődött. Amikor elhangzik az első figyelmeztetés az Úr részéről NE /Ou fagaste!/ NE EGYETEK, már elkezdődött az emberben a baj (25). Azután kénytelen az Úr, mint jó diagnosztika megállapítani, hogy az embernek ou kalon. Ez nem azt jelenti, hogy a teremtés „meozása”: „Látta Isten, hogy minden IGEN JÓ” — nem felelt meg a valóságnak, talán valami helyreigazításra, javításra, pótmunkára lenne szükség, hanem itt valaki — én, te... elrontotta a jót. Összekeverte a gonosszal. Ahogy a jó tisztazugi asszony testvérek is a jó töltöttkáposztát keverték egy „kis” arzénnel. A homoiosisra teremtett ember nem érzi jól magát ebben az EGYSEG-BEN, (uni-versumban). Az Úr belemegy és teljesíti a kívánságot — ahogy belemegy a salomoni templomépítésbe is, pedig Neki más tervei voltak. Vagy ahogy teljesíti a nép kívánságát, amikor királyt kérnek maguknak. Vagy amikor az ember álmodozásának, kívánságának megfelelően kettéválasztja az egybeszerkesztett embert. Az indulatban, a kívánságban már ott van a sarx. Így lett az ember jó és gonosz. És bekövetkezik a katasztrófa. Ez nem a „teremtés rendje”, hanem a teremtés rendjének a megbontása. Erre következik az „epika taratos hé gé”! Isten könyörülő irgalma, hogy nem az emberre mondja ki az átkot, hanem a földre. Így állt elő az anyagi világ, könyörülő irgalomból, hogy ebben a lezuhan állapotban lévő, de kegyelemre kiválasztott ember számára legyen valami, pillanatnyilag szilárdnak látszó talaj, ahol ideiglenesen megvetheti a lábát, ahova majd le lehet kúldeni az „asszony magvát” és elkezdődhet a harc a gonosszal szemben. Ahol majd fel lehet állítani a keresztet, ahol el lehet végezni a megváltás munkáját. Ezért lett az uni-versum középpontja a mi drága anyaföldünk. Azért olyan fontos hely ez a mi földünk a világmindenség csillagóriásai, vagy számunkra még láthatatlan csillagai, vagy a gázködök, vagy a spirálködök eddig még csak megcsodált, de ismeretlen világában, mert innen lehet a metanoia az annagennesis és az afesis nehéz munkájával felkészített embert hazavinni, az elvesztett atyai házba, az új teremtés új ég új föld világába.

A Gen 3-nál egy pillanatra meg kell állni és nem lehet gondolkodás nélkül tovább menni, mert nagy különbség van az előtte lévő és az utána következő események között. A teológiánk ezt a kérdést beskatulyázva a praexistencia fogalmába, elintéztetnek veszi, mint ami nehezen hihető és talán el sem fogadható. Mintha az Írásban nem lenne ilyen Ige is: Mielőtt megformáltak az anyaméhben, már ismeretek és mielőtt a világra jöttél (26), vagy: Még ugyanis meg sem születtek...

(27) vagy kiválasztott minket a világ, (helyesen) levettetése előtt. (28)

Van sok buktató és értelemzavaró tényező ebben a kérdésben, mint például a kataballó és a katabólé értelmezése. Igei alakja két helyen fordul elő az Újszövetségben. ...*letipornak*, de... és *lerakni* az alapját (29, 30). A katabólé nem fordul elő az Ószövetségben (31) jellegzetesen újszövetségi kifejezés. A késői görög irodalom elsősorban is esés, hullás, lejtő, betegségbe esni, leszámoltatás, lelökés, földhöz vágás, fundamentum lehelyezés, átv. ért.: alkotás, kezdet, eredet. A katabólé tehát a bűnbukást, a levettetést jelenti, így jelenti az anyagi világ kezdetét, eredetét.

El kellene gondolkodni azon, hogy ez az anyagi világ a bűnbukás utáni világ. Ezt a fájdalomban nyögő és vajúdo világot az jellemzi, hogy ember, állat, növény és ásványvilág, tehát a természet egész világa a fizikai szenvedést és nyomorúságot mutatja, minden szépsége és jósága mellett is. Az emberiség története a földön megjelent első ember előtt már, de azóta is letagadhatatlan háborúk, véres forradalmak, gyilkolások, pusztítások és pusztulások története. (Gondoljunk csak napjaink háborús gócaira.) A közvetlen szomszédságunkban a jelentések szerint már negyedmillió halott, kétmillió menekült és még nem tudjuk, hány sebesült áldja vagy átkozza az Istent, hogy ilyen világot teremtett. Az emberi történelem hajnala óta, de már előtte is, vér, könny, értelmetlen szenvedés, milliók nyomora, kilátástalan testi, lelki agóniája jellemző földi világunkra. Ha hozzávesszük az állatvilág történetét, ott is ott van a szenvedés, az élet-halál harc. A természet arca is küzdelmet, fájdalmat, halált mutat.

Az ember-, állat-, növényvilág szenvedését csak fokozzák az árvizek, földrengések, tűzvész, szárazság, vulkanikus kitörések, járványok stb. Újból és újból felmerül az a kérdés, hogy ezt a sok szenvedést, nyomorúságot, az egymás felfalásával járó, létért való küzdelmet hogyan lehet összeegyeztetni a hittel, hogy ez a földi világ, a teremtettség egy mindenható és mindenkert szerető Isten műve. Figyelniük kellene a kijelentésre, hiszen a bűnbukás előtt az állatnak nem a másik állat volt az eledele, hanem a zöld füvek. (32) De nem állja meg a helyét az az állítás sem, hogy egy ember által jött be a világba a bűn és a bűn által a halál. Mert volt halál, pusztulás az ember földi megjelenése előtt is. A dinoszauruszok, ősmamutok pusztulása, halála, a fossiliák mellett az olajkútjaink, szénrétegeink a növények halálát jelentik az ember földi megjelenés előtt. Halál, pusztulás azért van, mert mindenki vétkezett, de nem itt, ezen a földön, hanem még édenben a levettetés előtt. Ide az anyagi világára már a bűnbukás utáni, de kegyelemre kiválasztott ember kerülhet. A bűnbe esett ember már a saját képére és hasonlatosságára nemzi utódait. (33) Fel kell figyelni arra, hogy az Ágostai Hitvallás első cikke Istenről és az Ő munkájáról, de a második cikke már a bűnről szól:

...Ádám, az ember bűnbeesése után a származás természetes rendje szerint minden ember bűnnel születik, vagyis Isten félelme és Isten iránti bizalom nélkül, de bűnös kívánsággal és hogy ez az erendendő (érhetőbb lenne eredeti) betegség, vagy bűn valóságos bűn, mely elkárkoztatja és örök halálra juttatja most is azokat, akik a keresztség által és a Szentlélektől újjá nem születnek... Az erendendő bűnt helyesebb lenne eredeti vagy kezdeti bűnnek nevezni. Szabadulni kellene az olyan alulról való tanításoktól, hogy ártatlan csecsemő vagy hogy a bűnt örökölni lehet (34), vagy hogy a bűnt itt követték el a világrajövetel után stb.

Helyére kellene tenni a bűnbukás eseményét, történetét, hogy azt nem valami mesebeli Paradisomkerthy Ádám és Édenkerthy Éva követte el, hanem — és ezt igazán ragozhatjuk — én, te ő, mi, ti ök.

Ha átélem ennek a valóságát, akkor értem meg a *metanoia* és a *metanoésate* drága evangéliumát, hogy van lehetőség a természetváltozásra. Ha belátom, hogy minden bajnak, nyomorúságnak én vagyok az oka (35), akkor fogom vállalni a saját tulajdon keresztemet, hogy a bűnnek meghalva, Vele együtt feltámadva az élet újságában járjak (36).

Ezekről a gondolatokról először a Belmissziói Munkaprogram 1940—41. évfolyamában, az ifjúsági programban: *Állj! Ki vagy* címen Agoston Sándor farsori presbiter, építészmemnök által írt tanulmányban olvashattunk, fél évszázad eltelte előtt (37).

Emlékezetem szerint jó 30 évvel ezelőtt került a kezembem P. Green: *Three pre-mundale fall* c. tanulmányának rövid magyar kivonata, amit talán így lehetne lefordítani: *Az e-világ (alapítása) előtti bűnbukás*. Ő hivatkozik több teológiai műre, amelyekben hasonló gondolatokkal találkozhatunk. Bizonyára ezek a teológiai irodalomban Origenestől kezdve megjelenő gondolatok nem kerültek el magyar teológusaink figyelmét sem, csak behatódobban nem foglalkoztak ezekkel a felvetett tételekkel és azoknak az összefüggéseivel.

Félreértés ne essék. Evangélikus egyházamért való féltő szeretet iratta velem az eddigieket is, ha ez nem volt kiolvasható írásaimból, annak én vagyok az oka és ezen igyekezni fogok változtatni. Nem állítom, hogy amiket leírtam, ez az egyetlen és megfellebbezhetetlen igazság, valóság. Azért írtam, hogy gondolkodjunk rajta. Nem kérhetem az olvasót, hogy értsen egyet mindazzal, amit leírtam, de kérem arra, hogy tanulmányozza át gondosan — az ígehelyek megvizsgálásával — és próbálja megérteni.

Miért is lenne szükség a bűneset értelmezésének más megközelítésére. Többen felhívták a figyelmemet, hogy láttam-e múlt év december 16-án, 21, 40-kor a TV 1-en, XX. századi költőportrék címen egyik nagyon megbecsült és világhírnévnek örvendő, idős irodalomtörténészünk, írónk, nagyon tartalmas és valóságos életútjának a beszámolóját, ami a végén súlyos belső vergődésbe, kínló-

dásba, és „karácsonyi” sikoltásba végződött. Meg vagyok róla győződve, hogy akik hallgathattuk, belesajdult a szívünk, amikor nagy költőnk emelt hangon ilyeneket mondott: *hogya ő most körülnéz a világban, vagy önmagába néz, nem látja azt a jó, tökéletes embert, akiről a teremtésben szó van. Ha az ember az Isten képe és hasonlatossága, akkor milyen az az Isten, aki ilyen gonosz, rémtettekre képes embert teremtetni!!!* Ha a teremtés és az utána bekövetkezett nagy változás, katasztrófa, vagyis a bűnbukás tényét nem tanítjuk világosan és érthetően, akkor értelmes ember nem fogja tudni bevinni, hogy a neandervölgyi ember, vagy a fejlődés során megjelenő, általunk már homo sapiensnek nevezett ember csinált valamit (megevett egy almát) és annak következményét szenvedtetni velünk az Isten, mai emberekkel.

Sokan kiáltanak fel mostanában — *szellemi sötétségben — hogya van Isten, akkor miért nézi el a sok földi nyomorúságot, szenvedést, kínlóást*. Meghallja-e egyházunk ezeket az S.O.S. kiáltásokat, talán még segítséget kérő jalkiáltásokat, és akar-e ezekre a kihívásokra, a kijelentésből, igaz, valóságos választ adni. Be kellene látnunk, hogy miattunk káromolják az Isten neve a népek között. (39)

Meg van írva: A titkok az Úréi, a mi Istenünkéi, a kinyilatkoztatott dolgok pedig a miénk és fiainké mindörökké, hogy teljesítsük ennek a törvénynek minden igéjét. *Ami fanera azt a kijelentő Isten iránti tiszteletből illik ismerni* és súlyos bűn, amikor rejtve hagyunk látható és érzékelhető dolgokat és szándékosan megfeledekezünk és *elfelejtetjük az emberekkel a kijelentett tényeket*. Meg van írva és ez a valóság, hogy: *Az Isten teremtette az embert igaznak, ők pedig kerestek sok kigondolást*. (41)

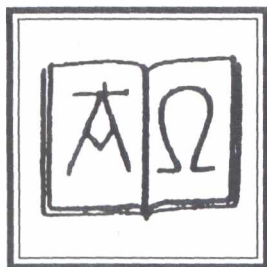
Emlékezetem Igé számomra ...elestem ugyan de felkelek, mert az Úr az én világosságom. Az Úr haragját hordozom, mert vétkeztem ellene, mindaddig míg leperli peremet és meghozza ítéletemet. Kivisz engem a világosságra, meglátom az Ő igazságosságát. És: az Emberfia azért jött, hogy megkeresse és megtartsa az elveszettet (42).

Kezdetben nem így volt. — A kezdet dolgait nem szívesen vesszük elő. Miért vagyunk itt, vagy merre tartunk kérdése — ha lábujjhegyen is —, de megszólal tanításunkban, de a honnan jöttünk kérdése legtöbbször a *nikodémusi földhöz ragadt gondolkodás zsákutcájába vezet*.

A mai egyik losung igével szeretném, ha folytatása lenne ennek a pár felvetett gondolatnak. ...kérem, hogy a mi Urunk Jézus Krisztus Istene, a dicsőség Atyja adja meg nekünk a *bölcsesség és kinyilatkoztatás Lelkét* — Szellemét, — hogy megismerjük Őt és világítsa meg szívünk szemeit... (43)

Bonnyai Sándor
ny. lelkész

(1) Szomorúan állapítja meg Jézus, hogy nem ismerjük az írásokat — Mt 22,29 — Mk 12,24. Az igazi megismerés számunkra élet-halál kérdés. Jn 17,13. — (2) Bibliánk az *arzen kai thelu* szóhasználatlalt két pólusú egy embert akarta kifejezni. Ez a két pólus a him- és nőnem. Mai kifejezéssel: pozitív és negatív. Az elektromosság sok példát ad erre. A zseblámpa elem csak akkor elem, ha egyben van a pozitív és negatív pólus. Vagy más kifejezéssel: adó-vevő. — *Istenben nincs külön férfi oldal és női oldal*. Egyben van az adó-vevő. Nevezte őket (mindet) embernek Gen 5,2. — Az Ember Jézus Krisztusban is egyben volt és az új, helyre állított emberben is egyben van: az Urban nincs asszony férfi nélkül sem férfi asszony nélkül. 1Kor 11,11. — Isten teremtette az embert igaznak, ők kerestek sok kigondolást. Préd 7,29. — (3) Lk 1,6—7. (4) Mt 9,17 Lk 5,38. — (5) Gen 22,8. 40,50. — Ex 26,9. — (6) Ézs 7,14. — (7) Szentírás a család és iskola számára, Frenkel B. főrabbi, — vagy: Mózes öt könyve és a haftarák, 1984, II. k. 515.o. — Az I.k. 416 és 417 o. részletesen is tagadja, hogy a szövegből a keresztyéneknek lenne igaza. Majd hivatkozik a mazoréti szöveg más ígehelyeire is. — (8) Az *almó* szó hímnemben elem. (9) Mt 1,23. — (10) Jn 8,22. a *kató* vagy *anó* nagyon éles szétválasztást jelent. (11) Jn 8,44 — (12) Jn 3,16. — (13) Jn 5,19 — (14) Róm 7,15. — (15) Ez 28,11—19. — (16) Ézs 23,7—9. — (17) Ez 28,15—21. — (18) 1Pt 2—5. — (19) Róm 4,17. 1Jn 4,17. 5,19—20. — (20) Róm 3,20—22. — (21) Gen 3,17. Zsid 11,3 — (22) Num 15,2 — Zsid 115,16 Gen 3,8. — (24) Ez 28,18. — (25) Jak 1,12—16. — (26) Jer 1,5. — (27) Róm 9,11—13. — (28) Ef 1,3—4. *pro katabolés kosmou* — (29) 2Kor 4—9. — (30) Zsid 6,1 (31). kivéve II. Mak. 2,9. — Logikátlan beállítás Krisztus bűn miatti szenvedését az *igen jó* teremtéstől kezdeni. Az emberi értelemmel felfoghatatlan könyörületből és irtalomból származott a *kegyelem* és ez csak a bűneset és a *levetetés* óta van. A proféták vért miért kellett volna a teremtéstől kezdve számon kérni. Erre is csak a bűnbukás óta van szükség. Luk 11,50. — A bűnbukás előtt volt jó helye, otthona az embernek, a levettetés miatt és az édenből való kiküldés és kiűzetés miatt kellett *bazilika*-t készíteni stb. stb. — A *katabolés* szó jelentésében a teremtés fogalmát valószínűleg a teológusok találták ki, és egyszerűen átvették egymástól. A késői görög irodalom a *katabolés* szót magvetés értelemben is használta. A magot is lefelé szokás vetni. A világi szótárban schol nem találai a *kata-val* kapcsolatos igéknel a *fel* jelentést, mindig *lefelé* való irányt jelez. — Nagy különbség van a Jn 17,5. és a 24. versek között. — (32) Gen 1,30. — (33) A bűnbukás egyénenként történt és az egyéni bűnösökből lettek a sokak. Ennek megértésére érdemes figyelnünk Takács János hőmezővásárhelyi lelkészünk Tudom honnan jöttem és hová megyek, c. 1990-ben megjelent tanulmányára. A 6. oldalon ezt olvashatjuk: ...a halál a bűnnek a következménye és a saját halálát minden egyén saját maga szerezte be magának. A kép, amivel az Írás ezt velünk megérteti, az teljesen félreérthetetlen. Isten azt mondta: Ha arról a fáról eszel, bizony meghalsz. Ha pl. másfelé halálról lenne szó, mondjuk egy csapadóról, ott még elképzelhető, hogy egyik ember a másikat betaszítja a csapdába, de amit más valaki megevett, attól nekem nem fájhat a gyomrom. Vagy a 26. oldalon a latin *malus* szó melléknévi jelentése: gonosz, rossz, de főnévi alakja almafát jelent. Valaki egyszer eltévesztette és a gonoszból csinált almafát és azóta ezt nem lehet kiverni az emberek tudatából. *Igy jöhetett be az öröklött bűn sátni meséje*. — (34) Ez 18,1—4. Jer 31,29. Deut 24,16. 2Kor 14,6. — (35) Zolt 51. — (36) Róm 6,1—12. — (37) 1942-ben Új évezredhez új ifjúság címen jelent meg a KIE négyes programjának megfelelően, az ifjúsági vezetők számára segítségül adott előadásokkal, útmutatásokkal. Olyan nagy volt az érdeklődés, hogy 1943-ban már csak az Állj, ki vagy rész tanulmányt adtuk ki. A IV. kiadását az USA-ban, Philadelphiában 1967-ben, az V. kiadását Szabó K. Márton nevével jegyezve 1990-ben adták ki. — (38) Több teológiai mű is megjelent ebben a tárgy körben: P. Greenől *A gonosz problémája* London, 1920. — dr. C.W. Frombly: *A bűnbukás leleplezése* London, 1927. — prof.N.B. Williams: *A bűnbukás és az eredeti bűn* London, 1927. — prof. dr. R. Niebuhr: *Az ember természete és rendeltetése* stb. — (39) Róm 2,24. — (40) látható, nyilvánvaló, világosan szemlélhető, ismeretes, észlelhető, érzékelhető Róm 1,19. — (41) 2Pét 3,5. — (42) Mík 7,7—9. Luk 19,10. — (43) Ef 1,17—23.

Az igehirdető műhelye

NAGYCSÜTÖRTÖK Lk 22,14—23

Nem tévedés. Bár az Ágendában a 30-ig van jelölve a textus, de csak a 23-ig vegyük. Két szempont is szól emellett:

1. A 24—30. szakasz a tanítványok rangvitájával és a hozzá kapcsolódó jézusi igével jelentős hangsúlyeltolódást okoz. Tkp. eltereli, de legalábbis megosztja a figyelmet; nagycsütörtök egyetlen témáját háttérbe szorítja. Ezen az ünnepen őt ünnepeljük, az új szövetség Szerzőjét, az oltár szentiségében önmagát feláldozó és szétosztó Főpapot, és arra az ajándékára koncentrálnunk, amelyért külön ünnep ez a mai nap. Tehát órá és ajándékára kell figyelni, s nem arra, hogy mennyire értik félre a helyzetet és az ő szándékát tanítványai. Az evangéliumnak kell hangzania, az alapnak kell ragyognia.

2. A másik indokom az, hogy látásom szerint a textusnak ez a „megnyújtása” a diakóniai teológia érvényesítésének és egyeduralmukodóvá tételének szándékával függ össze. Tehát nem genuin teológiai szempontok alapján történt. Nem hiszem, hogy tévednék. A szándék abban is nyomon követhető, hogy az Agenda 1963-as kiadásában (mintegy első lépésként) a 24—30. még zárójeles alternatívaként van megadva. Mostani Ágendánk a nem egységes szakaszt egybefüggővé teszi, s így kétpólusúvá teszi a textust. Nagycsütörtökön elég a 14—23! (Azt már csak így zárójelben jegyzem meg, hogy tartok attól, hogy az ún. magyar perikópa-rendbe éppen e kettő egybekapcsolhatósága miatt (!) került a lukácsi tudósítás. Én legalábbis egyetlen más perikópa-sorozatban sem találkoztam ezzel a textus kijelöléssel.)

Exegetikailag is problematikus a szakasz. Az NTD-ben Regenstorf azt írja, hogy a „lukácsi úrvacsorai hagyományt jelentős nehézségek terhelik”, majd hosszasan elemzi azt a kérdést, hogy milyen módon jöhetett létre a mostani, ismétléseket tartalmazó forma.

A Begriffslexikon zum NT (1972 II. 677) Lohse, Jeremias és Hahn állásfoglalására hivatkozva az elemzés egyik eredményeként azt közli, hogy a Lk 22,15—20 szakaszban egy „zsidókeresztény paskaünnep lefolyása tükröződik”. Ennek a következő jellemzői voltak: éjszakai böjtölés Izraelért; az a várakozás, hogy a paruzia egy páska éjszakán történik majd meg; a hajnali 3-ig tartó böjtölés után kezdődött az úrvacsora ünneplése. Krisztus mint az eszhatológikus páskabarány jelenik meg itt (v.ö. 1Kor 5,7), szemben az egyiptomi szabadulásra utaló páskabarányokkal. Ez teológiailag megalapozta azt, hogy az ősgyülekezetben nem fogyasztották el a páskabarányt (v.ö. Jézus szava: Lk 22,16. 18).

Nem akarok ismétlésekbe bocsátkozni, sem hosszan idézni, ezért a lukácsi szöveg vizsgálatához és az úrvacsorai igék exegetikai elemzéséhez, a hagyomány- és liturgiátörténeti szempontok megismeréséhez olvassuk el Pröhle, Lukács 319

kk és főleg Dóka, Márk 352 kk lapokat. Itt csak megemlítem azt az általánosan elfogadott véleményt, hogy a négyfajta úrvacsorai szöveg között a Pál- és Lukács-félének az alakulásában nagyon is közreműködtek a liturgiai kölcsönhatások.

Reformatori örökségünk és mai úrvacsorai gyakorlatunk mélyebb átgondolásához segíthet Dóka 354 is. Többek között ezt írja: „Az együttevés és ivás az úrvacsora lényegéhez tartozik. Annak konstitutív eleme... Az úrvacsora közösségjellege azt jelenti, hogy a gyülekezet a kenyér és bor vételének *eseményében* éli át a halálba ment Jézus valóság jelenlétét és részestül a vele és egymással való közösség ajándékában, vagyis abban, amit Jézus szavai ígérek.”

Gyülekezetünkben régóta kialakult szokás szerint nagycsütörtök este nem az egyébként szokásos énekverses renddel tartjuk istentiszteletünket, hanem az Agenda szerinti gyónási és úrvacsorai rendbe épül bele az igehirdetés. Ilyenkor együtt maradnak azok is a gyülekezet közösségében, akik maguk ez alkalommal nem úrvacsoráznak. Mert egyébként — leszámítva a konfirmációi ünnepet — a gyülekezeti istentisztelet befejezéséhez külön csatlakozik az úrvacsora. Tudom, vitatott többek számára ez a megoldás, de éppen nagycsütörtökön gondolkodhatunk el azon, hogy evangélikus úrvacsorai tanításunkhoz mi illik jobban. Én hajlok afelé, hogy jobb külön tartani az úrvacsorát, mint sietve, részeket összevonva vagy éppen kihagyva. Annyi mindenre van ma is ideje az embereknek! Rohanó korunkban is ráértünk sok mindenre. Azt a hitestvérünket, aki hetente órákat tölt tévé előtt, nem éppen épületes műsorokat nézve, aki rohanásait semmittevással akarja kompenzálni, miért mi akarjuk meggyőzni, hogy ott kell spórolni idővel, összpontosítással, ahol a legfontosabb dolgokról van szó? A hitbeli elmélyedést, a tartalomra való koncentrációt nem segíti elő, ha éppen talán lelkészek útmutatása alapján sietség, kapkodás uralja úrvacsorai gyakorlatunkat.

1983. november 10-én (!) jelent meg egy nyílt levél Németországban „Öt tétel az úrvacsora ünneplésének rendjével kapcsolatban”. Az aláírók a gyülekezeteknek szánták irásukat. Az aláírók közül csak néhány nevet említek meg: H. Dietzfelbinger ny. püspök, prof. G. Ruhbach, prof. E. Schlink, K. Schmidt-Claussen ny. szuperintendens, prof. M. Seitz, prof. H. Vogel, stb. Aggodalommal szólnak arról a teológiai és liturgiai fellazulásról, amely ma oly sokféle jellemzi, a létszámbeli növekedés mellett a gyülekezetek úrvacsorai életét. (Bizonyára nem vagyok egyedül én sem aggodalmaimmal, amikor itthoni élményekre és különféle helyekről származó beszámolókra gondolok.) Egyebek között hangsúlyt helyeznek arra, hogy tartalmi sérelem éri az úrvacsorát, ha az osztási formulát és az úrvacsorai liturgiát egyéni ízlés és pillanatnyi érdekek szerint megváltoztatgatják (még akkor is, ha éppen erre hivatkoznak!), ha az egy sokezeres egyházi nap alkalmával történik, — ők Hannover 1983-at említik!). Külön felhívják a figyelmet arra, hogy „jobban,

mint ez eddig történt, különbséget kell tenni egy közös ünnepi étkezés (agape — szeretetlakoma) és a szentség ünneplése között.” (Nálunk is — ifjúsági gyülekezetekben különösképpen is — jelentkező tendenciák miatt érdemes erre odafigyelni.)

A nyílt levél öt tétele talán igehirdetésünk gondolatmenetét is adhatja, szinte vázlatként is szolgálhat:

1. „Az úrvacsora a hívó gyülekezet asztalközössége.” E gyülekezet tagjává a keresztség által leszünk. Az evangélium hívó szava mindenkinek szól, de „a szentség egyedül a gyülekezeté” (Bonhoeffer). Az úrvacsora eme vonásának komolyan nem vétele „nem az egyház különleges nyitottságának a jele, hanem sokkal inkább arról árulkodik, hogy az egyház nem az Írás szerint bánik az úrvacsorával”.

2. „Az úrvacsora a kegyelmet kapott bűnösök vacsorája, akikért Krisztus testét adta és vérént ontotta.” Bizony, jónak kell tartanunk tehát azt a rendet, hogy a gyónás szervesen és hangsúlyosan kapcsolódik az úrvacsorához. Luther: „Méltatlan az, aki nem vágyódik a kegyelemre és feloldozásra, és arra sem gondol, hogy megjavuljon.” Tévedés azt gondolni és terjeszteni, hogy a gyónás (és benne a bűnvallás) komolyan vétele megszegényíti az úrvacsora örvendező jellegét. Van-e nagyobb öröm, mint a megvallott bűnök bocsánatának bizonyossága?!

3. „Az úrvacsora alapítója, ajándékozója (Házigazdája — IJ) és benne a táplálék is maga Krisztus.” A megfeszített és feltámadott Krisztus, akinek visszajövetelét, ígérete alapján várja az egyház, önmagát osztja meg és adja a gyülekezetnek. Reálisan, valóságosan. (Ld. Luther káté magyarázatait!) Magát Krisztust veti meg, aki ajándékát megveti. Tanítanunk kell a gyülekezetet erről is. Az úrvacsora ajándékának elfogadása áldás forrása, mert az „valóságos étel és valóságos ital” az üdvösségre.

4. „Az úrvacsora a közösség vacsorája.” Ez a testvéri közösség nem a résztvevők kölcsönös szimpátiáján alapul, hanem azt Jézus Krisztus áldozatának ereje teremti meg. Krisztushoz közel, ezért és ezáltal egymáshoz közel, élő közösségekben.

5. „Az úrvacsora a hívők és az egyházak egységének vacsorája.” Adjunk hálát Istennek azért, hogy a reformáció egyházat tisztító sodrában, egyházunkat visszavezette ahhoz az üdvös ismerethez, hogy emberi közreműködés nélkül, igéje által ő maga teremti és hozza létre azt az ajándékot, amivel megajándékozta népét. Ő a házigazda, az egyház népe, a gyülekezet mindig a vendég. S miközben rendelése szerint együtt vagyunk, elfogadjuk testét és vérént, kérjük Istent, Jézusért vigye teljességre a megváltás művét, töltsse be, ami még hiányzik ígéreteinek teljes valóra válásához, és hozza el országát, a mi Urunk és Üdvözítőnk Jézus Krisztus által. Ámen.

Iltzs János

NAGYPÉNTEK

A szenvedő Jézus üdvözítő hatalma Lk 23, 33—49

A Golgotán történekről mind a négy evangélista beszámol, de korántsem azonosan. Nem a bizonytalanság, vagy a hamis információk beszűrődése alakította az egyes elbeszéléseket, hanem a személyes megérintettség és értelmezési szándék. A keresztfeszítésről szóló híradás már a róla évről-évre, sőt minden igehirdetésben szóló 20. századi szolgálattevőt sem hagyja érzelmileg érintetlenül, hogyan tehető lezhetnének akkor fel, hogy az eseményt elsőként rögzítő evangélisták lettek volna képesek rideg közömbösséggel tudósítani a tényekről?

Lukács feltételezhetően két forrásból dolgozott: az egyik a már meglévő Márk-variáció, a másik talán szájhagyomány

útján hozzáférhető információ-adalék, mellyel saját beszámolóját tudatosan gazdagította. Az elbeszélés sajátossága abból adódik, hogy *Lukács igyekszik segíteni hallgatóit az esemény lényegének megértésében*. A textus tehát már önmagában is prédikáció! Jól kiérezhető belőle az üzenet-jelleg, a leírt szavaknak címzettjei vannak, akikben az evangélium szerzője állásfoglalást igyekszik elősegíteni. Mindemellett a tények hűségese megjelenítésére törekszik.

A „keresztről szóló beszéd” (IKor 1, 18) legkoncentráltabb lehetősége a nagypénteki igehirdetés, mely ez esetben szintén egy nagypénteki igehirdetésre épül. Helyesen akkor járunk el, ha ennek megfelelően mondanivalónkat Lukács hangsúlyaira építjük, vagyis Jézus halálának értelmezésében ragaszkodunk az evangélista által külön anyagként kiemelt részletek vizsgálatához. Nemcsak egzegetikailag, hanem a leendő prédikáció számára is így kapjuk meg a vezérfonalat.

A nagypénteki gyülekezet Lukács szavait hallgatva nem lehet kívülálló szemlélődőként jelen az események felidézésekor, hanem az evangélistával együtt át kell élnie a keresztről (Jézus haláltusájáról és a jelenlévők reagálásáról) szóló üzenet magával ragadó valóságát. Nem kerülhetjük el azonban mindezek *értelmezését*, hiszen maga az evangélista is ezt tette. Lukács sajátos mondanivalója három nem mellékes részletben jelenik meg:

1. Jézus könyörgése ellenségeiért: „Atyám, bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit cselekszenek!”;

2. A második lator szava: „Jézus, emlékezzél meg rólam...” és Jézus válasza: „ma velem leszel a paradicsomban”;

3. A jelenlévő sokaság hangulatának megváltozása: melüket verve távoznak.

Az evangéliumi elbeszélés ezen részleteit igehirdetési vázlatként a következő gondolatokban foglalhatjuk össze: *Jézus isteni hatalmát nyilvánítja ki a kereszten: 1. az ellenségeiért mondott imádságban, 2. az üdvösség útjának megnyitásában, 3. az ember egyetlen lehetséges elfogadó reakciójában*.

Az evangéliumok nem részletezik a keresztfeszítés drasztikus realitását. Az ember páratlanul „ötletes” eszközöket képes kitalálni embertársa halálra kínzására. Sajnos, ez a helyzet kétezer év elteltével sem változott, sőt, a gyilkos eszköztár még gyarapodott is a technika számos erre alkalmazható vívmányával. Jézus is azoknak a sorában áll, akik erőszakos halált haltak, megpróbáltatásait ennek ellenére hősiiesen viselte. Így ért véget a leghíresebb ember, a legnagyobb tanító, a szeretet és békeesség legnagyobb profétájának pályafutása. Így tekint a világ embere általában Jézusra.

A keresztyén igehirdetés azonban itt nem a véget, hanem az új élet kezdetét látja, Isten üdvtervének egyik legjelentősebb, de nem az utolsó stációját fedezi fel benne. Lukácsot is ez a meggyőződés vezérli, amikor beszámol az eseményről. Segíti olvasóit a lényeg megértésében: nem a vég, a haláltusa kell, hogy lekösse figyelmünket, hanem AZ, AKI szenved és AHOGY ezen a szenvedésen végigmegy. Már az „egyszerű” tudósításban kezünkbe adja az értelmezés kulcsát: Jézus nem „hősies” volt, hanem *megtartotta és kinyilvánította hatalmát*. Az elbeszélésből világosan kitűnik: aki itt meghal, az a világ Megváltója és az is marad.

1. *Jézusnak hatalma volt az Atyához imádkozni*, még hozzá szokatlan módon: azokért, akik megfeszítették őt. A szövegből nem derül ki egyértelműen, hogy csak a gyilkolás és vérontás mámorában eszüket vesztett hóhérokra értendő ez, akiknek fogalmuk sem lehetett arról, kit ölnek meg, vagy azokra is, akik tudatosan idáig juttatták és akik maguk is ott álltak — immár győzedelmeskedve és gyűnyölődve a kereszt körül. A „nem tudják, mit cselekszenek” kifejezés korántsem arra utal, hogy Lukács a *tudatos és tudatlanul elkövetett bűnök* között kíván különbséget tenni. Nem a tudatlanul elkövetett vétségek feletti felelősséget akarja Jézus imádságának idézésével elhomályosítani. Jézusnak az ellenségeiért mondott imádsága összefügg a benne megjelent isteni kegyelemmel, tehát egész küldetésével. Jézus keresztre kerül nem volt véten ember — beleértve magunkat is! Az ő vállalt szenvedése és halála a vétkekért történik. Szavai sokkal inkább

az ő hatalmát igazolják, amellyel még megfeszítve, a botránkozás helyén is szabad kapcsolatban állt az Atyával.

Jézusnak a kereszten is megmaradó hatalma azonban egyúttal megvilágítja a tudatlanság határát is és igazolja korábbi szavait a bűnös tudatlanságról: „bárcsak felismerted volna te is a békeségre vezető utat, de *most már* el van rejtve szemeid elől” (19,42). A kereszthatárt jelöl az üdvösség tekintetében való ismeret és tájékozatlanság között. A keresztyén üzenet döntésre hív: nincs többé lehetőségünk bűnösségünk, közömbösségünk, ellenállásunk naiv igazolására! Erre utalt Pál Athénben: „A tudatlanság időszakait ugyan elnézte az Isten, de most azt hirdeti az embereknek, hogy mindenki mindenütt térjen meg” (Csel 17, 30).

2. *Jézusnak a kereszten is hatalma van üdvösségre vezetni.*

Máté és Márk nem tud róla, hogy a két gonosztevő különbözött volna egymástól. Lukács szerint csak az első gúnyolódott, a másik *felismerte és megvallotta bűnét*. Ez nyitotta meg előtte a kereszten szenvedő Jézus titkát és így ő lett az első, aki Jézus által üdvözült. Jézust a keresztre „emelték” (Jn 3, 15), a bűnvalló és nála oltalmat kereső embert viszont ő emeli az üdvösségre. Így vált Jézus a lator és az egész emberiség Messiásává.

„Emlékezzél meg rólam” — hangzik a gonosztevő kérése. Az Ószövetségben ez a kifejezés gyakran Istenre vonatkozik. „Megemlékezett az Úr Noéről” (1Móz 8, 1), „Ábrahámról” (1Móz 19, 29), „Micsoda a halandó, hogy megemlékezel róla?” (Zsolt 8, 5). A lator ezt Jézusra értelmezi, ezzel jelezvén Jézus isteni voltát és a saját bizalmát. Megszabadulni mindkét gonosztevő szeretne. Jézus azonban nem úgy szabadít meg, ahogy az első szeretete volna: megmenekülni a haláltól, le a keresztről, *vissza az életbe*. Jézus szabadítása ez: a halálon át *előre az életbe!* Erre a szabadításra van hatalma ma is Jézusnak. Ezt jelenti számunkra is a kereszttől az engedelmisség hatalma volt akcióban. Nem ítélet történt Jézus felett, nem mártírhalált szenvedett, hanem bűnbocsátó és üdvösségre vezető hatalmát nyilatkoztatta ki — a helyettes szenvedés könyörületében.

3. Nem személytelen tömeg veszi körül Jézus kereszttjét, hanem cselekvő, véleményt alkotó emberek, akik különböző módon, mégis ugyanazzal szembesülnek: Jézus szenvedésével és halálával. Magunkat sem tudjuk elképzelni nagypénteken, csak úgy, hogy *közöttük állunk mi is*.

A keresztt jelével szinte mindenütt találkozunk. A civilizált világ embere már megszokta, hogy templomtornyon, oltáron, falon, nyakban hordva, könyvön, plakáton és ki tudja miféle helyeken a keresztt számtalan ábrázolási formájával nap mint nap találkozunk. Természetesnek vesszük, hogy mindenütt jelen van, de ritkán gondolunk a golgotai keresztt igazi üzenetére. A keresztt ugyanis Jézus nélkül üres szimbólum. Nem a corpus hiányzik róla, hanem belőlünk hiányzik az a felismerés, hogy Istennek e cselekvése nélkül elveszettek lennénk.

Meg kell értenünk, hogy Jézus halálának *érintettjei vagyunk* és ezáltal hasonlítunk a körülállókra. Jézus győztródése, a kereszten is megőrzött isteni hatalma és végül a százados kijelentése mélyesen megváltoztatta az otlévköket. Bűntudat ébredt bennük: a kíváncsiskodók, gúnyolódók, közömbösek csoportjából a bűnbánók gyülekezete vált, akik megértettek valamit és mellüket verve távoztak. Ez az egyetlen lehetséges mód, ahogyan a nagypénteket komolyan vevő ember tovahaladhat az élet útján. Jézus azt akarja, hogy a „keresztyén ember élete folyamatos bűnbánat legyen” (95 tétel /1.). Jézushoz és a kereszthoz sokféle lelkiülettel és indítattal lehet közeledni, de *onnan továbbhaladni csak igazi bűnbánattal lehet*.

Mindannyian ítélet alatt vagyunk — ez tény. A kérdés, hogyan akarunk megszabadulni ebből az állapotból: Jézussal, vagy nélküle? At kell vergődnünk az érzelmi kegyesség, a megszokás közömbössége súlyos sötétségén, mert az üres vallásosság, a megszokássá vált keresztyén élet semmivel sem jobb azoknál, akik diadalt ültek Jézus kereszttje tövében. A vallásos, vagy evangélikus „öntudat” helyett sokkal inkább szükség lenne erőre és hajlandóságra a bűnbánatra, a

Megfeszítettben való szilárd hitre. „Aki nem látja bűnös voltát, az Úr Krisztushoz soha nem juthat” (Luther).

Jézusnak a hatalma nemcsak megmaradt a kereszten, hanem kiáradt a világba. Ezért vehetjük ma is komolyan, hogy ő imádkozik értünk, elvezet a paradicsomba, ha őszinte bűnbánattal lépünk nagypéntek ünnepétől húsvét és további életünk felé.

Zügn Tamás

NAGYSZOMBAT

Mt 22,31—32

Ágendánkban a nap jellege így szerepel: Krisztus meghalt bűneinkért: *Az élők és holtak Üdvözítője*.

Az ősi evangélium Jézus temetésének történetét beszéli el: Mt, 27,57. Jézus temetése még nem evangélium, lefőbb abban a barthi értelemben, hogy nem hiába áll a Credoben sem ez a szó: *eltemettetett*, hiszen ez az incarnatio teljességéhez tartozik és mint ilyen, evangélium. Az emberrel a valóságos közösséget úgy vállalta Urunk, hogy a temetést is vállalta. egyszer lesz egy olyan temetés, amiről mindenki hazamegy, s otthagynak egy koporsót, s egy nem tér vissza: az én leszek. A halál pecsétje a temetés. Feleslegessé vált az élők világába a halott, el kell temetni, ezt a pogányok is tudják, nem maradhat temetetlen a holttest. A temetéssel minden múlttá lesz a halott számára és az emberek számára is minden lezáródik. Ez Isten felelete a bűnre, a bűnös embert eltemetik, elfeledik. Ez a *mélypont*. Az ősi epistola továbbmegy, és a halál börtönében lévő lelkekhez alászállást hirdeti (1Pt 3,19). A halál birodalmában a Biblia nyelvén már nem dicsérhetik az árnylekek Istent, nem vehetnek részt Izrael istentiszteletén, *ez a kizárás az élők világából teszi a halottak birodalmát pokollá*. Az ősi hit, amire Péter utal: *még ott sem marad Krisztus nélkül az ember*. Jézus az ember helyére és az ember mellé lép a legnagyobb mélységben is. Hátteranyagnak jó végiggondolni a két ógyházi perikopát. (Ágenda!)

Mai igénk *titokról* szól, de nem úgy, hogy mindenestől megfedi a titkot, hanem úgy, hogy kérdés elé állít: a halottak feltámadásáról nem olvastatok-e? Jézus helyére állítja az embert, az írástudók beugratós kérdés elé állítják Jézust és Jézus visszakérdez. Az írástudókat az Írásokhoz utalja vissza, sőt arra, aki így mutatkozott be: *Én vagyok...* ez az Isten az élők és az élet Istene, nagyobb a halálnál. Nem a filozófusok istene (amiként ezt Pascal és Kiekegaard is hangsúlyozta...) hanem Ábrahám, Izsák és Jákob Istene, vagyis a népe történelmében magát kinyilatkoztató Isten: a „Vagyok, aki itt vagyok” (Buber), ti. közöttetek nemcsak valahol (2Móz 3,6), hanem itt. Nem csodálom, hogy a sokaság álmélkodott Jézus szavain, hiszen ő nem rejtvény, hanem a csoda Istentől beszélt, aki nagyobb a halálnál, s aki (ezen a napon meg kell pendíteni a reményt) képes feltámasztani azt, aki sírba szállt. Másként: képes igazolni azt, akit keresztre feszítettek, levettek a keresztről és eltemettek (ApCsel 2, 22-36!).

Azt sem feledhetjük, hogy olyanok kérdezik Jézust, akik maguk nem is hittek a feltámadásban (szadduceusok) és számukra szellemi torna, vagy Jézusnak készített csapda volt csupán az egész beszélgetés. Most az élő Isten elé állnak.

Megszokott meggyőződésünkben kimozdít ez a szakasz és nem egyszerűen friss kérdés elé állít, még csak nem is a halállal állít szembe (memento mori), hanem az ÉLŐVEL (memento vivere). A spekulatív szellemi játékból, szórakozásból halálosan-életesen fontos úgy lesz. A kemény beszéd: *tévelyetek!* — még azt is jelentheti, nemcsak nagyon is emberi módon gondolkozunk, hanem letértünk a helyes útról. Az

egyik svéd fordítás azt a szót hozza itt, ami szerint, ha így tértek le az útról, sohasem juttok el célotokhoz. *Vissza az Írásokhoz! Vissza az Élő Istenhez.* Sem az Írásokat, sem Isten hatalmát nem ismeritek. (29.v.) Ismerjétek meg Őt!

Ezen a nagyszombaton nem elég arra utalni, hogy ez volt a nap, amikor Jézus nem beszélt és ez a hallgatás ítélet, mint amikor a Deus loquens már nem hajlandó beszélni Pilátussal, az szörnyű állapot. Nagyszombaton a 7 mondatos kereszten elhangzó prédikáció után már nem beszél és még nem beszél: még nem mondja: Békesség néktek! Nagyszombat kínos csend: meghalt az Isten (Nietzsche). Az intertestamentális korban is ez volt a nép legnagyobb nyomora: *nem volt kijelentés.* Ámde Krisztus feltámadott, hirdetjük húsvétkor. Szava van hozzánk, elnémíthatatlan. *Nagyszombat csak szempillantásnyi idő.*

Énekek: 212, 269

HÚSVÉT ÜNNEPE

A feltámadott Jézus és a gyülekezet

Lk 24, 1—12

Az egyház kezdettől fogva az élő Jézus köré gyűlt. Ő ugyan láthatatlan, de lehet vele találkozni és vele közösségekben élni. Az egyháztörténet nem adhat róla statisztikai elemzést, hogy hányan is lehetnek, akiknek élete megváltozott, akiknek életük értelmét jelentette a Feltámadottal való találkozás, az azonban bizonyos, hogy a keresztyén gyülekezet minden korban ezzel a speciális üzenettel lépett környezetébe. *Jézus él és mi vele vagyunk közösségben* — az Ő ereje és áldása közöttünk van. Az élő Jézusnak és az őt követőknek erről a kapcsolatáról tanúskodnak az Újszövetség írásai, ősi keresztyén himnuszok („Ha föl nem támad, nincsen bűnbocsánat, Ámde Ő feltámadott, Áldja Krisztust ajkatok” 213. ének 1. vers), reformáció korabeli énekek („Nyomába bátran léphetünk, erőt ad ő és győzhetünk” 218. ének 2. vers), valamint legújabb énekkincsünk („Ha gyöngé vagy, se nagy se hős? Homályban mit kell tenned? Az Úr erőtlően erős, Ne feledd, ő él benned!” 225. ének 3 vers.)

Mivel azonban Jézus természetudományosan megmagyarázhatatlan, tapasztalati úton nem igazolható módon került a sírból az egyház igehirdetésének középpontjába, a feltámadás ténye kezdettől fogva kérdéseket, ellenvéleményeket és elutasítást vetett fel azokban, akik nem a gyülekezet hitének megismerésével közelítettek Jézushoz. Az emberi gondolkodás mindig is zsákutcába került, amikor húsvét tényét a *feltámadás lehetőségességének* elemzésével kezdte kutatni. Húsvét nem azáltal vált az emberi történelem egyik legnagyobb eseményévé, hogy *volt* feltámadás, hanem azáltal, hogy *Jézus Krisztus, az isten Fia*, aki a kereszten életét adta, *feltámadt.* Önmagában azonban még ez a tény sem lenne jelentőségteljes a 20. század embere számára akkor, ha Jézusnak nem lenne gyülekezete és ha a róla szóló igehirdetés nem hangzana 2000 éven keresztül változatlan meggyőződéssel és aktivitással. Az élő Jézusnak megvan a „helye” a világban: az ő gyülekezetében, az egyházban. A gyülekezetnek is megvan a helye: Jézus mellett, az ő követésében.

Nem azt jelenti mindez, amit sokan a „feltámadás-ügy” egyszerű megoldásának tekintenek, hogy Jézus az egyház igehirdetésében támadt fel, csak azért, mert ott beszélnek róla. Jézus ügye továbbment — ez tény. Csakhogy nem attól támadt fel, hogy az ügye tovább hatott a tanítványai között, mert ilyen módon a vallás- és kultúrtörténelem bármely leűnt személyisége feltámadhatna, ha szellemi hatása tovább

él. Ettől azonban nem válik ÉLŐ-vé. A helye még a holtak között lenne. Jézusról azonban már az emberi döbbenet húsvéti hajnalán angyali kijelentés állítja: nincs helye a halottak között! Azért lehet tehát az egyháznak igehirdetése, mert *Jézus valóban feltámadt.*

A feltámadott Jézus nem is úgy jelenik meg a világban, mint valami emberektől független természeti, vagy természetfölötti jelenség. A vele való találkozásnak, az ő megismerésének, a ráeszmélésnek megvan a helye: *a gyülekezet istentisztelete.* Ez a vele való közösség kiteljesedésének páratlan lehetősége és alkalmá. Mindezt bevezetésként azért volt célszerű rögzíteni, mert Lukács evangéliumának szavai ilyen tartalmat hordoznak. Érdemes rövid pillantást vetni az *egész 24. fejezetre*, mely úgy beszél a feltámadásról és a Feltámadottal való találkozásról, hogy benne az *őskeresztyén istentisztelet* motívumait domborítja ki az evangélista:

— „a hét első napján” — vasárnap volt a gyülekezet istentiszteletének napja (1.v.);

— „miért kerestek a holtak közt az élő?” — az élő Úrról szóló bizonyosság az egész keresztyén hit alapja;

— emlékeztetés hangzik az angyaloktól, az asszonyok pedig „emlékeznek”, majd „továbbadják a hírt” — az igehirdetés lényege;

— a jelenlévő Úr nyitja meg előttük az ige értelmét, van mondanivalója számukra (25 kk);

— ő áldja meg és adja nekik a kenyeret (úrvacsora);

— a fejezet áldással fejeződik be, mint az istentisztelet (50).

Ha ez a szerkesztés az evangélista részéről nem is tudatos, de a megjelenő elemek bizonyítják, hogy a gyülekezet istentisztelete és a Feltámadottól szóló híradás mennyire összefonódik. Ma sem lehet Jézusról és a húsvét tényéről az egyház közössége nélkül gondolkodni.

Textusunkban azonban az események még nem vezetnek ilyen messzire. A feltámadás hajnalán vagyunk, ahol még nyoma sincs a tények értelmezésének, feldolgozásának, legalábbis az asszonyok és Péter részéről nincs. Itt még csak a döbbenet, a csodálkozás és értetlenség uralkodik.

A sír üres volt — efelől nincs kétség. Sokszor azonban túlságosan nagy dogmatikai problémát kovácsolnak ebből a tényből. Az üres sír magában még nem vezet hitre. Ugyanígy kérdés lehet, mi a jelentősége annak, hogy „*a kő el volt hengerítve*”. Mindhárom evangélium hangsúlyozza ezt, aminek fontossága nyilván más, mint válaszkérés arra, hogy „hol jött ki” Jézus. Mindkét tény Isten tervében van és azt bizonyítja, hogy nála nem marad számításon kívül az első Ádám, a testi ember. Nemcsak az utolsó vacsorában és a kereszten adta magát Jézus az övéinek, hanem a sírból is hozzájuk tért vissza. Halálának *itt* van folytatása, a mi világunkban. A feltámadás nem emelte őt egyszerre a mennybe, a „lelki szférába”, hanem testi valóságában tért vissza — immár győztesként tanítványai közé, a világba. A megváltás nem választja szét az embert, sem környezetét testi és lelki síkra. Isten előtt teljes teremtettségünkben állunk és Jézus művével *egész lényünket* hatja át Isten üdvözítő kegyelme.

Igénk szövszékre viteléhez 3 pont kínálkozik: *Az élő Jézus élő gyülekezetében: 1. csodálkozunk, 2. hiszünk, 3. továbbadunk.*

1. Talán nem a legmegfelelőbb kifejezés a csodálkozás, az asszonyok Jézus nyitott sírjánál inkább tanácstalanokká váltak, megdöbbenek, nem tudták, hogyan tovább. Jézus halála után ugyanis ment minden a maga emberi rendje szerint. A balzsam készült, a tanítványok csalódtak, a keresztkörűli események és a nép nagy bűnbánata is lassacsán fedlésbe merült volna, ha valaki nem gondoskodott volna ar-

ról, hogy *megettörje* az események emberileg megszokott rendjét. Az elhengerített kő, az üres sír és a két férfi szavai az asszonyok döbbenetét váltották ki. Nem hittek még, teljesen valószínűtlen is, hogy első pillanatban ráeszméltek volna az igazságra, de *csodálkoztak*. Isten legelőször a csodálkozásban és tanácsalanságban ragadta meg őket.

A húsvéti üzenet, ha komolyan vesszük, mindig döbbenetes. Nincs kimutatásunk arról, hogy egyháztagjaink közül a húsvéti istentiszteleten jelenlévők hány százalékának okoz igazi problémát a feltámadás elfogadása, vagy hányan hallgatják az evangélium szavait megszokott közömbösséggel. Pedig a rácsodálkozás a gondolkodásnak és a hitnek is első lépcsője. A kételkedő, döbbenet, csodálkozó ember, akit az esemény megérint (igénkben) közelebb áll a megértéshez, mint a mindent elhívó közömbös, akit semmilyen üzenettel sem lehet kizökkenteni a szokáskeresztyénség hűvösségéből. Húsvéti prédikációnkban pontosan ennek az ígének az alapján nem szabad elkerülnünk Jézus feltámadásának ezt a világraszólóan szokatlan és különleges voltát.

2. A textus elbeszélése ugyan bizonytalansággal végződik, de sokatmondó ez a bizonytalanság. Az itt elmondottakat nem szemlélhetjük a későbbiek nélkül. Sem az asszonyok, sem a tanítványok nem rekedtek meg ugyanis a pusztán csodálkozásnál, hanem volt folytatás is. Találkoztak a feltámadott Jézussal és *hitre ébredtek*. Ez a hit segítette nekik az események megértésében. Olyasmí mögé vezette őket, „amit szem nem látott, fül nem hallott, és az ember szíve meg sem sejtett” (1Kor 2,9). Az ember nem képes önmagától felfogni Jézus feltámadásának jelentőségét. A hit azonban képes mögé tekinteni a dolgoknak és képes az összefüggéseket felfedni. A hit nem bekötött szemmel vezet minket a felismerhetetlen összefüggések világában, hanem értelmet ad annak, amit magunktól nem értünk. Nem tudjuk ezzel kapcsolatban megkerülni az alapproblémát: nekünk kell megpróbálnunk „hinni”, vagy a hitet a Szentlélek ajándékeként „kapjuk”? Törekedjünk-e az ésszel hozzáférhetetlen dolgok megragadására, vagy várjuk passzívan a megvilágosodást?

Erre a kérdésre a *húsvét következménye* ad választ: a Feltámadott embereket gyűjtött és gyűjt maga köré. Van tehát helye ma is az ő működésének. Abban a közösségben kell ma is keresnünk a megértést, amelyben a feltámadott Jézus megmutatta magát. A gyülekezet szolgálatába való beépülés és az istentisztelet nem garancia, de lehetőség a hitre és hit általi megértésre.

3. Az egyház szolgálata állandó kontinuitásban történik. A nyitott sírnál még nem volt ember, aki szólhatott volna, ezért angyalok hirdették a feltámadás örömhírét. Az emmausi tanítványokhoz maga Jézus lépett oda, hogy beszéljen az igazságról, amit addig nem értettek. Isten gondoskodik róla, hogy a világ megismerhesse az örömhírt és az üdvösségre vezető utat. A feladat azonban embereké. A *továbbadás* szent kötelessége ez, amely a gyülekezet szolgálatában valósul meg. Ebbe a szolgálatba épül bele a keresztyén gyülekezet minden tagja azon a helyen, ahol él. A sírtól eljövő asszonyok még az értetlen csodálkozásukban sem voltak passzivitásra ítélve. Máté és Márk szerint határozott kijelentést kaptak a továbbadásra, mivel vége a messiási titoktartásnak.

Jézus és a világ kapcsolatának azonban különleges és kiemelkedően fontos helye az *istentisztelet*, ahol ő maga van jelen az ígében és a szentségben. Ezért nem avul el az istentisztelet, mindig van, amit felfedezhetünk benne és általa. Miért olyan üres és unalmas mégis az istentiszteletünk? Nem azért, mert ő nincs ott, hanem azért, mert talán mi nem en-

gedjük őt elég közel magunkhoz. Ő létünkben, lényünkben, egzisztenciánkban akar megragadni minket, mi pedig még mindig „a holtak között keressük az ÉLŐ-t”. Ne csodálkozzunk, hogy Jézus olyan nehezen ismerhető fel mai környezetünkben! Az élő Jézus az övéi között, a gyülekezet szolgálatában adja önmagát és válik a mai ember számára is győztes Úrrá, aki megnyitja előttünk az életnek azt a kapuját, amelyet előtte nyitott meg az Atya.

Zügn Tamás

HÚSVÉT MÁSODIK ÜNNEPE

Lk 24,36—45

Jó és rosszindulatú bölcsekedők napjainkban sokszor vetik fel a kérdést, miért van szüksége a keresztyénségnek a feltámadáshitre.

Pál válasza ismert — e hit nélkül hiábavaló lenne a mi keresztyénségünk. Húsvéti hitre a feltámadott Krisztus ébreszthet csak minket! E hit éltető hiánya lelkési pályákat tör ketté. Bizonytalanságunk szolgáló életében akadtak nehéz percek, mikor koporsónál feltámadásról szoltunk s a végtiszteességtévők egyike-másika bágyadtan elmosolyodott. Talán minket sajnált, pedig önmagát kellett volna!

Nehéz időket élt át népünk, a kommunizmus kísértetének csontkeze megtépázta a lelkeket. Gazdasági nyomorúságunk mellett még soká cipeljük e korszak általi nyomorúságunkat. Mikor húsvéti ígéhirdetéseink elhangoznak, gondoljunk arra — a kísértet tovább kísért. Nagy a felelősségünk, választ népünk, nem mindegy, hogy e sokszor megtévesztett magyarság milyen útra lép! Nagy költőkre gondolva vallom: „Kit nem hevít korának érzeménye, Szakítsa ketté lantja húrjait”. A feltámadáshit a jelenre is kötelez!

Minden vasárnapon a feltámadott Jézusért prédikálunk, Ő pedig értünk tett mindent! Azért, hogy örömről legyen. A húsvéti nyitott sír örömeiből így jut a második ünnepre és minden napunkra.

Feltámadott Urunk a mi utunkat is emmausi úttá tudja tenni! Igénkben nincs szó arról, hogy tanítványai várták, vagy keresték volna Mesterüket. Megbújtak zárt ajtóik mögött. Összetörték őket az események. A kereszt megtörte fogadkozásukat, nem hirdetett számukra semmit. Tanácsalanság volt, az előző életükhöz visszavezető út lehetőségét nem lelelték.

Jézus, a halált legyőző, elindul, hogy győzelmet vegyen tanítványai hitetlenségén. Nyomába indul a csüggedt tanítványoknak, keresi azokat, akiknek hite nem tud eljutni a feltámadás bizonyosságáig. — Magasztaljuk az Urat, örvendő szívvel, aki a mai napig rója az utakat, bezörgött otthonainkba, munkahelyeinkre, hogy békességet adjon. Az embert kereső győztes nem mond le senkiről, mert azt akarja, hogy a bűnnek kiszolgáltatott ember eljusson Isten gyermekeinek örömére.

A feltámadottnak ma gyülekezetein keresztül is van üzenete! Vajon évtizedekig halódó gyülekezeteink az élet irányába mozdulnak-e el. Látunk és hallunk húsvéti menetekről a békéért, a világ békéjéért. Látszik-e rajtunk, hogy feltámadott Urunk van? A jó és a rossz gigási küzdelme folyik, tombol a gyűlölet, sokféle zászlót lenget a szél. Mi menetelünk bátran a Királyi zászló után — a rajta levő kereszt nem csak tündököl, hirdeti is — hirdeti, hogy élet, igazság és öröm ott van, ahol Jézus Krisztus is jelen van! A hívó ember, a gyülekezet minden szolgálatával a feltámadott Jézus követe kell, hogy legyen. Vándorlásunk idején újra és újra fel kell töltekeznünk húsvéti hittel. Így költözhet otthonainkba igaz

békesség, így lesz láthatóvá mások számára, hogy nem hiábavaló a mi hitünk. Hogy élő Urunk van, annak az a bizonyossága, hogy vele úrrá lehetünk minden nyomorúságon.

Hírdet és prédikál a húsvéti üres sír, a feltámadás evangéliuma az üdvösségre való feltámadást jelenti! Ezért énekelhetjük felszabaduló örömmel: „— Jézus él, én is Vele!” Hozzá tartozunk, bátorításunkra mondja, igazolva szép húsvéti énekünket: „Én élek és ti is élni fogtok!”

A nagyapostol Pál találkozott Jézussal, ezért drága számára húsvét örömhíre és vall így: — „Ha Krisztus fel nem támadott, hiábavaló a mi prédikálásunk, de hiábavaló a ti hitetek is”. Ez a hit építi az egyházat.

Igénkben elhangzik — Közéjük lépett — az a reménységünk, hogy köztünk is itt van! Drága igéjében ma hozzánk szól! Bátorít, bizalmat ébreszt! Bizalmat, hogy életünk az Ő értünk is átszegezett kezében van. Bizalom és bizalmatlanság, nagy kérdése ez a mi korunknak. A Krisztustól eltávolodott ember bizalmatlanná válik, de az is, ki hamis reményeket táplál szívében. Igéinkből kitűnik, Jézus fölnyitotta az emmausi tanítványok szemét a helyes látásra. Hozzásegítette őket, hogy hamis reményeiktől megszabaduljanak.

Az a Jézus, ki értünk emberré lett, megéri a mi gyarlóságunkat is. Mellénk áll, velünk menetel utunkon. Az a reménységünk, hogy népünket is igaz útra segíti, nem engedi, hogy eluralkodják a gyűlölet. A ma keresztyéneit felvértezi az igaz szolgáló életre. Vele szeretettel tudunk odaállni emberek mellé, segíteni a testi-lelki nyomorúságukban. Tanítványainak az írásokra hívta fel figyelmét, minket is igéje által vezet igaz húsvéti hitre! Így hihetünk a megfeszített és feltámadott Jézus Krisztusban. Mert általa lett valósággá a prófécia „Megsebesítettett bűneinkért” és föltámadt a halálból „megigazulásunkra”. Élő Urunk hozzánk is be akar térni, és Ő, a vendég akar ma minket is megvendégelni az „Élet” kenyerével! A Jeruzsálemben tanítványaival vacsoráló Mester eloszlatta a bizonytalanságot és félelmet. Új erőre kaptak, bátor követői lettek a Feltámadottnak. Felismerték Isteni hatalmát.

„A testi bizonyítás után az írás bizonyítását tárta eléjük, hogy ez igazolja a tényeket, ha majd a személyes tapasztalat elfakul. Békesség és öröm ennek a megbizonyosodásnak a jele, és aki ennek részese, annak hirdetnie kell a megtérést és bűnbocsánatot a Jézus nevében.” (Balikó Zoltán)

„Tudjuk, hogy él, mert ott él valóságos bennünk. Ha mindez csak mítosz, legenda vagy elképzelés lenne, kétezer év után hogyan lehetne sokak számára valóság? Mindenki, aki találkozott Vele, Jézus Krisztussal, bizonyosságot tesz arról, hogy Ő él, feltámadott! És bizonyosságot tesz a feltámadásról is.” (Ungár Aladár)

Drága számunkra a Húsvéti híradás. Csodálatos, hogy minden értünk, az emberért történt — Karácsony—Nagy-péntek—Húsvét! Földi életünk legnagyobb kérdése és életünk árnyéka a mulandóság! Az Atya szeretete új törvényt léptetett életbe — az örök élet törvényét! Ez a Húsvéti öröm — a keresztyénség legdrágább kincse. Az örök élet reménysége!

Molnár Jenő

HÚSVÉT UTÁNI ELSŐ VASÁRNAP Jn 21,1—14

A vasárnap jellege: e húsvét utáni vasárnapnak már a 3-ik századtól fontos szerepe volt az egyházi életben. Bevett szokás volt, hogy húsvét éjjelén keresztteltek meg az újonnan megtérteket. Keresztségük után egy hétiig, tehát húsvét utáni

első vasárnapig fehér ruhában jártak. Ezért is nevezték e hetet fehér hétnek, és e vasárnapot pedig fehér vasárnapnak. A fehér ruha letétele után ekkor vettek úrvacsorát, és ezzel lettek a gyülekezet valódi tagjaivá. Ide vezethető vissza tehát az a régi szokás, hogy a gyülekezetek többségében nálunk ekkor volt a konfirmáció. Több külföldi evangélikus gyülekezetben pedig a konfirmandusok, fiúk és leányok fehér ruha viselete a konfirmációkor. Nevezték e vasárnapot még „kishúsvétnak” is. Húsvétkor az üres sír felragyogtatása, a feltámadás csodálatos örömhíre állt a középpontban. A húsvét utáni első vasárnapon választ kellett adni a hívőnek, hogy valóban elfogadja a jó hírnek! Bár adná Istenünk, hogy sokunk számára ez alkalommal is így lenne a mi életünkben is!

Krisztus feltámadott és megjelent tanítványainak. E húsvéti igékből újra és újra ezeket halljuk. Péter és társai halászni mennek. Valamikor régen már volt egy ilyen találkozás az első Jézussal! Akkor elhagyták mindenüket és követték a Mestert! Látva munkásságát, cselekedeteit, biztak benne és boldogok voltak közelében. Pétert temperamentuma első számú tanítványa emelte! Ő volt a nagy bizonyágtévő. Jézus kérdésére — kinek mondotok ti engem? —, határozott ajkán a válasz: „Te vagy a Krisztus, az Élő Isten Fia!” Mikor az igazságot szóló Urat hallgatói közül sokan elhagyják, s megkérdézi tanítványaitól is — Vajon ti is elhagytok engem? — megint csak kész Péter válasza. „Uram, kihez mehetnénk, hisz Örök élet beszéde van Tenálad!” Péter mindezt hitte és komolyan gondolta, amit mondott! De voltak tanítványi útjának mélypontjai is! Többször kellett megdorgálnia és helyreigazítania lobbanékony tanítványát a Mesternek. A többiek sem értették, miért kell meghalnia Jézusnak, mikor szenvedését jelenti, s haláláról beszél nekik, Péter adja a reagáló választ — „ments Isten Uram, hogyan történhetnék ez meg teveled!” Ismerős a lesújtó válasz Jézus ajkán: „Távozz tőlem Sátán, ártásomra vagy!” A lobbanékony, hirtelen haragú Péter több esetben is kéri Urát, büntesse meg a kérésüknek ellenállókat. Amikor egyre inkább felsőtétlik a golygótai kereszt és Jézus megjövendőli, hogy magára marad, sőt megtagadják övéi, Péter nem késik a felelettel: ha mindenki megtagad is, én nem! Szomorúan közli vele Mestere, a főpap udvarában: mielőtt megszólalna a kakas háromszor tagadsz meg! Mestere elfogatásakor még hősként mutatkozik, levágja a főpap szolgálójának fülét. Meggyógyítva a szolgálót, Jézus Péterrel hüvelyébe teteti kardját! Múlnak az órák, és a fogadkozó hős megtagadja Mesterét! Zokog nyomorúságán, összetört, reményvesztett ember lesz. E hősködő szomorú tanítvány mai igénkben nagyon megfontolt, amikor társaihoz szól: elmegyek halászni. Úgy érzi, itt az ideje a felébredésnek! Mindennek vége, folytatni akarja életét ott, ahol a Jézussal való első találkozáskor megszakadt. Halász lesz, újra éli a halászok mindennapi életét. Úgy véli, teheti ezt, úgy, mintha semmi sem történt volna. Elmennek és bekövetkezik a második halfogási csoda! A Feltámadott Jézus nem engedi elveszni övéit. Szeretettel közelít a gyáván szétfutókhoz, nem itéli el őket emberi gyarlóságuk miatt. Az írásokból tudjuk, az Őt megtagadó Péternek jelenik meg éppen elsőnek! Nem akarja elveszíteni az egyszer már elhívottakat. Gyengeségük miatt nem bontja fel a velük való közösséget, hanem az a célja, hogy örökre megerősítse azt.

Péter és társai halászni mentek — és mégis van húsvét. Az ember mehet csákányolni és lapátolni, és mégis lehet húsvéti küldött. E történetben is kíméletlenül tárul elénk a tanítványok tehetetlensége, erőtlensége és nyomorúsága. Ez a mindenkori egyházi helyzet is, de ebben akarja most is kije-

lenteni magát a Feltámadott. A tanítványoknak ez a halfogás újabb prédikáció, szavak nélkül. Felejthetetlen igehirdetés. A húsvéti halfogás hatalmas prédikációja eképp hangzik: Semmit sem cselekedhettek. Még halászni sem tudtak nélkülem. Egyáltalán nem is a halászás fontos itt: emberekről, emberhalászatról van szó, mint Lk 5-ben.

Most látták a tele hálót, s az erre való örvendetes emlékezés követi majd őket a népek országútján, mint áldás és ígéret. Tele a háló szakadozásig, és mégsem szakad el! Jézus megvendégeli tanítványait, ezzel jelzi minden időre: meg erősítésre van szükségük. Az emberhalászból a tűzből él, amelyik számára is felgyulladt a paron, s abból az életből, melyet az Úr maga készít neki. (W. Lúthi)

Drága biztatás lehet számunkra a történet, bizony, mi is kivétel nélkül kétségesskedő, bizonytalankodó szolgálai vagyunk Urunknak. Péter minden rossz tulajdonságával rendelkezünk, tetézve azzal, hogy bizonyoságtévő szavunk jóval halkabb, mint az övé. Szolgáló életem utolsó szakaszához érve, ha vissza-visszatekintek a múlt tavába, van miért nagyon alázatosan és csendben lehajtani fejem. Szórványszolgálatom hosszú évei alatt az első nehéz időkben az Őrség útjain gyalogolva, fájó talppal, ázva – volt idő, mikor Péterhez hasonlóan, kilátástalannak látva mindent, menni akartam. De Ő feltámadott, ahogy egykor megkönyörült reményvesztett tanítványain, ezt tette velem is, és gondolom, nem csak velem. Bizony igazolódik az ige, ha életünket vizsgáljuk, „ha mi hűtlenné válnánk, Ő hű marad!” Feltámadott Urunk mutatja meg számunkra a ma vajdó életünkben is szolgálataink helyes útját. Hiszem, hogy húsvéti hitünkkel nem szabad csak templomon belül maradnunk! Felelősségünk nem csupán azokra nézve van, kik szorosan hozzánk tartoznak! Urunktól kapott útmutatásunkra emberek várnak szerte a házban! Nem mindenki örült a feltámadásnak, ma sem óhajták sokan a Feltámadott Jézus közelségét — de Ő nem mond le senkiről! Az egyház első vasárnapján ismerjük el együttimádkozásaink jelentőségét. Életünk vitele, hazánk szebb jövője, igazi feltámadásunk, nyitottságunk a jóra, a szeretetre és valós békességre csak Feltámadott Urunkkal lehet valóság. Békesség néktek! Felénk hangzik. Vele és mellette válhat valósággá, itt ideig, s odaát örökké!

Molnár Jenő

ÁLDJAD ÉN LELKEM AZ URAT!

Zsolt 103, 1—2

Ünneplő Gyülekezet! Kedves Testvérek! Drága Barátaim!

Ünneplő gyülekezet vagyunk, mert ma Szentháromság ünnepén folytatódik templomunkban a pünkösdi ünneplés sokakat „egy hitre vivése”. Ősi iskolánk udvaráról is népes sereg érkezik ma ide, hogy az ünnepet szentelő gyülekezettel együtt magasztalja a Szentháromság egy igaz Istent. A benne való hit vezette a Diákszövetség ünnepi találkozására érkező minden tagját, hogy a háromnapos ünneplés középontja az Isten házában való boldog hálaadás legyen. Ünneplés az egész gyülekezet, mert vallja, hogy Isten Igéje szenteli meg a mai napját. Luther tanított így: „Istent félnünk és szeretnünk kell, hogy Igéjét és annak hirdetését meg ne vessük, hanem szentnek tartjuk, örömmel halgassuk és tanuljuk”. Valljuk, hogy minden napot, de különösen a vasárnapot, a feltámadott élő Urunkkal, az Úr Jézus Krisztussal szentelhetjük ünnepnappá. Magasztaljuk hát boldogan a történelmet

alakító Istenünket, hogy az az iskola, amely századokon át — Isten házával ölelkezve — életre nevelő kincsekkel ruházta fel diákjait, újra felírhatta a homlokzatára: EVANGÉLIKUS. Ez a név pedig arra kötelez mindannyiunkat, ami Reményik Sándor prófétai felhívásával így szólaltatott meg: „Ne hagyjátok a templomot, a templomot s az iskolát!”.

De nemcsak ünneplő gyülekezet vagyunk, hanem kedves Testvérek is! Testvérek, akiket Isten teremtő szeretete, Krisztus áldozatával a Szentlélek által világosított meg és vezetett hitre. S ebben a hitben, közös kincsünkben vagyunk testvérek. Erre jogosít fel mindnyájunkat az Úr Jézus Krisztus, amikor így szól tanítványaihoz: „Ti pedig mindnyájan testvérek vagytok!” (Mt 23,8) Hálával gondoljunk Liceumunk tanáira, akik azt nevelték belénk, hogy elsős és nyolcadikos, kicsi és nagy egymásnak testvére. Ennek bizonyosága ez a diáksereg, amely iskola és templom táplálékaival erősítette ezt a belső kapcsolatot diákságunk idején. Személyes vallomással is bizonyoságot teszek erről. Amikor közel egy éve mély gyász érte családomat, sok drága testvért hozott közel hozzánk az élet Ura. Így közöttük egy többoldalos levelet író licista testvért is, aki 60 év távlatából emlékezett vissza, hogy amikor sirást okozó bánat érte, én, a nagyobb diák vettem pártfogásba. Magamhoz öleltem, és felszáríthatam könnyeit, testvére voltam, és még ma is, ezért is áldom az Urat!

Ünneplő Gyülekezet! Kedves Testvérek! Hadd válaszoljak arra a megszólításra is: Drága Barátaim! Milyen joggal mondhatom ezt, hiszen itt sokan vannak, akik sokkal ifjabbak, akikkel még nem is találkozhattam és a soproni gyülekezet tagjai, akiknek teljesen ismeretlen vagyok? Nem másnak, hanem az én Uramnak a nevében, Aki Jn. 15,14—15-ben mendja drága ígérését: „Ti barátaim vagytok, ha azt teszitek, amit én parancsolok nektek.” Majd így folytatja: „Titeket azonban barátimnak mondlak, mert mindazt, amit hallottam az én Atyámtól, tudtotokra adtam.” Íme az Ő nevében szólíthatlak így titeket és az Ő vezetésére támaszkodva kérek, imádkozzunk a zsolnárossal: „Áldjad én lelkem az Urat és egész bensőm az ő szent nevével! Áldjad én lelkem az Urat és el ne feledkezzél semmi jótéteményéről!”

Tudjátok-e Testvérek, hogy mire kötelez bennünket ma ez az áldásmondás? Vajon elég-e annyi, hogy hálát érzek, mert itt lehetek ezen az ünnepi találkozón? Elég-e az, hogy több diáktársunk ma érettségi találkozásán emlégeti: hála Istennek, hogy megérhettem a 25, 30 vagy a még több éves találkozót? Elég-e csak rá gondolni hálával hazatért tanárainkra és diáktársainkra? Mindez nem elég, hanem fel kell idézni a mögöttünk lévő éveknél minden drága emléket. Szinte a torkunkban kell, hogy dobogjon a szívünk, mert csak most érezzük át annak a rengeteg ajándéknak a nagyságát, amelyekkel Isten elhalmozott bennünket. Bizonyára többen vagyunk, akik elérzékenyülve, meghatódva gondolunk arra a konfirmációi ünnepre — én 67 évvel ezelőttire —, amikor közel félszázán álltunk a templom virágba öltöztetett oltára előtt reszketve, és fogadtuk az áldást és vele a kegyelem ismétlődő ajándékát. Emlékeznünk kell azokra a vasárnapokra, amikor együtt vonultunk tanárainkkal — élen a nagy diákokkal — a drága helyre. Lehet, hogy akkor játékos gondolatokkal, most visszagondolva: példát kaptunk Isten tiszteltetére és tanítást testvéri szeretetre. Ugye, van miért áldani az Urat!

Áldani az imádkozó, áldozatot vállaló szülőkért, akik boldogan vezették gyermekeiket evangélikus egyházunk e soproni iskolájába, a lélek e veteményes kejtjébe. Nyugodtan bízták rá drága tanároknak kicsi gyermekeiket, mert ők nem-

csak oktatók és számonkérők voltak, hanem reánk vigyázók, gondunkat viselők. Életükkel és példájukkal vigyáztak reánk, hogy ne tévelyegjünk, de jó úton járjunk. Halljátok Isten igéjét: „Ne feledkeztek meg vezetőitekről, akik az Isten igéjét hirdették nektek. Figyeljete életük végére és kövessétek hitüket.” (Zsid 13,8.) Hálával gondoljunk reájuk, mert életre neveltek. Tudásuk legjavából adtak, néha szigorral is, de mindig megbocsátó szeretettel, pártfogással. Haza és egyház, nemzet és gyülekezet együtt szerepelt nevelésükben s a tudás és a hit összeölelkezett kincsként plántálódott belénk. Ezért mondjuk el ma sokszor: áldom az Urat. Ez az áldásmondás azonban csak akkor lesz szívbőljövő és marandó életünkben, ha hittel töltődik meg. Urunk egykor így küldte tanítványait a világba, hogy legyenek só és világosság az emberek között és hivatásukat így summázta: „Úgy ragyogjon a ti világosságotok az emberek előtt, hogy lássák jó cselekedeteiteket, és dicsőítsék a mennyei Atyátokat!” (Mt 5,16).

Ma itt mi most a gyülekezettel együtt imádkozzuk a zsoltárossal: Áldjad én lelkem az Urat! De ne felejtjük el: várja tőlünk, hogy úgy vessük ma a szívünkbe, hogy ezt egyénenként naponta is elmondjuk. Amint a zsoltáros, úgy mi is szólítsuk fel magunkat, lelkünket, hogy áldd az Urat ajkam és lelkem. Azért, hogy itt lehetek, hogy betegségemből meggyógyított, a megpróbáltatások idején erőt, biztatást nyújtott és meghozta a szabadulást. Jusson eszünkbe most is sok mulasztásunk, főleg pedig engedetlenségünk, hitetlenségünk. Vajon kamatoztattuk-e azokat a drága kincseket, amelyet iskolánkban és e templomban 8 vagy még több éven át kaptunk? Ma, amikor sokan az elmúlt 40 éven át meghidegültek Isten és egymás iránt, nem lehetünk némák nemzetünk és egyházunk felébredésének munkálásában, hanem bátran kell bizonyosságot tennünk azok előtt, akik még ma is óvakodnak az egyház kezébe adni és tudni az iskoláinkat. Egyénenként kell munkálkodnunk és áldozatot hozni azért, hogy a felnövekedő nemzedékünk hitben és szeretetben nevelődhessen, továbbá vallásos-erkölcsös oktatásban részesülhessen.

Ne csak arra ügyeljünk, hogy néha a gyülekezettel együtt mondjunk hálát, hanem arra is, hogy úgy a családi, mint a magánéletünk boldog hálaadással élje életét és áldja az Urat. Azt az Istenünket, Aki kőtáblákra maga írta rá választott népével kötött szövetsége parancsát és ezt Jézusunkkal megerősítette: „Én vagyok az Úr, a te Istened! Ne legyen más Istened!” Ezt korán megtanultuk, de megdobogtatja-e ez ma a szívünket, hogy a mi Istenünk hatalmas Isten, Szentháromság! Aki Jézus Krisztus által Atyánk, mi pedig gyermekei lehetünk, ha engedelmeskedünk neki. Még ma is vannak sokan, akik keresztyéneknek vallják magukat, de Istenben való hit nélkül akarják megoldani életüket. Elfelelték már az iskolánk falára felírt életbölcseességeket: Imádkozzál és dolgozzál! — Emberé a munka, Istené az áldás! Ma is lássuk meg és valljuk be, hogy ismét megnyitlak iskoláink, és benne tanáraink, nevelőink — éppen úgy, mint a múltban — Isten ajándékai, akikért áldjuk az Urat. Azt az Urat, Aki szent Isten. Mit jelent az Ő szentséges volta? Azt, hogy gyűlöli a bűnt és haragszik ránk is engedetlenségeink, bűneink miatt, Ő jól látta, hogy milyen sokszor sodródtunk a „széles útra” és bújtunk el, mint a Jézusra kíváncsi bibliai Zakeus. Szavaltunk az anyagelvűség ellen, de cselekedeteink mégis a hamis úton szerzett javainkat dédelgették. Önzéssel járó elbizakodottságunk közönyössé tett bennünket felebarátaink iránt és nem tudtunk együtt sírni a sirókkal és örülni az örülőkkel. Feledve a keresztségben átélő isteni szeretetet, melléltük a Jézussal való találkozást, a gyülekezetben való

életét. Ennek ellenére Istenünk mégis gondot viselt reánk és Krisztusért újra meg újra megbocsátott és gazdagon ajándékozott meg és ajándékoz meg ma is.

Sokszor eszembe veszem, hogy milyen hasznos volt imádsággal kezdeni és végezni iskolai napjainkat. Fegyver volt ez akkor, amely a kísértő elleni harcban védett és ma is az. Erőforrás volt, amely az ismeretek tárházában bátoritást, reményt adott és aki él vele, annak ma is. Ezt kell elmondanunk nekünk, öreg diákoknak a mai szülőknél és diákoknak, hogy bízban, intézményeiben. Imádsággal, lelki és anyagi áldozatokkal segítsék egyházunkat e nemes célkitűzésének megvalósítására és fenntartására.

Ez a város a mi Liceumunk, templomunk, engem, a kis falusi, alig 10 éves múlt fiút úgy magához ölelte, amikor most közel 70 év távlatából emlékezem, meghatódva tolul ajkamra választott imaként: „Áldjad én lelkem az Urat és ne feledkezzél el semmi jótéteményéről!” Nem feledkezem meg azokról, akik botladozó kis életemet biztos kézzel irányították. Arról az ifjú tanárról, aki velem együtt lépte át iskolánk kapuját és nyolc éven át a történelem rejtelmes világában szívvel-lelékkel vezetett, s akinek minden szava élő igeként dobogtatja szívemet. Arról a tanárról, aki hírlapot vásároltatott velem, hogy tízóraira valót adhasson. Arra a drága rajztanáromra is visszagondolok, aki hetedik osztályos koromban egy héten át dobogóra állított, fehér lepedővel körülölelte vékony alkatomat, hogy elkészíthesse az alaprajzot ahhoz a Jézust ábrázoló szimbólumhoz, amelyet színes üvegből készített el a művész a templomunk bejárati ajtója fölé. Nézd meg, ki ide betérsz, emeld föl szemeidet és meglátod azt a Krisztust, Aki áldó kezét reád emeli, s mondja: Jöjjetek mindnyájan én hozzám, akik fáradtak vagytok.

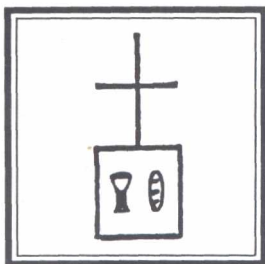
Áldom az Urat, hogy itt oly sokszor megnyugtattott és megnyugtattott ma is. Emlékezem arra az első, e templom szószéki szolgálatomra, amikor teológusként karácsony másodnapján esti istentiszteletre remegő szívvel és bizonytalan léptekkel indultam fel. S amint ma, úgy akkor is félelmemet megszüntette az a lelkemben visszhangzó drága biztatás: Ne félj, én veled vagyok!

Megköszönöm a 75. évet ünneplő Liceumi Diákszövetség elnökségének, drága barátaimnak — tinéktek, soproni gyülekezet —, hogy szolgálatomat elfogadtátok a 81 évem delén. Vigyétek magatokkal a választott és sokszor idézett alapigéni vallomásmot szerete szeretett hazánkba. Hirdesétek Liceumunk Istentől kapott lelki kincseit és vezessetek szülőkkkel együtt fiatalokat és leányokat e kedves városunkba ezzel a jelmonddal: „Ne hagyjátok a templomot, a templomot s az iskolát!” Sem ezt a mi Liceumunkat, sem a többit, amelyek istenfélő és embert tisztelő szolgálatra vállalkoznak.

Végül hadd búcsúzzam hitben élő költőnőnk vallomása-nak engem is érintő soraival — aki még ma is szereti ezt a várost, ennek iskoláját és templomát: Búcsúzom Soprontól... „ahol tudományt és emberséget tanulhattam, barangolhattam szép hegyeiden, szívhattam a ciklámen illatát... és most köszönöm, hogy itthon lehettem.” Annak a Jézusnak a nevében: Aki tegnap és ma és mindörökké ugyanaz, kérlek benneteket, áldjátok az Urat Őérette, Aki által „meg-megújul minden reggel az Ő nagy irlalma”. Ámen.

Elhangzott Sopronban, 1993. június 6-án az Evangélikus templomban a fél 10 órai istentiszteleten a 75 éves Diákszövetség jubileumi ünnepségén.

Tóth Sándor nyug. lelkész

Gyülekezeti szolgálat – lelkészi közélet

Kétnyelvű szolgálatok gyülekezeteinkben

Magyar és német nyelvű gyülekezeteink

Nem kívülről írok erről a témáról és kérdésről, hanem mint olyan lelkész, kinek szolgálati idejét és helyét a kétnyelvű gyülekezetek jellemezték kezdetűl fogva a mai napig. Négy évtizeden át két nyelven végeztem szolgálatomat és zömében két nyelvű gyülekezetben. Tisztáznom kellett a magam számára, hogy ez mit jelent. Pontosabban: nyelvi szempontból tehettem-e a készülésem a kétnyelvűség, ami sok esetben egy vasárnapra konkretizálódott. Vagyis, ami egyik gyülekezetben magyarul hangzott, a másikban németül. Könnyebbé tett egyrészt az, hogy nem fordítottam szó szerint egyik nyelvről a másikra, hanem gondolkodtam mindegyikben. Másrészt az empátia, amit az evangélikus identitás motivált, meghatározta szolgálatomat, bármelyik nyelven beszélő gyülekezetben is hirdetem az igét.

Történelmi adottság a kétnyelvűség

Volt tisztán német ajkú gyülekezet is 1946-ig szülőfalutól (Csikóstóttós) egészen Sopronig és környékéig. Vagyis Tolna-Baranya-Somogy megyétől egészen Sopron megyéig. Megváltozott a helyzet 1946-ban, amikor a kitelepítés során betelepítések történtek Felvidékről, a mai Szlovákia területéről és így a német szolgálat mellett a magyar nyelvű is szükségessé vált, több esetben dominált. Így alakult ki az a helyzet, hogy külön istentiszteletre jöttek össze a magyar ajkúak és külön a németül beszélők. Meg kell jegyezni, hogy az akkori kormányzat örömmel vette tudomásul, ha valahol elmaradtak a német szolgálatok. Így volt ez első lelkészi állomásom helyén Ecsenyben, több mint tíz éven át, amikor a visszamaradottak félelemből nem váltak a német szolgálatokat és csak 1956-tól, amikor odakerültem, igényelték ismét, havonta egyszer a német nyelvű istentiszteletet. A kitelepítés előtt ugyanis háromszor volt havonta és a visszamaradottak, a volt gyülekezetnek lélekszámban a fele, azzal, hogy megelégedtek az egyszeri német szolgálattal, az adott új történelmi helyzet józan felméréséről, bölcs látásról és a zömében felvidéki református és római katolikus betelepített lakossággal való békés együttélés kereséséről tettek tanúságot.

Tapasztalatok negyvenévi szolgálatban

A szülői házban szüleim odahaza németül beszéltek egymás között és velünk is sokszor, mi hárman testvérek egymás között legtöbbször magyarul. Az istentiszteletek nyelve német volt 1945 előtt, mint gimnazista, én is németül konfirmálkodtam falumbeli kortársaimmal. Fájdalmas élmény volt, hogy 1948 tavaszán szülőfalum evangélikusságának több mint a felét kitelepítették, szüleimmel, testvéreimmel rajta voltunk a listán, már a vagonba készültünk a dombóvári állomáson, amikor édesapámat, mint a falu nélkülözhetetlen kovácsmesterét mentesítették családjával együtt. Ez a visszamaradásom érettségi előtt egyrészt a lelkészi szolgálatra irányította még inkább életemet, másrészt felelősséget ébresztett, hogy a visszamaradottaknak, akárhol is éljenek hazánkban, egykor Isten igéjét hirdessem és pásztoroljam őket. Egyúttal nyitott maradjak, az akkoriban szigorúan „zárt határon át” is a kitelepítettek felé! Így kezdtem a Teológia elvégzése után szolgálatomat, rövid ideig mint segédlelkész, majd szülőfalumban helyettesítettem, ezután következett a 24 évi ecsenyi szolgálatom, és jelenleg 14 éve Sopronban végzem munkámat. Mindenhol német nyelvű szolgálataim is voltak, még a két évi balatonszárszói segédlelkészi időmben is, a Balaton partján üdülő külföldiek között, de Sopronban különösen sok a német szolgálat. Sopronban mindig kétnyelvű szolgálati alkalmak voltak megszokás nélkül a mai napig, a legnehezebb és legkritikusabb időkben is. Ez így volt Bánfalván és Ágfalván is, ahol átmenetileg rövid ideig rendszeresen szolgáltam.

Tapasztalataimat összegezve, azt mondhatom, hogy a dél- és nyugat-dunántúli magyar és német ajkú gyülekezetekben a döntő szempont az volt és ma is az, hogy azon a nyelven kell hirdetnünk az igét, amelyen igénylik és jobban megértik. Aki édesanyjától németül tanulta az imádságot és iskolában és gyülekezetben a hittant, konfirmációt ezen a nyelven szívta értelmébe, az hallgassa anyanyelvén.

Feladatunk: az ige megszólaltatása anyanyelven

Ígénylik a német nyelvet nemcsak itt a határszélen, ahol a német tudása „kifízetődő”, osztrákok és németek megértése egyúttal gazdasági érdek is. Sopronból 1948-ban közel 6 ezer evangélikus kényszerült hazáját, városát, gyülekezetét elhagyni. A gyülekezet kétharmada külföldre települt, és a mostani gyülekezetnek 15–20 százaléka (körülbelül 500–600 lélek) a német ajkú gyülekezet, amelyben minden héten vagy egy hétköznapi úgynevezett Wochenpredigt (csütörtök reggel 8-kor) és vasárnap 9-kor német istentisztelet. De nemcsak a helyi gyülekezet miatt végezzük két nyelven a szolgálatot, hanem a külföldi turizmus is erre kötelez, valamint ezt megelőzően a nagyszámú kitelepítettek hazalátogatása szülővárosukba és volt templomukba.

Mindegyik soproni lelkész végzi a kétnyelvű szolgálatot. De segítséget is kaptunk a bajor evangélikus egyháztól, amikor Szebek Imre püspökünk közvetítésével Jakob Kruse német lelkész személyében három évre Sopron és környéke intenzívebb német igehirdetési és lelkipásztori szolgálatban részesülhet. Ha azt akarjuk, hogy a templom és benne az evangélikus egyházunk, elsőrenden gyülekezeteink mindenki lelki otthona legyen, akkor minden nemzetiségnek, etnikumnak a maga anyanyelvén kell hirdetni Krisztus bűnbocsátó és életújító evangéliumát. És ehhez nem szükséges, hogy a lelkész származásánál fogva ugyanahhoz a nemzetiséghez tartozzon, melynek anyanyelvén az igét hirdeti. A soproni gyülekezet történelme megemlíti, hogy Zábrák Dénes bár magyar származású volt, de a német ajkú gyülekezet nem szeretett addig nálánál jobban lelkészni, mint őt. Nyilvánvaló, hogy ő is szeretete őket krisztusi indulattal.

A hitbéli közösség megerősödése az anyanyelven, mint eszközzel

Az etnikum, a fajok különbözősége a történelem folyamán gyakran vált a feszültségek, ellentétek és háborúságok forrásává az egyház életében is. Amikor Krisztus követőinek, tanítványainak száma nőtt, „zúgolódás támadt a görög nyelvűek között a héber ellen, hogy

mellőzik a közülük való özvegyasszonyokat a mindennapi szolgálatban” — olvassuk ApCsel 6,1-ben. És kiválasztottak a görög nyelvűek hét gondozót, diakónust erre a speciális szolgálati területre. Ez a munkamegosztás nem gyengítette az első gyülekezet koinóniáját, hanem inkább erősítette. A 12 apostolnak nem kellett elhanyagolniuk Isten igéjét, hanem teljes erőbetéttel végezheték az igehirdetést, ugyanakkor a „mindennapi szolgálat” az elhagyottak, egyedülvalók, betegek között is választott emberekre „talált”, akiknek „jó bizonyáguk” volt és a Lélek erejével, bölcsességével végezték munkájukat. Azt olvassuk, hogy az Isten igéje terjedt és „nagyon megnövekedett a tanítványok száma Jeruzsálemben” (ApCsel 6,7). Héberék és görögök úgy jutottak hitbéli közösségre, hogy megosztották a szolgálati területeken. Valószínű, hogy a görög nyelvű özvegyasszonyok jobban értették a mindennapi szolgálatokhoz. Csak egyről nem szabad megfeledkezni, hogy ez nem „alábbvaló” munka Isten előtt, mint az imádkozás és az igehirdetés. A számonkérés napján nem a „lelki dolgok” kerülnek elő, hanem az éhező, a szomjazó, a jövevény, a meztelen, a beteg, a börtönben színlődő gondjának felkarolása, enyhítése, akiben a Krisztus „nyomorgott” (Mt 25). Megakad a hit „vérkeringése”, ahol nem látja a gyülekezet mindennapi konkrét feladatait és nem cselekszi. Mit jelent ez a két nyelvű gyülekezetben, ahol nemzetiségek élnek együtt ma? Szolgálati megosztást úgy, hogy mindenki megtalálja a neki megfelelő munkafeladatot. Akik, mint nemzetiség próbatételeket éltek át, jobban odaállnak a ma hasonló sorsúak (menekültek stb.) megsegítésére. A presbitériumban legyen képviselve mindegyik nyelvi, avagy nemzetiségi „réteg”, lélekszámának megfelelő arányban.

Kritikus helyzetekben, problémákban megoldás keresése

Egyik veszélyzóna, amikor a gyülekezeti szolgálatokban, illetve önkéntes munkákban csak egyik nyelvterületű „réteget” kívánják bevonnai. Elhangzott egyesek ajkáról, amikor fizikai munkát kellett végezni, hogy ezt majd a helybeli „polgárok”, vagyis a kitelepítés alól mentesült német ajkú „gazdapolgárok” (Wirtschaftsbürger) végzik. Tették is szívesen, mert őseik építették a templomot is, de számuk egyre fogy, és az ilyen jellegű feladathoz egyre kevesebb a vállalkozó. Nemrég halt meg egy német ajkú presbiterünk (Preidl Károly), aki a temetőnk rendezésében és felmérésekben, egyéb gazdasági ügyekben olyan munkát végzett, ami szinte felbecsülhetetlen. Tette önkéntesen, gyülekezete iránti szeretetből. A baj az volt, hogy olyan gyorsan távozott el, hogy nem volt ideje, lehetősége átadni a tapasztalatait és rá is hagytuk ezt a területet. Kritikus helyzet alakul ki, amikor olyan könnyen adjuk át az önkéntes szolgálatot másoknak. Amikor nem is figyeljük munkájukat, nem kapcsolódunk be, mert „rangan alulnak” tartjuk. Ezt végézzék a „görögök”, az asztalok körüli, gazdasági ügyeket, mienk a „lelki sik”. Öröm, hogy a szeretetvendégségeken is összhang van, nem-

csak azáltal, hogy „összevontan” tartjuk magyar és német szolgálatokkal, hanem az előkészítő- és utómunkákban is együtt vannak a „kétajkú” testvérek. Problémák adódnak egyre inkább a német énekeskönyv használatában, mivel kevés van belőle. Igaz, hogy a nyugati német nyelvterületen új énekeskönyv kiadására készülnek, de nekünk egy hazait kellene összeállítanunk, a különböző eddig itthon használt énekeskönyvekből, kiválasztva az ismert közösetek és egyesítve megjelentetni. Ez folyamatban is van. Jó lenne, ha az istentiszteleti és úrvacsorai liturgiában, meg a kazuális szolgálatokban egységesen használható ágenda jelenhetne meg, a magyar ágendánk alapulvételével, ha nem is szó szerinti fordításban, de lényeges vonásait figyelembe véve. Sajnos Sopronban más a német istentiszteleti rend, mint Ágfalván, és mindkettőtől eltérő a tolna-baranyai egyházmegye erősen megfoglyatkozott német gyülekezeteinek liturgiája. A somogyi Ecsenyben 24 éven át a D. Dibelius-féle istentiszteleti rendet (Buch der Gottesdienste) használtam, imádságait Sopronban is. Kazuáliánál a magyar ágendánkat fordítottuk le. Úrvacsoraosztásnál egy speciális soproni liturgia van.

Ezek megoldásra váró feladatok, nem is annyira kritikus helyzetek. De ezen a vonalon is közelebb kerülhetnének a két nyelvű gyülekezeteink, ha német liturgikus szolgálataink szinkronban lennének a hazai magyar ágendákkal. De feltehetjük joggal a kérdést: lesz igény erre, amikor az idősök egymás után eltávoznak a földi életből? Akik ragaszkodtak a német szolgálathoz? Biztató jelek egyike, hogy Liceumunkban német tagozatú osztályok is nyílnak. Folyik ugyanott német hitoktatás is. Ausztriában is tanulnak soproni evangélikus diákok és reménység van, hogy olyan is jöjnek majd. Sőt van három német diákunk is egy családból. Folyik több helyen országunkban német oktatás óvodától középfokú iskolákig, mely „begyűrűzik” egyes gyülekezeteink életébe és szolgálatába is.

A két nyelvűség áldásai a gyülekezet életén kívül

a) *A hazaszeretethez* is áldássá lehet. Ott, ahol a nemzetiségek megtapasztalják az anyanyelvükön hallható ige gazdagító erővonalait, ott otthon érzik magukat. Volt somogyi gyülekezetemben, Ecsenyben olvastam a gyülekezet történetében, hogy 1848-ban az akkori lelkes kiskorú fia megszervezte az evangélikus német fiatalokból azt a csapatot, mely „elzarándokolt” a 30 kilométerre fekvő Kaposvárra. Odaálltak Noszlópy Gáspár, a szabadságharc parancsnoka elé ezzel: harcolni akarunk a haza szabadságáért! Amikor az ifj. Schöpf papfinak azt mondta, hogy még gyerekek vagytok, a válasz ez volt: itt halok meg, ha nem harcolhatok hazámért, annak szabadságáért! Nem kell írnom arról, hogy Kolbenheyer Mór milyen szolgálatot végzett abban az időben Sopronban és milyen „missziót” végzett a magyar irodalom számára, hogy Arany és Petőfi verseket németre fordított. Azt sem kell külön eszetelnem, hogy 1921-ben kiknek volt döntő szerepe abban, hogy Sopron

magyar honban maradt és Ziermann lelkes milyen szolgálatot végzett többekkel együtt, melyért a város a „civitas fidelissima” nevet kapta. Német ajkú evangélikusaink többsége tettekkel bizonyította hazaszeretét. Nem egyszer halani Sopronban: „De hiányoznak a szorgalmas poncichterek!”. Bizonyos, hogy gyülekezetünk is kitelepítésükkel sokat vesztett. De városunk és hazánk is!

b) *Munkaerőkölcsük* is magas volt. Gyülekezeteink szolgálata ezen a vonalon is fontos volt, de nem utolsósorban iskoláink is. Hivatástudatot munkáltak: Liceum, Tanítóképző, Teológia és lehetne folytatni. Józan takarékoság kellett ahhoz, hogy a zömében sokgyermekes családok megélhetésük biztosítása mellett közösségi ügyek előmozdítói is lehessenek.

c) *Tágabb horizontban* is gyümölcsözővé válik a gyülekezetek életében a két nyelvű szolgálat igénye. Több mint 46 éve, hogy német ajkú hittestvéreink kitelepítésével csonka gyülekezetek maradtak vissza. A kitelepítettek jó része továbbra is nem csupán „nosztalgia utakra” szánja rá magát, amikor a szülőföldre látogat, hanem a megszakadt hitbéli közösség ápolására is. Ezt bizonyítják az „aranykonfirmációk”, melyeket ők szerveznek meg külföldön. Sokan megtartják külföldön itthoni templomuk szentelési évfordulóit (Kirchweihfest). Legújabbban emlékműveket állítanak fel szülőfalujukban a háborúban meghaltak emlékére, amikor az anyagi terhek megakarta vállalják. Úgyszintén templomok renoválásánál is az „anyaggyülekezet” iránti szeretet a motiváció.

Mindegyik esetben szolgálataim közben itthon és külföldön azt tapasztaltam, hogy a hitbéli szálak erősödésében kölcsönösen fontosak ezek a találkozások. Testvérgyülekezeti kapcsolatoknak is ez az értelme, hogy a fiataljaink is „szöjék tovább a szálakat” hitben, szeretetben és reménységben, hogy el ne szakadjanak. Hogy Krisztushoz kerüljenek közelebb és így egymáshoz.

Aldjuk Istent, hogy lehetőséget ad hazánkban mindenkinek: hallgatni saját anyanyelvén az evangéliumot. Szabad és lehet élni az anyanyelvi lehetőségekkel templomokban és iskolákban!

Szimon János

AZ ÁLDÁS

című ökumenikus hetilap próbaszáma január 15-én *megjelent*, Goják János főszerkesztő vezette szerkesztőbizottság gondozásában. A Lelkipásztor e havi lapzárta után kapta meg a mindedig páratlan háttérű újságot, s reméljük, hogy ezentúl rendszeresen olvashatjuk. Felekezeteink vezető emberei és e szám írói biztosítékot jelentenek, hogy nem tisztázatlanul tartunk kezünkben. Mi is bízunk abban, ami- ben a főszerkesztő: *a lap valóban áldás lesz a magyar kereszténység számára.*

Visszatekintés életem 45 esztendejére

Már mint nyugdíjas írom e sorokat. Nem éveim magas száma, nem testi-lelki fáradtság — bár tagadhatatlan, hogy ez is van —, nem ez a fő ok, amiért nyugdíjazásom kértem. Közel 95. évéhez járó beteg édesapám kell ápolnom. S ez két gyülekezet pástorolása mellett (Dunaegyháza, Apostag) hihetetlenül nehéz. Egyedül hagyni nem lehet, valakinek mindig vele kell lenni.

Ne a gyülekezetek lássák a kárát, hogy mi, párom és én, valójában egész nap szolgálatban vagyunk — elköszönünk, míg a pálya szélén nem füttyülnek.

Miért is lettem lelkész?

Feltették mások — felém, és én is önmagamnak — a kérdést. Nos, nem azért, mert máshol nem vettek fel. Egyszerűen azért, mert elemista kisdíák korom óta ez szerettem volna lenni.

A magyar és történelem mellett a hittan volt a kedves tantárgyam. Míg osztálytársaim zöme nyűglődött a hittannal, én örömmel vártam mindig az órákat. Az akkori hittanórák és a maiak — mekkora különbség. Szinte szóról szóra tudtuk az anyagot — ma örülnék, ha valami megragad bennük.

Szerettem énekelni. Édesanyámmal sokat énekeltünk, esténként az ágyban. Hol egyikünk mondott egy énekverset, hol másikunk, s már énekeltük is.

A másik, ami nagy hatással volt rám, Fót. A Mandák Otthon.

Az evangélicizációk.

A szomszédban laktunk, Rákospalotán. Kerékpáron, de sokszor átruccantam.

Olyan igehirdetőket hallgathattam, mint id. Zászkaliczy Pál, Józsa Márton, Balikó Zoltán, Csepregi Béla, s mások.

Felejthetetlen számomra Kemény Lajos esperes hetes evangélicizációs szolgálata, Rákospalotán. Minden este ott voltam, ott imádkoztam először, hangosan, miközben a szívem a „torokban” dobogott.

Meg kell említenem a KIE-t.

Még kisdíákként léptem be, s amikor az állam feloszlatta ezeket az egyesületeket, a rákospalotai csoport elnöke voltam.

Ezek a hatások együtt — indítottak engem Sopronba, a Teológiára — 1948 szeptemberében.

Csodálatos és felejthetetlen 3 évet tölthettem ott.

Meg kell említenem néhány lelkész nevét, akiknek szolgálata formálta a lelkeim világát: Pröhle Sándor esperes, a neves szónok. Kürtösi Kálmán, a csendes szavú hitoktató. Jancsó Bertalan, a meleg szívű, gondjainkat meghallgató lelkész. Kókény Elek, az ébresztő idehirdető.

A II. világháború utáni legnagyobb létszámú évfolyam volt a mienk. 40 körüli létszámmal indultunk. Professzorok, esperesek, pesti, városi papok lettek az évfolyamtársak. Csak néhányan lettünk falusi papok. Köszönöm Istennek, hogy az lehettem.

S a professzoraink! Karner, Deák, Kis, Podmaniczky, Sólyom, Wiczián, Pröhle, s az otthonigazgatók: Budaker, Veöreös.

A mai teológus ifjúság el sem tudja képzelni azokat az esztendőket. Amikor egy szoba egy napra egy vödör szemet kapott. Néhány óráig volt csak meleg, mert a szén fele kő volt. Ahogy hűlt a szoba, úgy került ránk a nagykabát, pokróc — így tanultunk. Sokat éhezünk, szinte mindi éhesek voltunk. Amikor jött hazulról egy csomag, pilanatok alatt elfogyott a tartalma.

Átéltünk nehéz időszakokat a teológián. Politikai okokra hivatkozva rostáltak bennünket. Voltak olyan társaink, akik tegező viszonyban voltak Dezséry László püspökkel. Elképzelhető, hogy milyen hatalom volt a kezükben. A „rosta” a professzorokat sem kímélte. Így kerültek nagy tudású professzorok idő előtt nyugdíjba, hogy a teológus ifjúságot kivegyék a kezükből.

Papám rendőr volt — a régi rendszer szolgája —, így én 1956-ban az utcán találtam magam.

Voltam a Parképitő Vállalatnál taticskás. Cipő kátéésznél szállítmányozási tisztviselő, magyarul kifutófiú. Aztán kőműveseknél segéd munkás. Majd amikor télire fordult az idő, Angyal földön, a Forgácsoló Szerszámok Gyárában először segéd fűtő, majd betanított köszörűs. S végül Kőbányán, a Gyömrői úton, a Dinamó gyárban szintén betanított köszörűs.

1956 tavaszán elmentem Dezséri püspökhöz, és megkértem, hogy engedje meg, hogy a végszigorlatokat letegyem. S miután a hozzájárulását megadta, felkerestem a professzorokat, hogy a vizsgák dolgát megbeszéljük. Emlékezetesek ezek a vizsgák.

1956. október elején még Dezséry püspök elnökölt. 1956 novemberben és decemberben már Ordass Lajos püspök elnökölt. Ordass püspök szentelt pappá 1957. január 6-án, Rákospalotán, abban a templomban, melynek alapkövetélenél, mint gyermek ott lehettem, mely templomban konfirmáltam, 1944-ben. S ahonnét papi pályám elindult. Választhattam Tiszaföldvár és Pesterzsébet között. Az utóbbit választottam — mondván, hogy onnan még gyalog is hazamehetek Rákospalotára, ha a helyzet úgy kívánná — hisz cseppfolyós volt a belpolitikai helyzet.

Felszentelésemmel kapcsolatban el kell mondanom azon szívbéli örömet, hogy míg évfolyamtársaimat Dezséry László, vagy Vető Lajos püspökök szentelték lelkészé, engem — úgy tudom, az évfolyamból egyedül — Ordass Lajos püspök. Kárpótlás ez nekem a négy esztendei, testi-lelki kínokért, megaláztatásért. Mert bőven volt ezekben részem, mint betanított munkás, volt papnövendék a gyári pártfunkcionáriusoktól.

Ugyanakkor olyasmiben volt részem, mint lelkésznek nem sokszor. Tudták a műhelyben, sőt más műhelyekben is, hogy a köszörűműhelyben dolgozik egy „kirügött” papnövendék, így szólítottak, s a délutáni vagy éjjeli műszakban, amikor csak egy-két művezető, diszpécser felügyelt ránk, többen megkerestek lelki problémáikkal. Emberek tárulkoztak ki előttem, testvéri szóra, tanácsra várva. Ezekben az években több lelki beszélgetésben volt részem, mint a közel negyven évi papi szolgálatom ideje alatt. Valamiről ez is beszél.

Pesterzsébeten 3,5 évig voltam segédlelkész. A munkás gyülekezet szívébe fogadott. Értettem a nyelvüket, s ők is engem. Első principálisomtól sokat tanultam. Külön köszönöm, hogy a gyülekezetlátogatás, a személyes beszélgetés, örömeik, gondjaik megértése első helyre került.

Erre az időre esik párommal, Nagy Erzsébettel való házasságkötésünk. Nehéz volt, hogy hitvesemnek Erd-Tuskulánumba kellett járnia tanítani. Magyar-országi nyelvet tanított. Nehéz volt az is, hogy 3,5 évig egy özvegyasszonynál albérleti szobában kellett laknunk, és fiunkat, Istvánt a nagyszülőknek kellett nevelniük Felsőgödön,

Erzsi szüleinél, Rákospalotán, az én szüleimnél. A mai fiatalok, akik egyből parókiára kerülnek, jó körülmények közé, el sem tudják képzelni, hogy ez mennyi testi-lelki gondot, fájdalmat jelentett nekünk fiatal szülőknek és a gyermek neveltetése szempontjából is mennyi hátránnyal jár — azóta tudjuk, és hordozzuk, nem egyszer könnyek között.

Aztán Zugló következett. Ott két évig voltam. Más összetételű gyülekezet, városiasabb. Volt egy főiskolásokból álló ifjúsági csoportunk. Principálisomtól itt a prédikációra készülés fontosságát tanulhattam elsősorban. Volt, hogy háromszor is át kellett dolgoznom az igehirdetésemet, míg a főnököm jóváhagyta. Sokat kellett gépelnem, tudós papok előadásait. Jó volt, mert egy példány mindig az enyém volt. Rengeteg jó anyagot gyűjtöttem össze — s ennek a későbbiekben láttam hasznát.

Szívesen végeztem a szeretetházban a reggeli áhitatok tartását. (A mai Teológus otthon elődje volt a szeretetház.)

Közel 6 évi segédlelkész-idő után kerültem Ósagárdra, 1963 nyarán, id. Harmati Béla lelkésztestvér után.

Csodálatos 9 évet töltöttünk ott. A táj festői. Béla bácsi mondotta: fél fizetés. Igen, a fizetés igen kicsi volt. Egy évvel előbb, hogy mi odakerültünk, szerveződött a téész. Sok olyan ósagárdi lakos volt, aki 1 munkaegységet sem tudott megkeresni 1 nap. 1 munkaegység általában 16—18 forint volt akkor. Szegények voltak a gyülekezeti tagok, s szegény volt a papjuk is. De kárpótolt bennünket az a lelkiesség, amely a gyülekezetben volt, elődöm munkája nyomán. Az ötszáz lelkes kicsi tót faluban 100—120-an jártak istentiszteletre. Délutánonként 30—40-en. A hittanosok száma 99 százalékos volt. Csak a párttitkár gyereke nem járt hittanra. Úgy éltünk ott a gyülekezettel, mint egy család. Örömmünk, bánatunk közös volt.

Amikor odakerültem, még háztól temettünk. S a Funebrál tót énekeskönyvből énekeltünk. Sok verses éneket énekeltünk. Három kántora volt akkor a gyülekezetnek. A halottat az első szobában ravatalozták fel, virasztó asszonyok énekeltek a halott mellett. A lelkésznek is el kellett mennie a halottas házhoz, hogy imádkozzék, Bibliából olvasson és vigasztalja a gyászoló családot. Jó ideig megvolt a halotti tor — hála Isten, ide nem kellett elmenni, mert bizony volt, hogy később már nemcsak temetési énekeket énekelték...

Minden kereszteleési ebédre hivatalosak voltunk, s természetesen minden esküvői ebédre, illetve vacsorára. Emlekszem, egyszer volt egy olyan nap, amikor a kis falu egy része sírt, mert volt egy tragikus temetés (ráktól való félelmében öngyilkos lett egy 40 év körüli férfi), s a falu másik része megjókedvében dalolt, mert lagzi volt. Ez keserves nap volt.

1963-ban indult az új Ágenda szolgálata, s a mi ottani szolgálatunk kezdete is abban az évben volt. Az első temetéskor a család reklamált: Miért marad el a verses búcsúztatás? Ez nagyon fontos volt az ő számukra, mert akkor a megnevezett rokon fennhangon való sírással fejezte ki, hogy ő mennyire gyászolja a halottat. Az új Ágenda szerint — mondtam — elmarad a verses búcsúztatás. Az egyik hozzátartozó dühösen mondta, hát akkor úgy leszünk elkaparva, mint a kutyák? A kutyák fellett nem prédikálok, még ha kedves is volt a családnak. Isten igéje hirdettetik, és ezen van a hangsúly — feleltem. Ha az új Ágenda nem akkor kezdte volna meg szolgálatát, nem tudom, hogyan tudtam volna meggyőzni őket. Egy szokást elhagyni — nem könnyű.

A nógrádi táj csodálatos, de télen emberpróbáló. Hitvesem a két gyermekkel a szomszéd faluba, Nőtincsejárt iskolába. Síkos, havas utakon a szerpentinre idegen sofőr nem mert feljönni, a petényi elágazótól gyalog kellett hazajönniük. bizony volt úgy, hogy eléjük kellett mennem, hogy ne féljenek.

Ja, majd elfeledem, pedig ez nagyon emlékezetes. Leányunk, Zsóka — majdnemhogy egy gyülekezeti bibliaórán született. Elkezdtük a bibliaórát, s már az igemagyarázatnál tartottunk, amikor a feleségem kiment az óráról. Egy néni küldtem utána, hogy nézze meg, mi történt? — A nagytiszteletű asszony szülni fog — jött a hírrel a néni. A bibliaóra félbemaradt, illetve Zsóka világrajöttével fejeződött be. A férfiak hazamentek, az asszonyok segítkeztek. Egy telefon volt a faluban, a Tanácsházán. Onnan kellett hívni Balassagyarmatról a mentőket. Akkora köd volt aznap, hogy mire a mentők megjöttek, Zsóka már megfürösztve, bepólyálva pihent édesanyja karjai között. Istennek hála, volt egy nyugdíjas bába néni a faluban, ő segítette, vezette le a szülést.

Az ósagárdi paplakban született a lányunk, ha jól tudom, abban a szobában, melyben Harmati Béla püspökünk is született.

Még azt kell elmondanom Ósagárral kapcsolatban, hogy egy presbiter nehezítette meg az ottani életünket, lényegében egy ember miatt jöttünk el. Egy egész presbitérium kevés volt egy emberrel szemben. Ez az ember Gartai Pista bácsival, volt espere-sünkkel, Ottlyk püspökkel is úgy vitázott, mintha egyenrangú emberek lettek volna. Ezen is érdemes elgondolkozni.

Az ósagárdiak szeretete megnyilvánult felénk abban, hogy amikor elindult velünk a bútorszállító kocsis Dunaegyházára, szóltak a harangok, az emberek, családok az utcán álltak, sírtak, integettek nekünk, így búcsúztattak minket. Ez minden ottani fájdalomunkra gyógyír volt. Ma is csak azt tudom mondani, köszönöm, ósagárdi Testvéreim.

1972-94: Dunaegyháza. Ez a negyedik és valószínű, utolsó szolgálati helyem.

Az első évek nehezek voltak. Káldy Zoltán püspök óhajára Ottlyk püspök küldött oda, illetve adott át az Északi kerületből a Délibe. Olyan elődeim voltak: Bakay Zoltán esperes, akinek énekhangjáról regéltek, Tóth-Szöllős Mihály, aki mint kecskeméti lelkész szintén esperes lett. A dunaegyháziak büszkék voltak arra, hogy jőnevű papjaik voltak — az elvárásaik ehhez igazodtak.

Nem törekedtem senkit utánozni. Igyekeztem az Istentől kapott talentummal szolgálni. Nem elásva, hanem kamatoztatva. Szívemhez mindig közel állottak az egyszerű emberek, mivel én is falun, Vas megyében születtem. Isten humorának tartom, hogy engem, a vas megyeit tót emberek közé küldött, szolgának. Ha a nyelvüket nem is, a gondjaikat, örömeiket megértettem. Ez segített át mindig, minden nehézségen.

Még segédlelkész koromban, egyszer Gyónon szolgáltam, ott hallottam Rutkay-Miklián Géza lelkésztestvértől: „Isten mindig ad annyi örömet, hogy el ne csüggedjek, és ad annyi kudarcot, hogy el ne bízzam magam”. Papi pályámon de sokszor megtapasztaltam e mondat igazát. Ósagárdon is sokat dolgoztunk — főleg a parókia korszerűsítésén. Az első fürdőszoba, angol WC az evangélikus paplakban volt — a régi szabadkéményes kemeny helyére építettük. Csodájára jártak a falubeliek — ma kell megnézni, milyen épületek vannak Ósagárdon. Itt Dunaegyházán 22 év alatt kétszer renováltuk a templomot és kétszer a parókiát is. Korszerűsítettük a gyüleke-

zeti termet. 1993-ban kapott vezetékes gázt a község, így a lelkészlak és a gyülekezeti helyiségek is. Az utódnak ennyivel is könnyebb lesz. El kell mondanom azon örömet, mely az utolsó szolgálati esztendőre esik. Több gyermeket, ifjút keresztelhettem, mint amennyi testvért kellett temetnem. Ez 22 év alatt csak most először történt meg. El kell mondanom az is, hogy míg elődeim életében többször is előfordult, hogy csak úgy tudták felvenni a fizetésüket, hogy módosabb gazdák kölcsönözték az összeget — nekem soha ilyen gondom nem volt. Anyagiilag is mindig kegyensúlyozott életet élt a gyülekezet.

Köszönettel tartozom hitvesemnek és leányomnak, papi szolgálatom segítségével. Egy jó papné olyan, mint

egy jó segédlelkész, illetve annál is több. Leányom pedig az ifjúsági, s gyermek-munkában volt nagy segítségem, míg idehaza volt. Istennek legyen hála, hogy ő is, férje is lelkészek lehetnek és Somogy „országban” szolgálhatnak.

Egyik kedves igém, Agur vallomása: se nagy gazdagságot ne adj nekem, hogy meg ne tagadjalak Téged, se nagy szegénységet ne adj, hogy lopni ne kényszerüljek. A mindennapi kenyeret add meg nekünk Istenünk. Ezt egész napi pályafutásom alatt megtapasztalhattam, s hiszem, hogy mint nyugdíjas, ugyancsak átélhetem. Örömmel szolgáltam a Fraternitásban. Számomra mindig jó volt, amikor együtt lehettem a paptársakkal.

Ez a néhány gondolat csak töredék,

ami egy ember életének 45 esztendejét jelenti.

Istennek tartozom hálaadással, hogy mindig velem, illetve velünk volt. Felnevelhettük gyermekeinket, szárnyukra bocsáthattuk őket. Örülhettünk az unokáknak, testi és lelki fejlődésüknek.

Csodálatos az Isten — mert ami az ember életében a keserúséget jelenti, a gondokat, a bajokat, azokat az idő, azaz Isten szeretete elfedi — s megmarad az, ami szép és jó az életben.

Az aktív szolgálatot leteszem — Istennek köszönve, hogy pap-szolgája lehettem.

S ha még valahol, valamit rám bíz, örömmel teszem.

Szabó István

IN MEMORIAM PETHŐ ISTVÁN

Tíz éve hunyt el váratlan gyorsasággal a lelkészi kar sokat mellőzött tagja, Pethő Iván tápiószentmártoni lelkész. Évfolyam- és kortársam volt, méltó, hogy emlékét e néhány sorban megörökítem.

Dunaföldváron született 1924 tavaszán. A budapesti Werbőczy Gimnáziumban érettségizett, majd néhány évig jogot is tanult. Együtt iratkoztunk be 1949 őszén a Pécsi Erzsébet Tudományegyetem Soproni Hittudományi Karára, és együtt kaptunk engedélyt arra, hogy korunkra és további tanulmányainkra való tekintettel a II. évi alapvizsgáink letétele után ősszel már a IV. évfolyam hallgatói lehessünk. Így azonban egy nyáron át meg kellett tanulnunk egy egész év teológiai anyagát és abból — megint csak együtt — külön szigorlatot kellett tennünk.

A legnehezebb időkben, súlyos egyházpolitikai feszültségek között fejeztük be tanulmányainkat 1953 nyarán. Együtt szentelt minket — hatodmagunkkal — lelkészé Csepelen Vető Lajos püspök.

Pethő István ezután két évig budavári segédlelkész lett, majd egy éven át magyarbányai helyettesítés után annak megválasztott lelképásztora. Öt év után, 1961-ben lett Tápiószentmárton paróchusa. Amikor meglátogattam, éppen kemény fizikai munkát végzett gondosan ápoltságban. Úgy tűnt, nincs panasza, hiszen szép nagy családja, számos Luther-könyvet tartalmazó gazdag könyvtára csak örömmel tölthette el.

Mégsem volt így. A feloszlott Fébé Diakonissza Egyesülethez, de különösen is szeretett főpásztorához, a kétszer is hallgatásra ítélt Ordass Lajos püspökhöz fűződő szoros kapcsolata révén az akkori egyházpolitikai viszonyok között reakciónak, sőt rebellisnek minősítették. Nemesak mellőzésben volt ezért része, hanem számos megaláztatásban és Canossa-járáásra való kényszerítésben. Érzékeny szívét ez gyakran megviselte, ám komoly kórházi kivizsgálásra nem szánta rá magát. Így történhetett, hogy 1984. január 19-én, éppen a templomba készülöben, rosszul lett, s a kihívott orvos szívinfarktust állapított meg. Tüstént beszállították a ceglédi kórházba, ahol még aznap meghalt.

Kiskörösi helyezették végső nyugalomra hányatott életének 60. évében. Tisztelegjük bátor kiállását, őrizzük meg emlékét.

Dr. Fabiny Tibor

SZERKESZTŐI ÜZENETEK

Szeretettel köszöntöm az Olvasót és Lelkésztestvéreimnek tartalmas ünnepi szolgálatokat kívánok! Szép húsvétot!

Igyekeztünk időben megjelenni sok-sok nehézség ellenére is, hogy lapunk segítséget jelenthessen szolgatársainknak az egyházi év e szakában.

*

A *Fórum* rovatban ígéretemnek megfelelően leállítottam a dr. Nagy Gyula ny. püspök és ifj. dr. Fabiny Tibor szerkesztőbizottsági tag közötti vitát. Az utóbbi több írásában és hosszu, alapos, a tényekre koncentrált beszélgetésben kifejezte, hogy semmiképpen sem személyi támadás állt szándékában, hanem az Egyház ügye iránti féltő szeretet. Így ebben a keretben közlök néhány sort hozzám és a Szerkesztő Bizottsághoz intézet leveleink, Nyilatkozatainak egyikből, választ nem várva senkitől: „Nem az ő személyét támadtam, hanem szerkesztőbizottsági tagként kötelességemet teljesítettem, amikor a lapban megjelent cikkről »hivatalból« véleményem mondtam. Véleménnyel nem voltam egyedül, sokan vélekedtek hasonlóan. A levellem kézhezvételekor a szerkesztő is jelezte, hogy a probléma a szerkesztőbizottsági ülésen Nagy Gyula ny. püspök jelenlétében is felmerült. Sajnálom, hogy levelemmel fájdalmat okoztam, nem ez volt a célom. Nem a püspök úr életét, vagy életművét minősítettem, hanem mindössze azt mondtam, hogy mostani nyelvhasználata majdnem egy évtizedes főpásztori szolgálatának, akkori nyelvhasználatának szögesen ellentmond. A feltűnő ellentmondást közösségi megnyilvánulásai, tettei, cselekedetei, szerepei, szerepvállalásai és a mostani visszaemlékezései között fedeztem fel. Célom nem az ő lejárata, hanem az általam is felelősséggel hordozott Lelképásztor hitelességének megőrzése, a nagy szavak nélküli, tiszta beszéd védelme volt.”

*

A *Kiadó* kéri, hogy ebben a keretben közöljem Olvasóinkkal az ismételt áremelést. Most 120 forint helyett 140 forintot kell fizetni egy számért. Minden kis példányszámú laptársunk is anyagi krízisben van. Nyilván a közegyháznak, ha bírja, kell gondoskodnia arról, hogy a Lelképásztor ebben a nehéz helyzetben is megjelenjék. Ezúton tisztelettel kérjük is ezt a támogatást, hiszen itt nem üzleti vállalkozásról van szó.

*

A cikkírókat tisztelettel kérem, tartsák meg a kívánt formai követelményeket (gépielt kézirat, hármassortávolsággal, soronként 60 leütéssel, egy kéziratoldalon 30 gépielt sorral; az írógépen olyan szalagot használjanak, amely olvasható betűképet ad).

A jó szolgálat reményében bocsátjuk e számunkat is Olvasóink asztalára.

- A szerkesztő -

GYERMEKBIBLIAKÖRI TÉMÁK 1993/94. ÉVRE (6.)

21. Az áldás Istene

4Mózes 22. 23. 24. fejezetek.

Megjegyzés: Válogatott szakaszokat vegyünk figyelembe. (Mindenképpen maradjon ki 22, 22—35.) Bálám az „Eufrátesz melletti Petóiban” (22,5.) lakott, tehát messze attól a helytől, ahová mennie kellett. „Igéző” lehetett, aki elragadtatásban többé-kevésbé összefüggő szavakat mondott. Izraelben is meggyőződés volt, hogy vannak emberek, akik rendelkeznek ezzel az erővel, hogy szavaikkal jót vagy rosszat, áldást vagy átkot közvetítsenek. — A moabiták és az ammoniták Lót leányainak, a midjániták Keturának, Ábrahám Sára utáni feleségének a leszármazottai. — A Bálám-elbeszélés az Öszövétség legrégebb történetei közé tartozik.

A fő mondanivaló: Isten övéi érdekében még a rosszindulatot is áldássá tudja formálni.

Nézőpont: Bálám

A történet bevezetése:

Családunkból valaki Amerikába repült. A repülőgépen egy kisfiú is repült, akit az utasok nagyon megkedveltek. Amikor arról kérdezték: nem fél-e, így válaszolt: „Miért félnék? Nem vagyok egyedül. Velem utazik édesapám!”

Istent mi is így tudhatjuk magunk mellett. Megvéd, ahogy azt Izrael népével tette.

A történet képei:

1. Bálám nagy tekintélyű varázsló. Környezete tiszteli, de fél is tőle. Vallják, hogy szavának hatalmas van. Amit kimond, az megtörténik. Ha jót kíván valakinek, azzal jó dolog történik, ha valakit bajjal fenyeget meg, az előbb-utóbb rosszul jár.

2. Bálámot messziről jött idegenek keresik fel: Bálák követeli. Uruk kérését tolmácsolják: menjen el hozzá Bálám és „átkozza meg” Izrael népét. Gazdag jutalmat ígérnek. Bálám azt válaszolja, hogy megvárja Isten utasítását, aszerint cselekszik majd. Isten először úgy rendelkezik, hogy Bálám ne menjen el az idegenekkel Bálákhoz.

3. Újabb, még népesebb és tekintélyesebb „delegáció” jön. A korábbinál hatalmasabb jutalmat ígérnek. Bálám azt válaszolja, hogy nincs annyi kincs, amely eltértené attól, hogy Isten parancsa szerint cselekedjék. Reggel Isten szavára elindul Bálák embereivel.

4. Találkozás Bálákkal és az első kísérlet: 22,36—123,10.

5. Bálák szemrehányása és a második kísérlet: 23,11—24.

6. Bálák kéri, hogy legalább ne mondjon áldást Bálám. A harmadik kísérlet és Bálám áldása. Bálák Izrael. Bálám századokra előretekintve meghirdeti, hogy az áldott Izrael áldássá lesz: „Csillag származik Jákóbból...” 23,25—24,17.

A történet megbeszélése:

Bálák hiába akart átkot mondatni Bálámmal, az mindig áldást kér Izrael népére. Nem tehetett mást, mert Isten így akarta. Ő az ígét mindig áldássá akarja tenni számunkra. Adjunk Istennek alkalmat arra, hogy szólhasson hozzánk. Áldása így lesz valósággá életünkben.

Aranymondás: Legyen áldásod népeden! Zsolt 3, 9.

22. Türelme hosszú, irgalma nagy

Jónás 3,2—4,11

Megjegyzés: Nimive nagyságáról különböző tudósításaink vannak. Egy Kr. e. 879-ből való feliraton azt olvashatjuk, hogy egyik külvárosának, Kalahnak, hatvanezer lakosa van. Diodorusz szerint kiterjedése 480 stadium (1 stadium = 185 m). A város az akkori elképzelés szerint óriási volt. — Negyven nap: Isten ad lehetőséget, de türelme nem vég nélküli. Jónásnak kedvére való az üzenet, de Isten másképpen használja fel szavait, mint Jónás szeretné. Isten teljesen szabad! Ez abban is kifejezésre jut, hogy „megbánja” korábbi elhatározását (3, 10). — Az ókori emberek számára az állatok a családhoz tartoztak, így érthető a 3, 7—8. — A bokor: nagylevelű ricinusbokor — „Nem tudnak különbséget tenni a jobb és a bal kezük között” = gyerekek.

A fő mondanivaló: Isten türelmében és hosszútűrésében bármi-kor kész megváltoztatni még véglegesnek tűnő döntéseit is.

Nézőpont: Jónás

A történet bevezetése:

Két szomszéd család gyerekei mindig együtt játszottak.

Legtöbbször rendben ment minden, de előfordult, hogy a játékból veszekedés, sőt verekedés lett. Egy verekedés alkalmával az egyik apuka elvesztette a türelmét és azt a büntetést szabta ki, hogy gyermekei egy hétig nem játszhatnak a szomszédék gyerekeivel. Egy napig még megvoltak a gyerekek egymás nélkül. A második napon már nagyon hiányoztak egymásnak. A harmadik napon közel mentek a kerítéshez, és beszélgetni kezdtek egymással. Az apuka észrevette ezt a közeledést, de kitartott a kiszabott büntetés mellett. Bármennyire kérték a gyerekei, egy hétig nem engedte egymással játszani őket.

Mi lenne velünk, ha Isten is így cselekedne, ha ragaszkodna meg-hozott döntéseire?

A történet képei:

1. Hosszú vándorlás után Jónás Ninivéhez érkezik. Már messziről látja, milyen nagy a város: erős falak, széles kapuk, hatalmas forgalom. Bemegy az egyik kapun, az örök rá se hederítenek. Megszokták, hogy sok idegen jön a városba. A falakon belül még inkább elcsodálkozik Jónás. Tágas utcák nyílnak előtte, gyönyörű tereket lát. Reggeltől estig járja a várost.

2. Estére nyugtalanná lesz: nem azért jött ide, hogy csodálkozzék. Neki küldetése van. El kell mondania Isten üzenetét. Az egyik téren sok embert lát. A csendesülő estében elküldte magát: „Még negyven nap, és elpusztul Ninive!” Ezt a kiáltást többször megismétli, majd egy félreeső helyen meghúzza magát. Amikor reggel kinyitják a kapukat, kimegy a városból.

3. Nem távozik messzire. Alkalmas helyet keres, ahonnan jól látja a várost. Amikor megfelelő helyre jut, letelepszik. Forrón süt a nap, déltájban a hőség szinte kibíráhatatlan. Fejére húzza felső ruháját, így arcát nem égeti a nap. De bármi is történik, kivárja, mi lesz a szóval, amit hirdetett. Be kell következnie a város pusztulásának! Nem történhet másként!

4. A következő napokban az az érzése, hogy a városban valami megváltozott. Csendesebb az élet. Kevesebben mutatkoznak a kapukban. Az állatokat ritkán hajtják itatni, az állatokat hajtó emberek zsákszerű ruhát viselnek. Egy beszélgetés közben tudomást szerez Ninive királyának rendeletéről.

5. Másnap reggel észreveszi Jónás, hogy tartózkodási helye mellett kis növényke bújik ki a földből. Délre már tekintélyes nagyságú. Széles levelei eltakarják a napot, nem tűz egyenesen az arcába. Örül Jónás: nagyszerű helye van, ahonnan végignézheti majd a város pusztulását: amint dőlnek a falak, égne a házak, és tébolyultan szaladgálnak az emberek. Hirtelen furcsa érzése támad: hátha nem így történik! Hiszen Isten irgalmas. Azt saját magán is megtapasztalta. Igen, de más volt az ő dolga és más a niniveieké. Ő Istené, azok meg nem! Ha Isten nem pusztítja el a várost, ő nem kíván élni! Nyugtalanul alszik el.

6. Meleg napra ébred. De nem baj, a növény nagy levelei alatt kellemesen hűvös van. Egy óra múlva tapasztalja: valami nincs rendben. Egyre többször el kell fordítania a fejét a nap tűző sugarai elől! Mi van az árnyékkal? Jobban megnézi a növényt, és döbbenet veszi észre, hogy fonnyadnak a levelei. Egyre kisebb az árnyék, egyre inkább melege van. A déli tűző napban pedig zörgőre szárad a növény. Jónás nagyon szenved. Testben is, de lélekben is.

7. Este van, csend. Jónás hangot hall: haragszol, Jónás? Igen, haragszom — válaszolja, és hosszasan panaszkodik Istennek. „Jónás, Jónás! Sajnálod a bokrot? Te ültetted? Te gondoztad? Te csak az árnyékában ültél és örültél. Közben vártad Ninive pusztulását. Búslak az elpusztult bokor miatt? Hát nem gondoltál legalább a gyerekekre meg az állatokra? Jónás nagyon elszégyelli magát.

A történet megbeszélése:

Isten minden bűnt megítél. Az itélettől csak úgy szabadulunk meg, ha Isten megbocsátja bűneinket. Isten nem hallgatja el, hogy ítéletben lesz részünk, ha megmaradunk a bűnben. De ezzel az üzenettel bűnbánatra akar elsegíteni. Isten annyira irgalmas, hogy a bűnös ember megmentés érdekében kész elállni saját elhatározásától is.

Aranymondás: Te kegyelmes és irgalmas Isten vagy, türelmed hosszú és nagy a szereteted. Jónás 4, 2.

23. Megvédi a védteleneket

2Mózes 2, 1–10.

Megjegyzés: Mózes szülei: Amrám és Jokébed (2Móz 6, 20)

Mózes a család harmadik gyermeke, a fáraó rendeletének kibocsátása idején születetett. — Gyékénykosár: papirusznádból font koporsó alakú kis hajó. (Az eredeti szövegben ugyanez a neve Noé bárkájának.) — A fáraó kegyetlen parancsát asszonyok gyengítik: a bábák, Mózes anyja, a fáraó leánya. — Mózeset anyja kb. hároméves koráig nevelte. — Mózes nevének értelmezése az egyiptomi nyelv szerint: fiú; a héberben pedig a „kihúzni”, „kimenteni” igék származéka. Lehet „kimentett” és „kimentő”. Az Ószövetségben a nevek értelmezése eléggé szabad, sok esetben a hangzás alapján történik.

A fő gondolat: Isten oltalmazza a kiszolgáltatottakat.

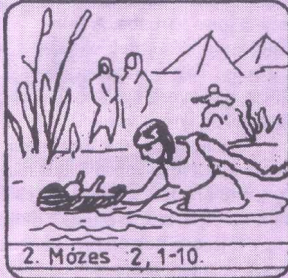
Nézőpont: Mirjám

A történet bevezetése:

Minden korban vannak emberek, akiket szinte senki sem véd meg. Mindent lehet velük csinálni. Büntetlenül lehet ártani nekik. Sok példát szolgáltat erre a mi korunk is: fekete bőrűek Dél-Afrikában, muzulmánok Boszniában, törökök Németországban. Jézust megszületése után halálós veszedelem fenyegette (Heródes szándéka). Sok száz évvel Jézus születése előtt nagyon kiszolgáltatott volt a zsidó nép Egyiptomban. Egyvalaki oltalmazta csupán: az élő Isten. Ez az oltalom elegendőnek bizonyult.

A történet képei:

1. Zsidó házaspár — Amrám és Jokébed — harmadik gyermekét várja. Nagy az izgalmom, hiszen mostanában hirdették ki a fáraó rendeletét, hogy a héberek fiúgyermekét a Nilusba kell fojtani. Különösen a 12 éves nagylány, Mirjám izgatott. Nagyon örül a kistestvérnek, de félti is, mit csinálnak, ha születendő kistestvére fiú lesz?

2. megszületik a kistestvér: fiú. Engedelmeskedjenek a fáraó parancsának? Semmiképpen sem! Az édesanya és a nagylány összebeszélnek, hogy amíg csak lehetséges, rejtgetik a kisgyermeket. Nem beszélnek róla, nem viszik ki a házból. De egy kisgyermeket nem lehet sokáig zárt helyen rejtgetni. Egyre hangosabb a sírása és friss levegőre is szüksége van.

3. Háromhónapos a kisfiú, amikor az anyja és lánya megbeszéli, hogy a kisfiút Istenre kell bízni. Remélik, hogy törődik vele és nem engedi elpusztulni. Végiggondolják, hogy mit lehetne tenni a kisfiú megmentéséért.

4. Jokébed nilusi papirusz-nádból kosarat fon. Érdekes az alakja: hajóra is, koporsóra is hasonlít. Kívül-belül jól beszurkozva, hogy ne hatoljon belé a víz. Belülről kis ágygá alakítja, majd belefektetik a gyermeket. Délben, mikor a nagy meleg miatt ember nem mutatkozik az utcán, Mirjám a hóna alá veszi a kosarat és sietve indul a Nilus irányába. A partjára érve megkeresi azt a helyet, ahol a fáraó lánya szokott fürdeni délutánoként. Ő ott már korábban körülnézett, és alaposan mindent megfigyelt. A kis kosarat elrejtí a nád és a sás közé, ezután maga is a közeli bokrok közé bújik.

5. A fáraó lánya a szokott időben megjelenik szolgálóleányaival. Amint a víz felé indul, észreveszi a kosarat és kihozatja egyik szolgálóleányával. Kinyitják, a gyermek sírni kezd. Valamennyien tudják, hogy melyik néphez tartozhat. Sajnálják, örülnek is. Most odalép hozzájuk Mirjám, és megkérdezi, hogy ne hozzon-e egy héber asszonyt, aki majd szoptatja a gyermeket. A fáraó leányának igenlő válaszára elrohan és hamarosan visszajön édesanyjával.

6. Jokébed visszakapja a kisfiát néhány esztendőre. Eljön az idő, amikor el kell válnia tőle, de addig az övé. Gondosan neveli. Főképpen azt a gondolatot erősíti fiában, hogy ő nem egyiptomi, hanem zsidó.

7. A kisfiú talán hároméves, amikor édesanyja elviszi a fáraó udvarába, és átadja a fáraó lányának. Az azonnal nevet ad neki: Mózes. Ez a név emlékeztet arra, hogy a kisfiú vízben talált, vízből kihúzott. Mózes ettől fogva a fáraó udvarában nevelkedik. Édesanyja és Mirjám pedig gyakran beszélnek arról, hogy Isten, aki eddig megörizte Mózeset, ezután sem fogja elhagyni.

A történe megbeszélése:

Mi a kiszolgáltatottság, a védtelenség? Az önző, bűnös ember kihasználja mások védtelenségét. Milyen sok példát szolgáltat erre egy nép, vagy a világ történelme! Isten azonban a kiszolgáltatottakat, a védtelenekeket oldalán áll. Embereket használ érdekükben. Történetünkben a fáraó lánya védi meg Mózeset a fáraó rendeletének következményétől. Legyünk mi is Isten eszközei ebben a munkában!

Aranymondás: Törekedjetez mindenkor a jóra egymás iránt és mindenki iránt! 1Thessz 5, 15.

24. A hatalmasok is az ő eszközei

Ezsdrás 1.

Megjegyzés: A szakasz határozott hangon szól arról, hogy a történelemben Isten akarata a döntő, és a leghatalmasabb uralkodók is az Ő eszközei. — Cirus első esztendeje nem tényleges uralkodásának első éve, hanem az az időpont, amikor elfoglalja Babelt és hatalmát kiterjeszti Babilóniára: 538 Kr. e. — Felszólítására csak Júda és Benjámín törzseinek családfei reagálnak, a fogságba vitt nép nagyobb része jól érzi magát és helyzetén nem kíván változtatni. A hazatérők Isten Lelkének indítására kelnek útra, és vállalják hitben az élet megindításának nehézségeit. — A történet megfogalmazása nagyon hasonlít az egyiptomi szabadelv elmondásához. — Isten ítéletében megengedte, hogy temploma elpusztuljon és annak edényei a hódító kezére jussanak, most ezek az edények is részesülnek a szabadtábornan.

A fő mondanivaló: Minden földi hatalmasság Istennek engedelmeskedik és szolgál.

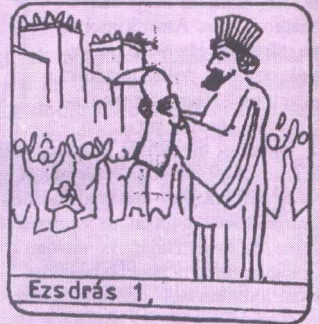
Nézőpont: egyvalaki a hazatérők közül

A történet bevezetése:

Szüleitek, nagyszüleitek biztosan beszéltek nektek a háborús évekről. Mennyire gyorsan változott akkor minden! Valaki azzal búcsúzott el hozzátartozóitól, hogy két hét múlva ismét találkozunk — és soha többé nem érkezett haza. Megtörtént, hogy egy házba szomorú hír jött: meghalt a katonafiú — és hónapok múltán élve betoppant. Országokat vezető emberek beszéltek arról, hogy mit fognak elvégezni, ezután máról-holnapra rabok lettek. A történelem eseményein azonban nem véletlenül alakulnak úgy, ahogy mi azt tapasztaljuk. Az események mögött Isten van. A leghatalmasabbnak tűnő ember is Neki szolgál, az Ő eszköze.

A történet képei:

1. Babel váratlanul gyors elfoglalása. A hír gyorsan eljut a Kébar folyó mellé telepített zsidókhoz. Élénk mozgás kezdődik közöttük: beszélgető csoportok alakulnak. Híreket cserélnek ki, magyarázzák azokat és találgatnak: mi lesz velünk?! Vannak a zsidók között, akik csak a vállukat vonogatják. Ők már nem akarnak helyzetükön változtatni, megszokták Babilóniában kialakult életformájukat.

2. A győztes hódítótól hírnök érkezik. A király rendeletét hozza: szabad a hazatérés, aki akar, mehet. A templom romokban, fel kell építeni. Ha valaki nem akar menni, vagy aki nem tartozik a zsidó néphez, adományával segítheti a templom felépítését.

3. Hosszúra nyúló tanácskozások kezdődnek. Nyugtalan, lármás alkalmak ezek. Van, aki úgy érvel, hogy kár felváltani a nyugodt, biztos életet a bizonytalannal. Mások azzal vágnak vissza, hogy milyen ember az, akit nem érdekel őseinek hazája és temploma. A nép két részre oszlik, és amikor dönteni kell, hogy ki tér vissza Judeába, kiderül, hogy a hazavágyók főképpen Júda és Benjámín törzseinek tagjai.

4. Akik elszánták magukat, nagy lelkesedéssel indulnak útnak. Mintha láthatatlan erő húzná őket Jeruzsálem felé. Kiszinezik a jövődőt, terveket szőnek. Arról beszélgetnek, hogy milyen szép lesz megint Jeruzsálem, a templom, az újra felépülő otthon. A józanabbak viszont azt kérdezik, hogy honnan lesz pénz, hogyan szerzik majd be a szükséges templomi felszerelést.

5. Újabb örömhír érkezik: a király elrendelte, hogy a hazatérők kapják meg a templom Babilonba hurcolt felszerelését: a tálat, a késeket, a serlegeket. Arany- és ezüstmű mindez, ötezer-négyszáz darab. Az emberek el sem tudják képzelni, hogy mennyit ér. Rendkívül örülnek annak, hogy nem üres kézzel indulnak haza. Nem a semmiből kell új életet teremteniük.

6. Néhányan csendben meghajtják fejüket, és megköszönik Istennek, hogy a hatalmas uralkodót, Cirust is irányítja. Kéri, hogy Ő tanácsolja és vezesse az uralkodót további cselekedeteiben.

A történet megbeszélése:

A hatalommal rendelkező emberek könnyen elbizakodnak. Azt gondolják, hogy senkitől sem függenek. Az Istenben hívők azonban tudják, hogy akarva-akaratlanul mindenki Isten hatalma alatt áll, Isten eszköze, az Ő terveinek végrehajtója. Ez azokra is igaz, akik nem tudnak Istenről.

Aranymondás: Isten a föld minden uralkodója. Zsolt 47, 10